

Het kustkompas 2007

***indicatoren als wegwijzers voor
een duurzaam kustbeheer***

Het kustkompas 2007

***indicatoren als wegwijzers voor
een duurzaam kustbeheer***

Het kustkompas

→ EEN DUURZAAM BEHEER VAN DE KUST

Een duurzaam beheer van de kust. Dat is de **finale doelstelling**. Een beheer dat rekening houdt met toeristische en andere economische belangen, waarin sociale bekommernissen en een aangename woon- en leefomgeving hun plaats vinden, en waarbij recht gedaan wordt aan de unieke natuur en het culturele patrimonium. Een kust die haar aantrekkingskracht behoudt voor de huidige en toekomstige generaties.

De kust is in 2007 de leefomgeving voor ongeveer 36 procent van de West-Vlamingen. Het werken aan **een gezonde, veilige en kwaliteitsvolle werk-, woon- en leefomgeving** draagt bij tot de verdere duurzame ontwikkeling van de kust. Dan vormen de bewoners een bonte mengeling van jonge gezinnen en ouderen die elk hun plaats hebben. **Dan wordt het sociale weefsel sterker en behoudt het gebied zijn culturele identiteit.** Daarbij komt de verdere bescherming van het culturele erfgoed de eigen bevolking ten goede en werkt ze ondersteunend voor het toerisme.

De uitbouw van een kwaliteitsvol toerisme veronderstelt tegelijk een vitale toeristische sector en duurzame toeristische voorzieningen. **Alle economische en toeristische ontwikkelingen mogen de draagkracht van de kustzone evenwel niet overschrijden.** Deze sectoren moeten zich duurzaam ontwikkelen, met respect voor het materiële, ecologische, menselijke en sociale kapitaal, door erin te investeren in plaats van ze te verbruiken.

De natuurreservaten, duinen, slikken en schorren en de vele andere groene plekken maken deel uit van **het ecologische kapitaal van de kust**. Een duurzame ontwikkeling van de kust houdt de bescherming in van die groengebieden, naast de bescherming van lucht, aarde en water tegen verschillende vormen van vervuiling. Er kan alleen van een geïntegreerd beheer sprake zijn bij de integratie van het facet 'leefmilieu' in de andere sectoren. Die integratie kan een aanzet zijn tot de verdere duurzame ontwikkeling van de kust op sociaal, cultureel of economisch vlak. Omgekeerd mag de sociale, culturele en economische ontwikkeling niet ten koste gaan van het milieu. Enkel als de effecten van menselijke activiteiten op het ecosysteem de werking en de structuur ervan niet in het gedrang brengen, kan een duurzaam beheer van de kustzone succesvol zijn.

De verwezenlijking van deze ideale doelstelling zal tijd vergen. Voor de realisatie ervan zijn **overleg en samenwerking nodig tussen de verschillende betrokkenen, sectoren en bestuursniveaus**, om samen oplossingen te zoeken die voor iedereen aanvaardbaar zijn. **Win-winsituaties** in verschillende disciplines helpen de ontwikkeling van een duurzame kust alvast een stap vooruit.

→ HOE DUURZAAM KUSTBEHEER METEN?

Om een complexe materie als duurzaam kustbeheer transparanter en hanteerbaar te maken, wordt een duurzaamheidsbarometer gebruikt. Deze barometer bestaat uit een set *indicatoren* of gegevens die toelaten om complexe fenomenen op een eenvoudige manier te beschrijven. Een regelmatige evaluatie van de indicatoren geeft aan of de kust in de richting van duurzaamheid evolueert of net niet.

Het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer ontwikkelde een duurzaamheidsbarometer voor de kust. Deze barometer laat toe om de ontwikkelingen aan de kust op te volgen. De verzamelde gegevens kunnen ondersteuning bieden bij het nemen van beslissingen die de kust zullen beïnvloeden. De duurzaamheidsbarometer maakt het ook gemakkelijker om met het brede publiek te communiceren over concrete, waarneembare trends.

De opbouw van een duurzaamheidsbarometer voor de Belgische kust ging van start in 2000. In een eerste studie kreeg een visie met zes prioriteiten voor de kust vorm. De studie gaf ook een eerste aanzet tot de opmaak van een lijst van kustindicatoren.¹ In 2001 zocht het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer via workshops² de participatie van een zeventigtal kustactoren met een uiteenlopende invalshoek. Uiteindelijk selecteerden de kustactoren **21 indicatoren**, specifiek voor het opvolgen van duurzame ontwikkeling aan de kust.

De indicatoren van de Kustbarometer worden op drie manieren gecommuniceerd: via de website, de technische fiche en het Kustkompas.

De dynamische website www.kustbeheer.be/indicatoren verleent iedereen vrij toegang tot de data, alsook tot de achtergrondinformatie, de technische fiches, ... Nieuwe beschikbare data worden zo snel mogelijk op de website geplaatst.

De technische fiche is via de website beschikbaar. Ze bevat gedetailleerde informatie per indicator en is bestemd voor geïnteresseerden die wensen dieper in te gaan op een bepaalde meting.

Het Kustkompas bespreekt de 21 indicatoren en probeert ze te kaderen in een ruimer beeld. In het Kustkompas wordt de informatie uit de barometer op een andere manier beschikbaar gesteld. Deze tweede editie van het kustkompas, geeft opnieuw in één oogopslag de trends van het voorbije jaar weer. De eerste editie werd gelanceerd in maart 2006.

Het Kustkompas houdt dus de vinger aan de pols en beoogt de trends aan de kust te identificeren, om het gewenste beleid te kunnen stimuleren. Het is geen waardeoordeel over de kust of het kustbeleid, maar een middel om beleidsmakers, deskundigen en geïnteresseerden op een objectieve manier te informeren.

[1] Paredis, E., Block, T. & J. Van Assche. (2001). *Op weg naar duurzaamheidsindicatoren voor het kustgebied*, Universiteit Gent, Centrum voor Duurzame Ontwikkeling, in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement Leefmilieu en Infrastructuur, AWZ-AWK

[2] Anon. (2003). *Voorstel voor een duurzaamheidsbarometer voor de kust*. Environmental Consultancy and Assistance (ECO-LAS): Antwerpen, Belgium. xi, 45 + annexes pp 5

→ LEESWIJZER

Voor de duurzame ontwikkeling van het kustgebied werden zes evenwaardige prioriteiten naar voren geschoven. Elk van de zes hoofdstukken van het Kustkompas behandelt één van die prioriteiten. Elk hoofdstuk omvat een inleiding en een bespreking van de indicatoren die bij de prioriteit aansluiten. De inleidende tekst beschrijft de prioriteit over de indicatoren heen. Daarna worden thema's vanuit een meer strategisch perspectief besproken en worden andere beleidsdomeinen mee geïntegreerd. De tekst wil de discussie op het gepaste niveau aanwakken.

De inleidende tekst is opgebouwd rond drie vragen:

- **Waar willen we naar toe?** Dit luik schetst de ideale kustsituatie, de visie vanuit het duurzaam kustbeheer
- **Waar staan we vandaag?** Dit onderdeel bespreekt de hedendaagse situatie aan de kust.
- **Wat kunnen we doen?** Deze slotvraag geeft mogelijke actiepunten weer rond de prioriteit, niet enkel voor lokale actoren, maar voor alle betrokkenen aan de kust.

De zes prioriteiten vormen samen een kader waarop de indicatoren voor duurzame ontwikkeling geënt kunnen worden. Elk van de 21 indicatoren is bij één of meerdere prioriteiten onder te brengen. Een overzicht van de prioriteiten en indicatoren vind je in de leeswijzer.

Ook de indicatoren worden besproken aan de hand van verschillende vragen:

- **Kernboodschap?** Wat zijn de belangrijkste conclusies van de indicator?
- **Waarom deze indicator?** Het algemene kader rond de indicator en waarom deze indicator belangrijk is voor duurzaam kustbeheer.
- **Wat zegt de indicator?** De definitie van de indicator en hoe de data tot stand kwamen.
- **Wat zijn de resultaten?** Welke evolutie is merkbaar en wat is de verklaring?
- **Wat voor de toekomst?** Generieke aanbevelingen voor de toekomst.

Voor elke indicator wordt een trend weergegeven:

- +: gunstig**
- +/-: neutraal**
- : ongunstig**

Na evaluatie werden een aantal indicatoren gewijzigd of vervangen in vergelijking met de vorige editie van het Kustkompas. Het doel van de indicator blijft behouden, maar de definitie ervan werd aangepast of afgestemd met andere indicatoren. In de leeswijzer worden deze indicatoren aangeduid met een asterisk.

Aan deze tweede editie van het Kustkompas werd een hoofdstuk 'Kustverdediging en klimaatwijziging' toegevoegd. Het is de bedoeling om dit actuele thema nauwgezet op te volgen. Het extra hoofdstuk is op dezelfde manier opgebouwd als de overige zes, die elk één prioriteit behandelen, met een inleiding en de bespreking van een aantal relevante indicatoren.

DE 6 PRIORITEITEN

Extra
hoofdstuk

	ONDERSTEUNING VAN TOERISME EN RECREATIE	BEHOUD EN VERSTERKING VAN HET SOCIAAL CULTUREEL KAPITAAL	VERBETERING VAN HET MILIEU EN DE NATUUR	KWALITEITSVERBETERING VAN DE WOON- EN LEEFOMGEVING	VERSTERKING VAN HET ECONOMISCHE WEEFSEL	DOORVOEREN VAN BESTUURLIJKE VERNIEUWING	KUSTVERDEDIGING EN KLIMAATSWIJZIGING
TOEGANKELIJKHEID*	P. 16						
OLIEVERVUILING OP ZEE			P. 40				
BESCHERMING BOUWKUNDIG ERFGOED*		P. 26					
ECONOMISCH BELANG VAN DE HAVENS*					P. 58		
WELVAARTSINDEX*		P. 28			P. 28		
KWALITEIT STRANDWATER			P. 36				
TWEEDE VERBLIJVEN*		P. 24					
BESCHERMD GEBIED			P. 34	P. 34			
KUSTEIGEN HABITAT EN KUSTSPECIFIEKE SOORTEN*			P. 52	P. 52			
RESTAFVAL			P. 38				
WERKGELEGENHEID IN TOERISME	P. 64				P. 64		
LOONTREKKENDE WERKGELEGENHEID*					P. 66		
VERLOOP VAN DE ONDERNEMINGEN*					P. 60		
BEVOLKINGSSTRUCTUUR				P. 48			
WERKLOOSHEIDSGRAAD				P. 68	P. 68		
COMMERCIELE VISSTOCKS BINNEN VEILIGE REFERENTIEWAARDEN			P. 42		P. 42		
TOEGEVOEGDE WAARDE*					P. 62		
INSPANNINGEN VOOR GEÏNTEGREERD KUSTZONEBEHEER*						P. 74	
VERBLIJFSTOERISME	P. 8						
VERKEERSINTENSITEIT			P. 50	P. 50			
DAGTOERISME MET OPENBAAR VERVOER	P. 14			P. 14			
ZEESPIEGELSTIJGING							P. 80
AANTAL DAGEN MET WINDSNELHEID BOVEN 7 BEAUFORT							P. 82
HOEEVEELHEID ZANDSUPPLETIE							P. 84

*Indicator is gewijzigd in vergelijking met kustkompas 2005

→ **BEGRIPPEN**

Duurzame ontwikkeling

Volgens het Brundtlandrapport uit 1987 is duurzame ontwikkeling 'die ontwikkeling die gericht is op bevrediging van de noden van het heden zonder deze van de komende generaties in het gedrang te brengen, en waarvan de realisatie een veranderingsproces vergt waarin het gebruik van hulpbronnen, de bestemming van investeringen, de gerichtheid van technologische ontwikkeling en institutionele veranderingen worden afgestemd op zowel toekomstige als huidige behoeften.'

Geïntegreerd beheer van kustgebieden

De Europese Commissie definieert geïntegreerd beheer van kustgebieden als 'een voortdurend proces met als algemene doelstelling de verwezenlijking van duurzame ontwikkeling in de kustzone door middel van een optimaal beheer van de menselijke activiteiten in deze zone, teneinde de toestand van het kustmilieu te verbeteren en zijn diversiteit te handhaven.'

Een Indicator

Een indicator is een maat (gegeven / getal / waarde ...) die een belangrijk fenomeen beschrijft en die toelaat om de stand van zaken van een toepassingsgebied weer te geven. Wie wil nagaan of het kustgebied evolueert in de richting van duurzaamheid, kan een set van indicatoren samenstellen die op regelmatige basis bijgehouden wordt en die de evolutie naar (of weg van) duurzaamheid in kaart brengt. De duurzaamheidsbarometer is het geheel van de indicatoren.

De kust

De kust omvat tien gemeenten die grenzen aan de zee. De tien kustgemeenten zijn: Knokke-Heist, (Zee)brugge, Blankenberge, De Haan, Bredene, Oostende, Middelkerke, Nieuwpoort, Koksijde en De Panne.

Het Hinterland

Het hinterland omvat de gemeenten waarvan een groot deel van het grondgebied in de polders gelegen is. Voor het hinterland gaat het over de volgende 9 gemeenten: Damme, Zuilenkerke, Jabbeke, Oudenburg, Gistel, Diksmuide, Veurne, Alveringem en Lo-Reninge.

De kustzone

De kustzone omvat de tien kustgemeenten, de negen gemeenten van het hinterland en de twaalfmijlszone als begrenzing van het gebied op zee.

Kaart 1 Geografische afbakening van het studiegebied

Het kustkompas

1. ONDERSTEUNING VAN TOERISME EN RECREATIE

- DAGTOERISME MET OPENBAAR VERVOER
- TOEGANKELIJKHEID
- OMVANG VAN HET VERBLIJFSTOERISME
- WERKGELEGENHEID IN TOERISME*

* Deze indicator wordt in een ander hoofdstuk besproken.

ONDERSTEUNING VAN TOERISME EN RECREATIE

1

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Voor de duurzame ontwikkeling van het kustgebied is het ondersteunen van toerisme en recreatie een hoofddoelstelling. Het toerisme wordt beschouwd als een sociaal-economische hefboom voor de regio. Bij de verdere ontwikkeling van de toeristische sector is het streven naar duurzame en kwalitatieve werkgelegenheid noodzakelijk, net zoals het continu activeren van het toerisme door middel van marktdiversificatie.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG?

Het toerisme in de kustregio is heel divers. De toerist kan zijn keuze maken uit een mix van verblijfsvormen, *all weather*faciliteiten en recreatieve mogelijkheden in de kustgemeenten en de polderdorpen. **Als belangrijke economische activiteit heeft de toeristische sector een invloed op de werkgelegenheid, het gebruik van de openbare ruimte, de mobiliteit en de leefbaarheid aan de kust.**

De kust evolueert steeds meer naar een bestemming voor tweedeverblijfstoeristen. De vraag naar tweede verblijven heeft een sterke invloed op de vastgoedprijzen. De hoge prijzen zetten commerciële logiesvormen als hotels en campings sterk onder druk. De ruimte van hotels wordt immers steeds vaker ingenomen door appartementsblokken, en campings dreigen te verdwijnen voor tweedeverblijfsparken. Daardoor worden de mogelijkheden beperkter om voor een korte periode aan de kust te overnachten.

Het grote aantal tweede verblijven heeft een invloed op de economische groei van de kust. Zo hebben tweede verblijven een lagere jaarlijkse bezetting, in tegenstelling tot andere logiesvormen zoals hotels. Toch mag de economische waarde van het tweedeverblijfstoeurisme niet onderschat worden.

De verschuiving van hoteluitbating naar tweedeverblijfszones heeft ook een invloed op de werkgelegenheid. Binnen de toeristische sector situeren de jobs zich vooral in de horeca, waar de hotels een belangrijk aandeel in hebben. Deze werkgelegenheid wordt grotendeels gekenmerkt door seizoensarbeid en wisselende uren. Van het personeel wordt dan ook een grote flexibiliteit verwacht. Hierdoor ondervinden werkgevers problemen om vacatures ingevuld te krijgen. De laatste jaren is er evenwel een evolutie merkbaar naar een meer gespreid toeristisch seizoen. Hierdoor zullen ook voltijdse banen het jaar rond ontstaan.

Een bijkomend knelpunt voor de verdere toeristische ontwikkeling is de bereikbaarheid van de kust. De laatste vijf kilometer richting zee lopen vaak heel stroef. De attractiviteit van de kust als toeristische bestemming wordt echter voor een belangrijk deel bepaald door de vlotte bereikbaarheid ervan. Het openbaar vervoer (trein, tram, bus) vormt hier een duurzaam alternatief en de afgelopen jaren maakten ook procentueel steeds meer dagjesmensen er dankbaar gebruik van. Deze stijgende trend wordt mee bepaald door een aantal positieve beleidsmaatregelen.

De kust is populair bij een brede groep van toeristen. **Mensen met beperkingen en ouderen vormen een belangrijke toeristische doelgroep.** Diverse organisaties en besturen werken dan ook projecten uit om de toegankelijkheid van de kust voor minder mobiele mensen te verhogen. Het inzetten van assistenten of de verhuur van aangepaste strandrolstoelen zijn hier voorbeelden van. In april 2007 keurde de provincie een stedenbouwkundige verordening goed inzake toegankelijkheid. Indieners van een bouwaanvraag moeten zich voortaan houden aan toegankelijkheidscriteria.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Zowel de kustgemeenten als de hogere overheden spelen een belangrijke rol in het behouden van hotels aan de kust. Om te voorkomen dat de hotelfunctie gaandeweg zou verdwijnen, moeten er speciale hotelzones aangeduid worden. Enkele gemeentebesturen namen hiervoor reeds initiatieven. Door voorbehouden ruimte te reserveren, kan de toenemende druk op de hotelsector verzacht worden. Daarnaast moet ook blijvend geïnvesteerd worden in de kwaliteit van de hotels aan de kust. De campingsector kent gelijkaardige initiatieven, ter bescherming van de kampeerfuncties. Ze voorkomen dat kampeerzones ingevuld worden door tweedeverblijfsparken en bieden mogelijkheden voor het ontwikkelen van eigentijdse, kwalitatieve campings.

Het verbeteren van de verkeersmobiliteit verdient bijzondere aandacht. Files op de autosnelwegen kunnen niet vermeden worden, maar de verplaatsing naar de kustgemeenten kan vlotter verlopen. De verdere ontwikkeling van grote randparkings kan het drukke autoverkeer in de badplaatsen helpen opvangen. In combinatie met een shuttledienst of *park and ride* kunnen deze parkeerplaatsen de verkeersdrukke doen dalen. Betere voorzieningen en extra promotie-inspanningen zullen steeds meer toeristen voor het openbaar vervoer doen kiezen.

De kusthoreca biedt tal van kansen aan mensen die zwakker staan op de arbeidsmarkt, zoals laaggeschoolden, mensen zonder ervaring of langdurig werkzoekenden. Ze vormen een typisch arbeidsmarktsegment aan de kust. De regio kan deze doelgroep nog beter opvangen en integreren, mits de juiste opleiding en begeleiding in de richting van de toeristische sector. De overheid moet hiervoor het kader scheppen en een flankerend beleid uitwerken, zodat er gemakkelijker ingespeeld kan worden op de grotere vraag naar flexibele arbeidskrachten in de horeca. Deze vraag typeert het hoogseizoen aan de kust. Daarbij moeten zowel de sector als het beleid oog hebben voor kwalitatieve werkgelegenheid.

Om de kust voor minder mobiele mensen (zoals ouderen of personen met beperkingen) aantrekkelijk te houden, moet verder gewerkt worden aan de toegankelijkheid, vanuit een totaalbenadering over de grenzen van beleidsdomeinen heen. Naast de verblijfsaccommodatie, verdienen ook het openbare domein, het vervoer en de sport- en spelaccommodatie aandacht. De nieuwe provinciale stedenbouwkundige verordening inzake toegankelijkheid is alvast een belangrijke stap in de goede richting. **De verhoogde beleidsaandacht voor toegankelijkheid zal zich op termijn ook vertalen in een betere toegankelijkheid van de infrastructuur.**

DAGTOERISME MET OPENBAAR VERVOER

Auteur *Moira Callens*

(Westtoer)

Lector *Luc Gobin*

(Toerisme Vlaanderen)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Naast verblijfstoerisme is ook dagtoerisme een erg belangrijke activiteit voor de kust. Zodra een positief weerbericht wordt uitgezonden, trekken heel wat dagjesmensen richting zee, zon en strand. Omdat dagtoeristen binnen één dag heen en weer reizen naar de kust, kunnen ze voor een aanzienlijke hoeveelheid verkeersoverlast zorgen.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator drukt het aandeel uit van het openbaar vervoer in het totale dagtoeristische verkeer van en naar de kust. Hij wordt berekend aan de hand van een systeem dat permanent de dagtoeristische verkeersstromen van en naar de kust met de wagen en met het openbaar vervoer meet. Dit meetsysteem, uitgewerkt door Westtoer en Groep Planning, baseert zich op de gegevens van de telposten op de weg en op het aantal verkochte treintickets. Het bewonersverkeer, de dagtrips die pas na 16 uur worden aangevat en uitstappen met een 100 % routinematig karakter, worden niet meegeteld. Het systeem werd getoetst aan de resultaten van een grootschalig onderzoek naar het mobiliteitsgedrag aan de kust.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

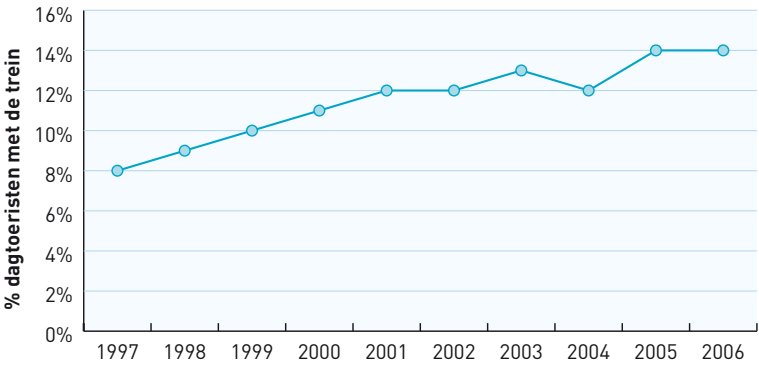
Tussen 1997 en 2006 steeg het aandeel van het treinverkeer in het totale dagtoeristische verkeer van en naar de kust met 5,4 %. In 2004 was er een daling van 1,6 % t.o.v. 2003. Dit is waarschijnlijk gerelateerd aan de afschaffing van een aantal gunstige tariefformules door de NMBS in het jaar 2004. Door opnieuw een aantal promotietarieven in te voeren is deze indicator weer toegenomen in 2006. Het aandeel treinreizigers in het totale aantal dagtoeristen zit in stijgende lijn. Het beleid van de NMBS kan dus een positieve invloed hebben op deze indicator.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

In het kader van een geïntegreerd kustbeheer wordt gestreefd naar een stijging van deze indicator. Immers, hoe meer dagtoeristen met de trein naar de kust komen, hoe hoger de verkeersveiligheid, hoe beter de leefbaarheid en hoe lager de parkeerdruk en de luchtverontreiniging.

Zon, zee en strand lokken jaarlijks duizenden mensen voor een dagje naar de kust. Gebruik van het openbaar vervoer kan de verkeersoverlast vermijden die deze toestroom van toeristen met zich meebrengt. In 2006 nam 5,4 procent meer dagjesmensen de trein om naar de kust te reizen dan in 1997 en 2,2 procent meer dan in 2004. Tegenover 2005 bleef het aandeel nagenoeg ongewijzigd. Wellicht droegen extra promoties van de NMBS bij tot de stijgende trend. In 2006 kwam daar nog eens het specifieke seniorentarief voor een treinreis naar de kust bij. Gunstige treintarieven hebben een positieve invloed op het aantal dagtoeristen dat de trein neemt naar de kust.

Grafiek 1 Aandeel van het dagtoerisme met de trein in het totale dagtoerisme naar de Kust, 1997-2006

Bron Westtoer

TOEGANKELIJKHEID

Auteur Greet Vandenrijt
(Toerisme Vlaanderen)
Lector Ingvar Van Haelst
(Gelijke Kansen in Vlaanderen)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Mensen met een beperking willen steeds meer als volwaardige burgers in onze maatschappij functioneren. Ze wensen te participeren aan alle sociale, maatschappelijke en culturele activiteiten. Al te vaak is de mentale en/of fysieke drempel te hoog. Toegankelijkheid is een belangrijke basisvoorwaarde voor deze groep om evenwaardig te kunnen deelnemen aan het maatschappelijke leven. Het begrip 'toegankelijkheid' heeft niet uitsluitend betrekking op personen met een handicap. Met een integrale benadering bereikt men een veel grotere doelgroep: ook oudere mensen, personen met tijdelijke kwetsuren en ouders met kindwagens worden geconfronteerd met onaangepaste publieke ruimten.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator is gebaseerd op een systematisch onderzoek van verblijfsaccommodatie in West-Vlaanderen, dat Toerisme Vlaanderen gestart is in het najaar van 2005. Op vrijwillige basis werken verschillende types van accommodaties, zoals hotels, jeugdhoeven, campings, enz. mee aan dit gratis onderzoek. In een latere fase worden ook toeristische attracties en informatiekantoren betrokken bij het onderzoeksproject.

De toegankelijkheidsscreenings worden uitgevoerd door vzw Westkans in opdracht van Toerisme Vlaanderen volgens de 'Toegankelijk Vlaanderen'-methodiek (meer uitleg op website en in de databank 'Toegankelijk Vlaanderen'). De databank verzamelt sinds 2002 informatie over de toegankelijkheid van verschillende types van infrastructuur.

De screening wordt uitgevoerd door opgeleide medewerkers aan de hand van gedetailleerde checklijsten. Alle voor het publiek relevante onderdelen van een gebouw worden opgemeten en krijgen een '+', '+/-' en '-' score. Via de website www.toevla.be kan de gebruiker de resultaten opvragen, alsook alle detailinformatie zoals afmetingen van deuren en gangen, circulatieruimtes in toiletten, hellingspercentages enz.

Toerisme Vlaanderen plant de uitreiking van een toegankelijkheidslabel aan toeristische infrastructuur met een positieve score in de databank. De eerste labels worden uitgereikt eind 2007. Gebouwen met een overwegend '+/-' score op essentiële onderdelen komen in aanmerking voor een Basislabel (A). Deze gebouwen zijn basistoegankelijk, met voldoende circulatieruimte, correct overbrugde niveauverschillen, aangepast sanitair enz. Voor bepaalde onderdelen is er soms assistentie nodig. Gebouwen met een overwegend '+'-score komen in aanmerking voor een Comfortlabel (A+). Deze gebouwen zijn op zelfstandige wijze toegankelijk voor iedereen.

De toegankelijkheidsscreening heeft ook een sensibiliserend doel. De toeristische ondernemer krijgt zo een beter inzicht in de toegankelijkheid van zijn accommodatie en wordt aangemoedigd om - eventueel met enkele ingrepen - het basislabel te behalen of te verhogen tot een comfortlabel. Dit wordt gekoppeld aan premies van Toerisme Vlaanderen en technische ondersteuning van de provinciale adviesbureaus toegankelijkheid.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In de toekomst zal deze indicator beter kunnen worden gemeten aan de hand van het aantal uitgereikte labels. Nu baseren we ons nog op het aantal screenings dat werd uitgevoerd in het kader van het Toegankelijk Vlaanderen onderzoek.

Aan de kust werden 150 hotels, 37 Toerisme-voor-Allen-huizen en 7 campings aangeschreven om deel te nemen. 41 hotels, 34 Toerisme-voor-Allen-huizen en 7 campings reageerden positief. Voor de hotels komt dit neer op 27 %. De Toerisme-voor-Allen-huizen en campings reageerden bijna allemaal positief, omdat de aangeschreven huizen en campings geselecteerd werden op basis van hun reeds geleverde toegankelijkheidsinspanningen.

Meestal stemt deelname aan het onderzoek ook overeen met de perceptie van de ondernemer over de toegankelijkheid van zijn gebouw. Wie vermoedt een goede beurt te maken, zal sneller gemotiveerd zijn om deel te nemen. Maar de perceptie stemt niet altijd overeen met de realiteit: een goede toegankelijkheid is vaak een kwestie van centimeters en correcte detailafwerkingen.

De eerste resultaten tonen dat er nog een lange weg afgelegd moet worden. Het aantal hotels met een positieve score is zeer beperkt. Over het algemeen scoren de Toerisme-voor-allen-huizen beter. Dit heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat deze huizen in het verleden reeds meer ondersteund werden om in te spelen op de behoeften van speciale doelgroepen.

De resultaten van het toegankelijkheidsonderzoek van 1999, zijn niet te vergelijken met het onderzoek van Toegankelijk Vlaanderen wegens een verschillende methodiek.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

De kust is een populaire vakantiebestemming voor mensen met een beperking en voor ouderen. Rekening houdend met de vergrijzing van de bevolking is het belangrijk om deze mensen zo goed mogelijk te ontvangen en te zorgen voor een toegankelijke infrastructuur. Een geïntegreerde aanpak en samenwerking tussen verschillende sectoren is noodzakelijk. Het in werking treden van de provinciale stedenbouwkundige verordening inzake toegankelijkheid is daarbij een belangrijke stap in de goede richting.

Mensen met beperkingen en ouderen vormen een belangrijke doelgroep voor de toeristische sector. Door de toenemende vergrijzing zal deze groep in de toekomst een belangrijk aandeel van de toeristische markt uitmaken. Reden genoeg dus om werk te maken van een omgeving die voldoet aan hun behoeften.

VERBLIJFSTOERISME

TREND

Auteur Magda Monballyu

(Westtoer)

Lector Robert Govers

(Steunpunt Toerisme en Recreatie)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Het volume van verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen is belangrijk binnen de duurzaamheidsproblematiek van het toerisme aan de Kust om een gedifferentieerd toerisme te kunnen instandhouden waarbij de cliënteel niet enkel bestaat uit tweede verblijvers en dagtoeristen maar ook uit verblijfstoeristen die voor korte termijn logies huren in hotels, campings, vakantiecentra of vakantie woningen. Op deze manier kan de kust verder blijven functioneren als bestemming voor een breed publiek en kan een grotere bezetting gehaald worden over het jaar.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Het volume van het verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen wordt gemeten in aankomsten en in overnachtingen. De aankomsten geven een indicatie van het aantal toeristen dat aan de kust verblijft voor kortere perioden. Het aantal overnachtingen is veeleer een indicatie van de impact en het economische belang van het verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen. Door de overnachtingen te delen door de aankomsten kunnen we de gemiddelde verblijfsduur berekenen. De gegevens voor aankomsten en overnachtingen van verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen worden verzameld door de Federale Overheidsdienst (FOD) Economie. Deze dienst baseert zich op de gegevens die worden aangeleverd door de logiesuitbaters met een vergunning zoals hotels en campings (waarvoor een informatieplicht naar FOD Economie bestaat) en op de gegevens van de immobiliënkantoren. Het probleem stelt zich echter dat heel wat vakantie woningen rechtstreeks, d.w.z. zonder tussenkomst van een kantoor, worden verhuurd. Deze overnachtingen worden door FOD-economie dus niet geregistreerd. Om rekening te houden met deze directe verhuur voert Westtoer op basis van een wetenschappelijk verantwoorde methodologie een correctie uit op deze gegevens.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De kust slaagt erin om iets meer (+2 %) toeristen (vakanties=aankomsten) in commerciële logies aan te trekken in 2006 dan in 1997. Door een dalende gemiddelde verblijfsduur zet zich dit echter om in een daling in overnachtingen voor deze periode van 14 %. Deze daling van de gemiddelde verblijfsduur doet zich voor bij de meeste bestemmingen. Voor de kust heeft het fenomeen wellicht ook te maken met de stijgende voorkeur voor de kust als bestemming voor een tweede vakantie of voor korte verblijven.

Uit de evolutie van de GINI-coëfficiënt, die de spreiding weergeeft, kan worden afgeleid dat het toerisme aan de kust de laatste jaren meer over het jaar gespreid is. Een gelijkmatiger spreiding van het verblijfstoerisme in commerciële logiesvorm over het hele jaar komt de duurzame ontwikkeling ten goede. Heel veel acties in verband met het kusttoerisme (zowel productontwikkeling als marketing) waren dan ook gericht op het verbreden van het seizoen.

Samen met het tweedeverblijfstoerisme dat wordt ingeschat op 14,8 miljoen overnachtingen, brengt het verblijfstoerisme in commerciële logiesvormen een niet te verwaarlozen ecologische druk op de kustregio met zich mee, vooral wat de productie van huishoudelijk afval en het waterverbruik betreft. Acties voor het sensibiliseren van toeristen over afvalpreventie en rationeel gebruik van water, kunnen dat verhelpen.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

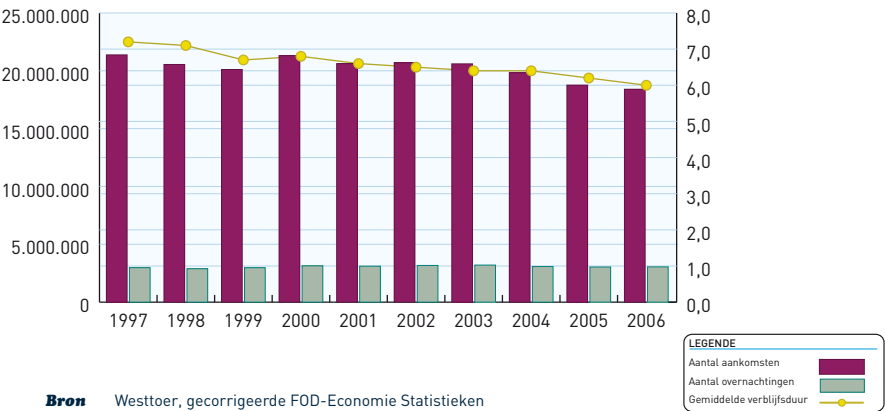
Commerciële logiesvormen zijn van belang omdat ze iedereen in de gelegenheid stellen om voor kortere perioden vakantie te nemen aan de kust (bv. verblijf in hotel, op camping, of in huurwoning). Ze genereren een hogere bezettingsgraad dan het tweedeverblijfsaanbod en realiseren een efficiënter gebruik van de ruimte.

Het in stand houden van de aankomsten en overnachtingen in commerciële logiesvormen vormt een uitdaging voor het kustbeleid. Naast geschikte marketinginitiatieven om meer cliënteel aan te trekken over het hele jaar in deze vorm van logies, is in dit verband ook een instandhoudingsbeleid van het bestaande aanbod van commerciële logiesvormen noodzakelijk. Ook is het belangrijk dat de gezamenlijke marketinginspanningen (Toerisme Vlaanderen, Westtoer en kustgemeenten) voor de kust zich verder richten op het spreiden van de vraag in commerciële logiesvormen over het jaar om de rendabiliteit van de logies te verhogen.

Jaarlijks bezoeken heel wat binnen- en buitenlandse toeristen de kust, al dan niet gecombineerd met een overnachting. De kust slaagt erin om iets meer toeristen in commerciële logies aan te trekken. In 2006 waren er 2 % meer aankomsten dan in 1997, ondanks een verschuiving bij de Belgen van het huren van een vakantiewoning naar het gebruik van een eigen tweede verblijf (aankomsten niet opgenomen bij commerciële logies).

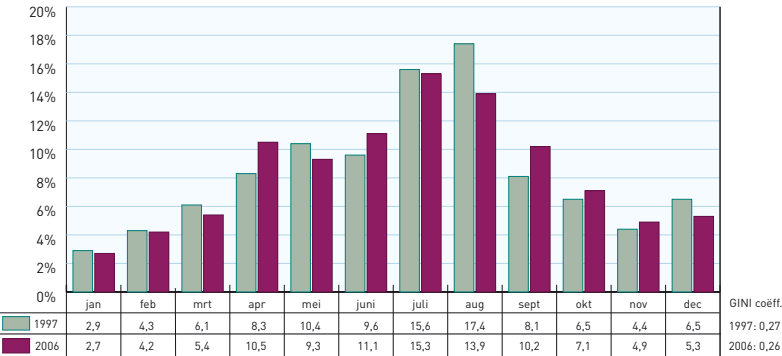
Omdat de gemiddelde verblijfsduur daalde, zette deze trend zich tussen 1997 en 2006 toch om in een belangrijke daling van het aantal overnachtingen met 14 %. Het stijgende aantal aankomsten en het dalende aantal overnachtingen toont aan dat de kust als nabije vakantiebestemming een grotere aantrekkingskracht heeft voor kortere dan voor langere periodes. Marketing- en productbeleid moeten hier rekening mee houden.

Grafiek 1 Evolutie aantal overnachtingen, aankomsten en gemiddelde verblijfsduur in commerciële logiesvormen (inclusief huren) aan de Kust, 1997-2006

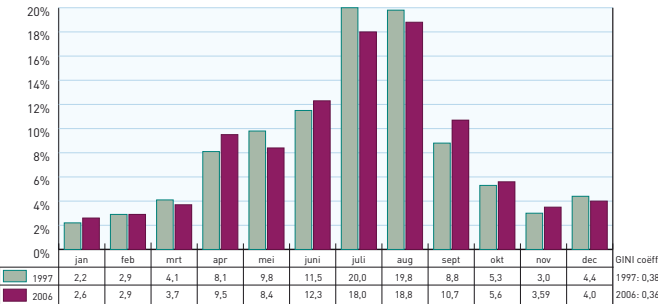
Bron Westtoer, gecorrigeerde FOD-Economie Statistieken

Grafiek 2 Evolutie van de spreiding van de aankomsten in commerciële logiesvormen (inclusief huren) in %, 1997-2006

Bron Originele FOD-Economie Statistieken

Grafiek 3 Evolutie van de spreiding van de overnachtingen in commerciële logiesvormen (inclusief huren) in %, 1997-2006

Bron Originele FOD-Economie Statistieken

Het kustkompas

2. BEHOUD EN VERSTERKING VAN HET SOCIAAL- CULTURELE KAPITAAL

- TWEEDE VERBLIJVEN
- INVENTARISATIE EN BESCHERMING ERFGOED
- WELVAARTSINDEX

BEHOUD EN VERSTERKING VAN HET SOCIAAL-CULTUREEL KAPITAAL

2

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Gelijkheid van kansen en bestrijding van alle vormen van sociale uitsluiting en armoede. Dat is het streefdoel bij de verdere ontwikkeling van de kustregio. De sleutelwoorden hierbij zijn: samenwerking enerzijds en een sterk beleid anderzijds. Omdat de verschillende problematieken zo met elkaar verstrengeld zijn, is geïntegreerd werken een noodzakelijke voorwaarde. De versterking van het sociale weefsel en het behoud van het culturele kapitaal vormen aspecten van de opbouw van een duurzame samenleving.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG DE DAG?

Tweede verblijven en pensioenmigratie hebben een opmerkelijke invloed op het sociale klimaat aan de kust. **De badsteden zijn immers heel gegeerd door toeristen als tijdelijke seizoensverblijfplaats. Daardoor tellen ze een veel hoger percentage tweede verblijven dan een gemiddelde West-Vlaamse gemeente.** Deze toestand brengt specifieke problemen met zich mee. De grote vraag naar tweede verblijven drijft de woningprijzen omhoog. Daardoor ook moeten kustbewoners die een woning wensen te kopen aan de kust, in concurrentie treden met kandidaat-kopers van tweede verblijven. In de kustgemeenten is de druk op de grondprijzen zo hoog, dat het voor jonge gezinnen heel moeilijk is om er te blijven wonen.

Een ander effect van de stijgende vraag naar tweede verblijven is de toenemende druk op het erfgoed aan de kust. De ombouw van opgekochte, oudere en verkommerde gebouwen tot appartementen zorgt voor een eentonig straatbeeld. Al te vaak verdwijnen unieke architecturale pareltjes met een geschiedenis voor monotone gebouwen in baksteen en glas. In de wintermaanden zijn veel tweede verblijven niet bewoond, waardoor spookwijken ontstaan. Vanuit verschillende hoeken, zoals actiegroepen of de Vlaamse overheid, wordt steeds meer aandacht gevraagd voor de bescherming van het waardevolle onroerende erfgoed aan de kust.

De kust wordt evenwel nog door een tweede grote trend gekenmerkt: **de instroom van gepensioneerden die er hun 'oude dag' doorbrengen.** Ouderen die naar de kust verhuizen, laten hun natuurlijke sociale netwerk van familie en vrienden achter zich. Aan de kust bouwen ze een nieuw netwerk van vrienden op, maar dit is geen zorgend netwerk. Het gevolg hiervan is dat hoogbejaarden niet aan de kust blijven, maar terugkeren naar hun geboortestreek.

De pensioenmigratie naar de kust in combinatie met het wegtrekken van de jonge inwoners leidt tot een sterke vergrijzing van de bevolking. De drijfveren die jongeren ertoe aanzetten om de kustregio te verlaten, hebben vooral te maken met werkgelegenheid, leefmilieu en huisvesting. Een goede mix van jongeren en ouderen is echter belangrijk voor een gezond sociaal en economisch klimaat.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Om de duurzaamheid in de kustregio te versterken, moet het sociale weefsel verbreed en de leeftijdenmix gestimuleerd worden. Betaalbaar wonen is een belangrijke randvoorwaarde om deze sociale mix te realiseren. Ruimtelijke ordening, een grond- en pandenbeleid, huisvestingsbeleid, fiscale en financiële instrumenten kunnen betaalbaar wonen aan de kust mogelijk maken. **Dit vraagt inspanningen van de lokale overheden om de sociale huisvesting en een sociaal woonbeleid uit te bouwen.**

De stijging van de grond- en woningprijzen en het beeld van 'verouderende' wijken of woonkernen trekken jongeren niet bepaald aan om zich aan de kust te vestigen. De kust moet dan ook werk maken van haar imago. Verregaande communicatie over de aantrekkingspolen van de kust voor jongeren kan stimulerend werken: de beschikbaarheid van betaalbare woningen, een goed uitgebouwd openbaar vervoersnet (bereikbaarheid), een innovatief ondernemersklimaat, informatie over de werkgelegenheid in de regio (inclusief jaarlijkse job- en stagebeurzen voor de doelgroep), een aantrekkelijk vrijetijds- en cultureel aanbod, ...

Naast de verstoring van het demografisch evenwicht zorgt de vergrijzing ook voor bijkomende uitdagingen op het vlak van ontspanning en zorgaanbod. De vergrijzing en de verminderde autonomie van een groeiend deel van de bevolking zouden de overheid en private ondernemers ertoe moeten aanzetten om specifieke individuele dienstverlening op maat te ontwikkelen. De toename van het aantal ouderen zorgt immers niet alleen voor de creatie van nieuwe jobs, maar ook voor extra inkomsten in de regio.

TWEEDE VERBLIJVEN

Auteur Stefanie Rammelaere
(Steunpunt Sociale Planning -
Provincie West-Vlaanderen)

Lector Jan Vranken
(OASeS, Onderzoeksgroep Armoede,
Sociale Uitsluiting en de Stad -
Universiteit Antwerpen)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De studie 'Leefbaarheidsonderzoek aan de kust' toont aan dat de maatschappelijke effecten van de kenmerken van de woningmarkt niet onderschat mogen worden. Zo zullen de prijs, de kwaliteit en het type woning onder andere een invloed hebben op de bevolkingssamenstelling (leeftijd, inkomen, gezinstype enz.) maar ook kenmerken van de bewoners bepalen mee wie er komt wonen. Specifiek voor de kustgemeenten is het grote aandeel tweede verblijven. Een groot aantal tweede verblijven ten opzichte van het totale aantal permanente woningen kan een maat voor sociale cohesie zijn: hoe groter de verhouding tweede verblijven/permanente woningen, des te groter de kans dat de inwoners eerder geïsoleerd geraken en niet participeren aan het gemeenschapsleven. Omgekeerd mogen we er evenwel niet van uit gaan dat een groot aantal permanente woningen per definitie op een goed sociaal woonklimaat wijst. Daarnaast heeft een groot aantal tweede verblijven eveneens een invloed op de woningduurte en de sociale mix.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Deze indicator geeft een raming van het aantal tweede verblijven.

Het percentage tweede verblijven wordt geschat aan de hand van het aantal huishoudens. Ervan uitgaande dat elk huishouden één woongelegenheden betreft en dat er 3 % extra woongelegenheden nodig zijn om de verhuisbewegingen op de woningmarkt mogelijk te maken, wordt er bij het aantal huishoudens dus 3 % bijgeteld om zo het aantal noodzakelijke woongelegenheden te schatten.

Van het werkelijke aantal woongelegenheden wordt het geschatte aantal noodzakelijke woningen afgetrokken. Een positief saldo toont het geschatte aantal tweede verblijven. Een negatief saldo veronderstelt een algemeen woningtekort. Hierbij wordt geen rekening gehouden met de fragmentatie van de woningmarkt in diverse deelmarkten (bv. huurders/eigenaars; primaire/secundaire woningkwaliteit, enz.). Naargelang de kenmerken van de bewoner kan die sommige van deze deelmarkten niet betreden. Daardoor kan er een overschot zijn op de ene deelmarkt en een tekort op de andere. Een verdergaande analyse van deze deelmarkten binnen het bestek van deze publicatie zou echter te ver leiden.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

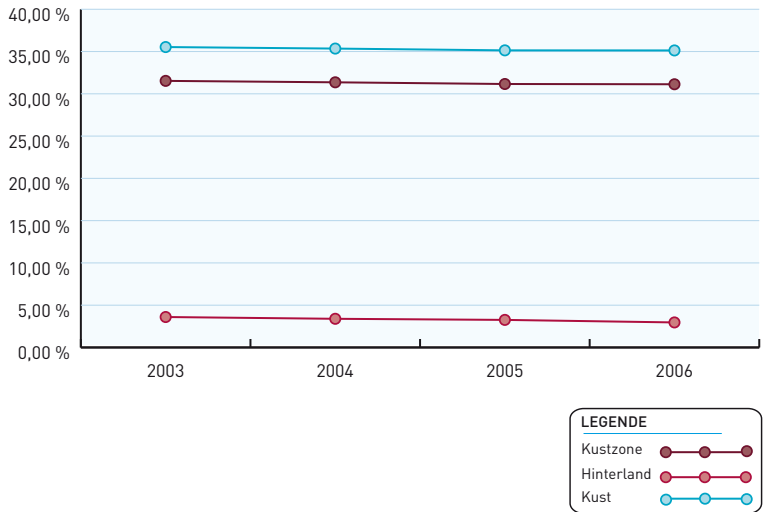
Ondanks de toename van het aantal woongelegenheden tussen 2003 en 2006, zowel aan de kust als in het hinterland, daalt het aandeel tweede verblijven in de beide regio's lichtjes. In 2006 tellen de kustgemeenten volgens de raming gemiddeld 35 % tweede verblijven tegenover 2,9 % voor het hinterland. De spreiding van de tweede verblijven over de kustgemeente is niet gelijk. Zo zijn er in Brugge en Bredene naar schatting nog geen 5 % tweede verblijven terwijl zeven van de tien kustgemeenten meer dan 44 % tweede verblijven tellen. In het hinterland is Alveringem de enige gemeente waar meer dan 4,9 % van de woningen mogelijks een tweede verblijf is.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

De schatting van het aandeel tweede verblijven (berekend t.o.v. alle woongelegenheden) geeft aan dat dit aandeel tussen 2003 en 2005 jaarlijks afnam. De daling van het aandeel tweede verblijven is, in het licht van het versterken van de sociale cohesie en de betaalbaarheid van het wonen aan de kust, een goede zaak. Ondanks de afname van het aandeel tweede verblijven hebben zes op de tien kustgemeenten nog steeds meer dan 50 % tweede verblijven. Een beleid dat gericht is op het structureren van de tweede verblijven zal niet enkel de woningmarkt ten goede komen (betaalbaar wonen) maar biedt tevens oplossingen voor het aanpakken van heel wat andere problemen die eigen zijn voor de kust (bv. verdoken armoede, versterken sociale cohesie, aantrekken jonge gezinnen). Een goed doordacht beleid met extra aandacht voor het beleid inzake tweede verblijven en aandacht voor een ruimer aanbod aan betaalbaar wonen voor jonge gezinnen is essentieel om de leefbaarheid van de kustgemeenten te bevorderen.

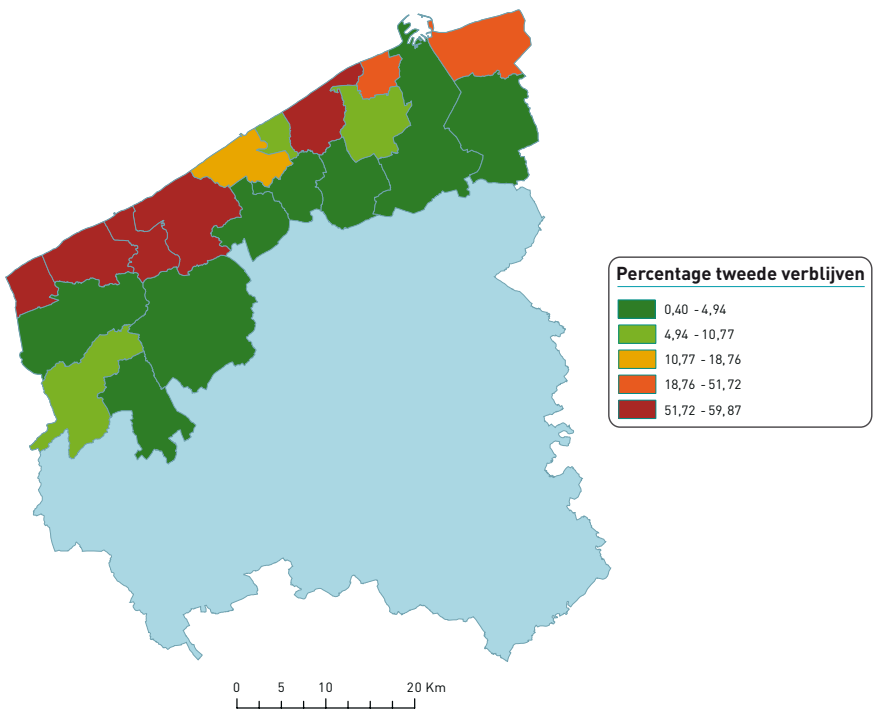
In 2006 telden de kustgemeenten 152.552 huishoudens. Rekening houdend met een frictieleegstand van 3 % om verhuisbewegingen op de woningmarkt op te vangen, wordt het aantal benodigde woningen op 157.129 geschat. Volgens het kadaster telden de kustgemeenten 242.238 woongelegenheden in 2006. Op het eerste gezicht lijkt dit meer dan voldoende om alle huishoudens van een woning te voorzien. Toch staat de woningmarkt er onder hoge druk. Het grote aantal tweede verblijven heeft echter niet alleen nadelige gevolgen voor de woningmarkt. Doordat een groot deel van de woningen slechts tijdelijk (bv. in de weekends of tijdens de vakantie) gebruikt wordt, hebben de bewoners noch de tijd noch de interesse om zich in de lokale gemeenschap te integreren. Voor het 'samenleven' in een gemeenschap heeft dit negatieve gevolgen. Dat uit zich onder meer in een lagere deelname aan het lokale verenigingsleven of minder sociale controle.

Grafiek 1 Evolutie tweede verblijven, 2003-2006

Bron Kadaster, verwerking Steunpunt Sociale Planning

Kaart 1 Percentage tweede verblijven, 2006

Bron Kadaster, verwerking Steunpunt Sociale Planning

INVENTARISATIE EN BESCHERMING ERFGOED

Auteur Miek Goossens

(Vlaamse Overheid, Algemene coördinator
Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen)

Lector Linda Van Santvoort

(Ugent - docent geschiedenis, bouwkunst en
monumentzorg)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Afdeling Onroerend Erfgoed van de Vlaamse Overheid heeft de inventarisatie van het bouwkundig erfgoed van de kustzone volledig voltooid. Deze systematische doorlichting van de bebouwing creëert een breed kader voor het beschermingsbeleid op de verschillende bestuursniveau's.

In de kustzone zijn de inventarisatieactiviteiten gespreid over een lange periode en is de manier van gegevensverwerking geëvolueerd. De inventarisatie startte in 1977 in het arrondissement Veurne en werd gepubliceerd in deel 8 van de reeks "*Bouwen door de eeuwen heen*" (1982). Sinds 2000 is er in West-Vlaanderen een inhaalbeweging bezig om de opgelopen achterstand tegenover de andere provincies in te halen. Hierbij werd in eerste instantie aandacht besteed aan de kustgemeenten, gelet op de grote druk van de immobieliensector op het erfgoed. Momenteel zijn alle kustgemeenten afgewerkt.

Het Vlaams Instituut voor Onroerend Erfgoed (VIOE) is verantwoordelijk voor het beheer van de databank van de inventaris van het bouwkundig erfgoed, die online kan geconsulteerd worden (www.vioe.be). Alle gegevens zijn ook beschikbaar via handige uitprints (pdf's) en op CD. Na een grondige controle op administratieve juistheid worden de gegevens gelokaliseerd op een GIS laag en vormt deze GIS-laag de basis voor de – door de bevoegde minister – officiële vaststelling van de inventaris waardoor deze een wettelijke erkenning krijgt.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Door de ruime verspreiding van de inventarisgegevens zijn de plaatselijke besturen goed ingelicht over de waarde van het patrimonium op hun grondgebied. Het zichtbaar en toegankelijk maken van het inventariswerk via publicaties en websites is van groot belang om de publieke opinie te overtuigen van de aanwezigheid van architecturaal erfgoed in de kustzone. Door de steeds toenemende schaarste aan open ruimte aan de kust komt het resterende erfgoed zowel in de kustgemeentes als in de hinterlandgemeentes steeds meer onder druk te staan. De informatie draagt bij tot de creatie van het noodzakelijk maatschappelijk draagvlak voor het voeren van zowel een regionaal als een lokaal erfgoedbeleid.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De inventaris van het bouwkundig erfgoed vormt in eerste instantie de basis voor het beschermingsbeleid van de Vlaamse Overheid. Dit beleid vertoont geen constante en is sterk afhankelijk van de beleidsopties van de verantwoordelijke ministers. In de periode 2000-2005 werden de inventaris campagnes onmiddellijk gevolgd door een selectie van beschermingen per gemeente. Dit verklaart de aanzienlijke hoeveelheid beschermingen in de kuststreek in die periode, voornamelijk in de gemeenten Knokke-Heist, Oostende, Blankenberge, Middelkerke en Lo-Reninge. Het huidige beleid opteert voor een thematische aanpak over gemeente- en zelfs provinciale grenzen heen, aanpak waarbinnen de bescherming van 3 vakantiehomes aan de kust kan gesitueerd worden (procedure ingezet 2007).

Bij het beschermen van gebouwen werd op de eerste plaats geopteerd voor vrijwaring van de nog gave en representatieve ensembles van historische kustarchitectuur, zoals Dumontwijk in De Panne, maar ook gave straatensembles zoals de De Smet de Naeyerlaan in Oostende. Aandacht ging ook naar de historische stadskernen van Damme, Veurne en Lo, die in hun geheel beschermd werden zoals ook talrijke dorpskernen (Meetkerke, Houtave, Vinkem, Wulveringen...). Individuele panden kregen een bescherming als monument, waaronder een aantal meesterwerken van de Vlaamse architectuurgeschiedenis zoals de Rotonde in Westende en de Post, het Casino en de Koninklijke Gaanderijen in Oostende. Op de zeedijk konden enkele individuele villa's van de slopershamer gered worden waar zij eenzaam getuigen van een vooroorlogse vorm van toerisme en vrijetijdsbesteding. Voor het hinterland ging de aandacht ook naar historische hoeven en hun directe omgeving. Grotere "groene" ensembles zoals de Moeren in de westhoek en de Oudlandpolders in Diksmuide werden beschermd als landschap of als dorpsgezicht.

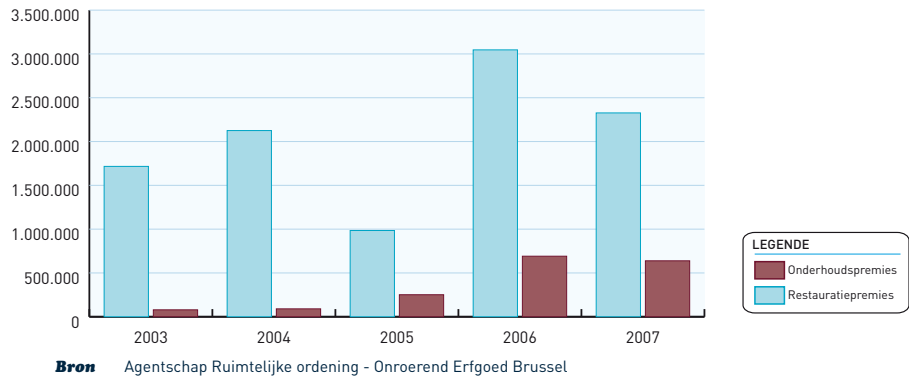
De beschermingspolitiek wordt ondersteund door onderhouds- en restauratiepremies en door fiscale stimuli voor particulieren. Deze laatste houden in dat de kostprijs van herstelwerken aan beschermde monumenten onder bepaalde voorwaarden kan afgetrokken worden van het netto belastbaar inkomen van de eigenaar. Vele eigenaars opteren ook voor de tegemoetkoming van 40% voor onderhoudswerken. Aan de aanvragen hiervoor kan voor particulieren binnen het jaar worden tegemoetgekomen. Voor de grotere restauratiedossiers met bedragen boven 30.000 € is een langere wachttijd de regel.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

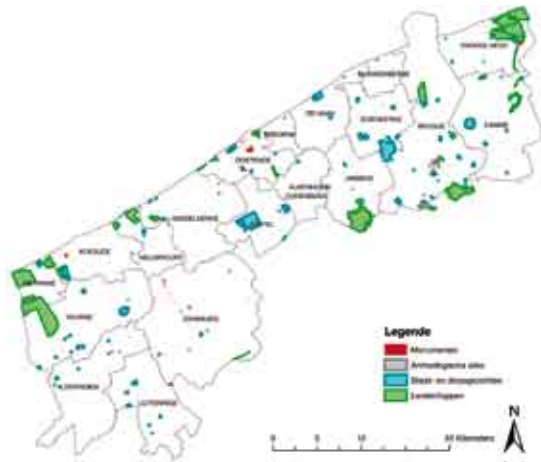
Naast het beschermingsbeleid van de Vlaamse overheid dient de inventaris van het bouwkundig erfgoed ook aangewend te worden bij de uitbouw van een duurzaam lokaal erfgoedbeleid in de gemeenten. Zo kan de beschikbare informatie door de lokale besturen gebruikt worden binnen het afwegingskader bij het verlenen van bouwvergunningen. Vermits de inventarissen ruime aandacht besteden aan historische ruimtelijke ontwikkelingen en aan straatbeelden en ensembles kan de kennis ook geïntegreerd worden in de algemene ruimtelijke planning en dienen als vertrekpunt bij de opmaak van stedenbouwkundige plannen. Dit veronderstelt een grotere betrokkenheid en responsabilisering van het plaatselijke beleid voor de erfgoedzorg.

Sinds 1977 wordt de bebouwing van de kustzone stapsgewijs geïnventariseerd. In de periode 2000 – 2005 werden de inventarisatiecampagnes onmiddellijk gevolgd door een selectie van beschermingen per gemeente. Het huidige beleid opteert voor een thematische aanpak over gemeente- en provinciale grenzen heen, met als voorbeeld de bescherming van drie vakantiehomes aan de kust.

Grafiek 1 Investerings van de Vlaamse overheid via restauratie- en onderhoudspremies in de kustzone, 2003-2007

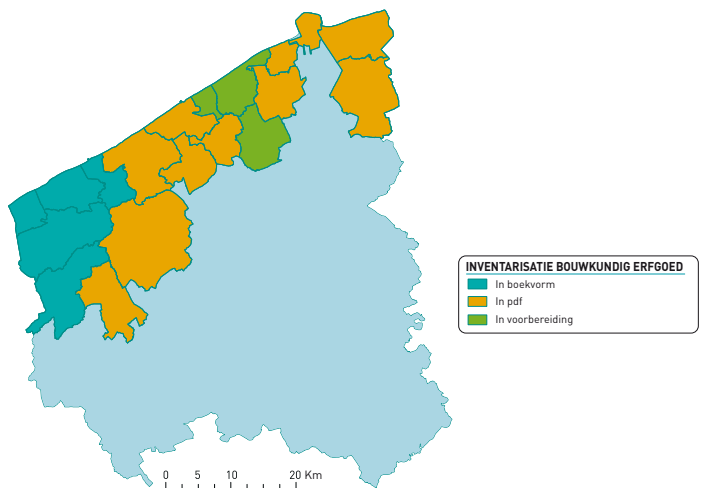

Kaart 1 Beschermd monumenten, landschappen en stads- en dorpsgezichten in de kustzone

Bron Vlaamse Overheid, Agentschap R-O, F. Carpentier

Kaart 2 Beschikbaarheid van de inventaris bouwkundig erfgoed

Bron Agentschap Ruimtelijke ordening - Onroerend Erfgoed West-Vlaanderen

Auteur Stefanie Rammelaere
(Steunpunt Sociale Planning -
Provincie West-Vlaanderen)
Lector Sarah Carpentier, Karel Van den Bosch
(Centrum Sociaal Beleid -UA)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Inkomen is een belangrijke indicatie van de socio-economische realiteit. Het inkomen bestaat zowel uit inkomsten uit arbeid, uit vermogen als uit uitkeringen. Deze indicator geeft de evolutie inzake inkomen van de bevolking in een bepaalde regio weer ten opzichte van de evolutie van het gemiddelde Belgische inkomen.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De welvaartsindex is de vergelijking van het gemiddelde fiscale inkomen per inwoner van een bepaalde regio met het gemiddelde inkomen per inwoner in België. Het gemiddelde fiscale inkomen van België wordt gelijkgesteld aan 100. Ligt de welvaartsindex van een regio onder de 100 dan betekent dit dat het gemiddelde inkomen per persoon in die regio lager is dan het nationaal gemiddelde inkomen. Omgekeerd, heeft de welvaartsindex een waarde boven de 100 dan is het gemiddelde inkomen per persoon binnen dat gebied hoger dan het gemiddeld inkomen per Belg.

Deze indicator is berekend op basis van de inkomens die werden aangegeven bij de belasting-aangifte van het vorige jaar. Niet iedereen geeft echter al zijn werkelijke inkomens weer in de belastingen. Ook niet alle personen betalen belastingen. Personen met een zeer laag inkomen zijn bijvoorbeeld vrijgesteld van belastingen. Ook bepaalde inkomsten zijn vrijgesteld van belastingen. De fiscale inkomens stemmen daarom niet steeds overeen met de werkelijke inkomens.

Het gemiddelde inkomen per inwoner van een bepaalde gemeente ten opzichte van het nationaal gemiddelde inkomen geeft echter geen informatie over het al dan niet voorkomen van armoede in een gemeente en bij hoeveel personen. Het gemiddelde inkomen van een gemeente of een regio zegt immers niets over de manier waarop het inkomen verdeeld is over de inwoners van een bepaald gebied.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De welvaartsindex bedraagt voor de kustregio 103 in 2004, wat betekent dat het gemiddelde inkomen per persoon er 3 % hoger ligt dan het nationale gemiddelde. Deze welvaartsindex ligt hiermee ook boven de West-Vlaamse waarde. Deze laatste bedraagt 99 in 2004 en ligt dus onder het Belgische gemiddelde.

De hoge welvaartsindex voor de kustzone is voornamelijk toe te schrijven aan het hoger gemiddeld inkomen per persoon in de kustgemeenten (106) zelf. Het hinterland heeft immers niet alleen een welvaartsindex onder de 100 (93) maar tevens een index die het West-Vlaamse gemiddelde niet haalt.

Bovenstaande vaststelling, namelijk dat de kustgemeenten een beduidend grotere welvaartsindex hebben dan het hinterland, verdient evenwel enige nuancering. Niet elke kustgemeente heeft immers een welvaartsindex boven de 100. Vier gemeenten wijken hier van af: De Panne, Nieuwpoort, Middelkerke en De Haan. De Panne en Nieuwpoort bereiken zelfs de waarde van het hinterland niet. Lo-Reninge (78) en Alveringem (76) hebben de laagste welvaartsindex van alle in rekening genomen gemeenten, terwijl Koksijde (127) en Knokke-Heist (124) ver boven de rest uitsteken.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

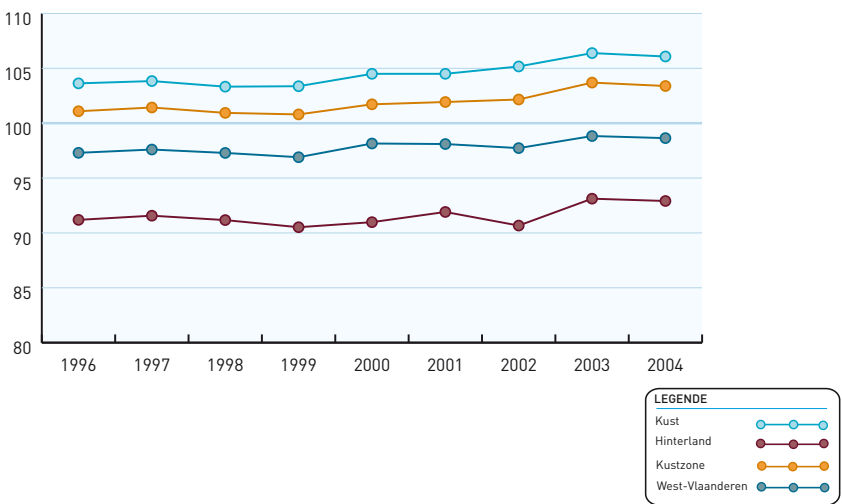
Er kan niet voorspeld worden hoe de inkomens in de kustregio en West-Vlaanderen zullen evolueren ten opzichte van de inkomens voor geheel België. Het inkomen hangt immers van vele factoren af, onder meer het tewerkstellingspercentage, economische groei, hoogte van sociale uitkeringen, evolutie van de woningmarkten enz.

Een stijgende welvaartsindex is in elk geval niet voldoende om armoede uit de wereld te helpen. De armoedeproblematiek kent vele factoren die alle onderling met elkaar verweven zijn, waardoor het niet eenvoudig is om eenduidig de oorzakelijke factoren aan te duiden. Is het een gebrek aan inkomen dat leidt tot barre leefomstandigheden en een slechte gezondheid? Of is het een zwakkere gezondheid die de kansen op tewerkstelling en het verwerven van een volwaardig inkomen in de weg staat?

Bovenstaande vaststellingen tonen ook aan dat de regio's onderling verschillen wat de economische capaciteit van de bevolking betreft. Het aanpakken van de armoedeproblematiek veronderstelt aldus een geïntegreerde aanpak op diverse domeinen en beleidsniveaus, afhankelijk van de specifieke situatie in een bepaalde regio.

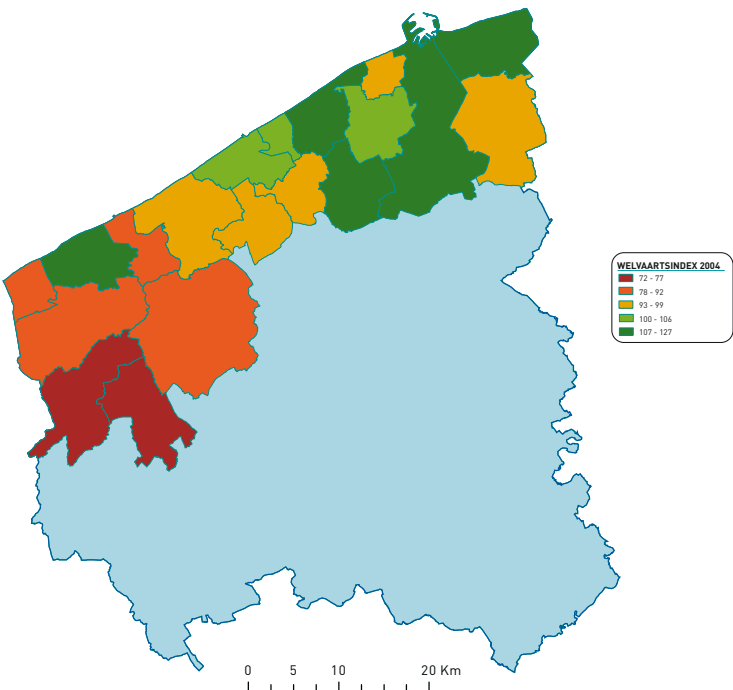
Ten opzichte van het gemiddelde Belgische inkomen kende het gemiddelde fiscale inkomen per persoon tussen 1997 en 2004 een positieve evolutie. Deze stijging geldt zowel voor de kustgemeenten, het hinterland als voor de provincie West-Vlaanderen. De stijgende welvaartsindex leert bovendien dat de evolutie sneller verloopt in West-Vlaanderen en aan de kust dan in België. Nochtans zijn er in West-Vlaanderen heel duidelijke regionale verschillen. De welvaartsindex van de kustgemeenten is doorgaans hoger dan die van de hinterlandgemeenten. Maar ook binnen deze twee regio's zijn er opmerkelijke verschillen tussen het gemiddelde inkomen van onderscheiden gemeenten.

Grafiek 1 Evolutie welvaartsindex, 1996-2004

Bron Ecodata, Federale Overheidsdienst Economie, KMO, Middenstand en energie
SVR: bevolkingskubussen; verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie West-Vlaanderen

Kaart 1 Welvaartsindex, 2004

Bron Ecodata, Federale Overheidsdienst Economie, KMO, Middenstand en energie
SVR: bevolkingskubussen; verwerking Steunpunt Sociale Planning provincie West-Vlaanderen

Het kustkompas

3. VERBETERING VAN HET MILIEU EN DE NATUUR

- BESCHERMD GEBIED
- KWALITEIT STRANDWATER
- RESTAFVAL
- OLIEVERVUILING OP ZEE
- COMMERCIËLE VISSTOCKS BINNEN VEILIGE REFERENTIEWAARDEN
- KUSTEIGEN HABITAT EN KUSTSPECIFIEKE SOORTEN*
- VERKEERSINTENSITEIT*

* Deze indicatoren worden in een ander hoofdstuk besproken.

VERBETERING VAN HET MILIEU EN DE NATUUR

3

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

In een leefbare en aantrekkelijke omgeving en in een gezond milieu ontplooiën mens en natuur zich optimaal. Dit veronderstelt rationeel omspringen met ruimte en milieukapitaal (zoals water, grondstoffen of energie). Door verontreiniging van lucht, water en bodem te vermijden, verbetert de kwaliteit van het leefmilieu. Ook de biodiversiteit moet beschermd en bevorderd worden.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG?

De kust is een ecoregio die volgens de Europese Habitatrichtlijn prioritair in stand te houden habitattypes omvat, zowel langs zeezijde (de zandbanken en bij eb droogvallende slikwadden) als langs landzijde (de duinen en de getijdenonderhevige zoute slikken, schorren en stranden).

Langs zeezijde groeit het besef voor het ecologische belang van de kust en de zandbanken voor wat betreft productiviteit en biodiversiteit. Na twee jaar overleg voorzag het Masterplan Noordzee in 2005 de verdere uitbreiding van het aandeel beschermde gebieden op zee door nieuwe afbakeningen.

Extra bescherming is noodzakelijk, omdat het natuurlijke ecosysteem van de zandbanken vanuit diverse hoeken bedreigd wordt. Zo beschadigt de boomkorvisserij de zeebodem en het bodemleven op een ernstige manier. Maatregelen met betrekking tot de visserij blijken echter vaak alleen maar nationale belangen op korte termijn te behartigen. Met alle gevolgen vandien voor de visbestanden en dus ook voor de socio-economische toekomstperspectieven van de visserij op langere termijn.

Net als het kustwater en sediment hebben de zandbanken ook af te rekenen met vervuiling. De instroom van verontreiniging is afkomstig van oppervlaktewater of van ongezuiverd afvalwater bij hevige neerslag. Langs zeezijde bedreigen (al dan niet opzettelijke) olieboezingen de waterkwaliteit. Niet alleen de natuur lijdt onder de verontreiniging. Ook de kust economie en het imago van de kust ondervinden schade, als bv. zwembaden gesloten dreigen te worden.

Op zee is er reeds verhoogde waakzaamheid voor olievervuilingen. De monitoring wordt mee ondersteund door Europese en internationale wetgeving. Bij elke overtreding wordt een proces-verbaal opgesteld. Het aantal effectieve gerechtelijke vervolgingen ligt evenwel nog laag. In combinatie met hoge boetes voor moedwillige lozing vormen ze wel een sterk afschrikmiddel voor potentiële vervuilers.

Langs landzijde zijn vooral het resterende duinencomplex en de zilte slikken en schorren, aan de kust van ecologisch belang. Het kustecosysteem, dat zowel door het hinterland als door de zee beïnvloed wordt, biedt het fysische milieu voor een bijzondere hoge diversiteit aan habitattypes, plant- en diersoorten, zoals de zeewolfsmelk en strandplevier. Meer dan tien procent van alle soorten in Vlaanderen heeft een voorkeur voor de kust. Het duinendecreet en het sinds 1998 gevoerde aankoopbeleid van de Vlaamse overheid bieden garanties voor de bescherming van de duinen. Het duinenecosysteem ondervindt echter nog altijd schadelijke invloeden, zoals verdroging, versnippering, oprukkend struweel en invasieve exotische plantensoorten.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

De natuur en het milieu aan de kust staan onder druk. **Daarom moeten de uiteenlopende menselijke activiteiten op zo'n manier beheerd worden dat ze verenigbaar blijven met de bescherming en het duurzame gebruik van het mariene en kustmilieu.** Duinendecreet en aankoopbeleid helpen bij het verder vrijwaren en inrichten van de natuur, met oog voor zowel biodiversiteit als zachte recreatie.

Om tot goede resultaten te komen, is een verdere bewustmaking van alle betrokkenen noodzakelijk. De verdere uitbouw van de voorzieningen voor natuur- en milieu- educatie zoals bezoekerscentra, vormen een belangrijke schakel om het brede publiek te sensibiliseren. Educatie rond duurzame ontwikkeling moet geïntegreerd worden in het huidige educatief aanbod vb. een milieufietsroute met aandacht voor duurzame projecten.

De waterkwaliteit wordt zowel langs landzijde als langs zeezijde beïnvloed. Maatregelen zijn dan ook langs beide kanten noodzakelijk. De vervuiling kan gereduceerd worden door de behandeling van stedelijk afvalwater uit te breiden, het afstromende water uit de landbouw te verminderen en de mestproblematiek verder aan te pakken. De komende jaren zullen een beperkt aantal optimalisatieprojecten uitgevoerd worden, die nog een positieve invloed kunnen hebben op de kwaliteit van het strandwater. Het betreft onder meer de aanleg van gescheiden rioleringsstelsels, afkoppelen van oppervlakte- en regenwater, ...

Verdere natuurbescherming aan de kust moet nieuwe kansen creëren om versnippering tegen te gaan. Instandhoudingsdoelstellingen, beheerplannen voor natuurreservaten en natuurherstelprojecten geven de beschermingsmaatregelen daadwerkelijk inhoud. Kleinschalige projecten kunnen de natuur in landbouw en landgebruik integreren. Zo komt specifiek beheer van akkerranden bv. het akkervogelbestand ten goede. Ook het streven naar beheersmaatregelen in privé-duinen is noodzakelijk zodat deze duinoppervlaktes niet worden omgevormd naar tuinen. De inspanningen om versnippering tegen te gaan, zoals de aanleg van groenpassages en de afbakening van het Vlaams Ecologisch Netwerk, zijn positief. Ze kunnen enkel toegejuicht worden. Verdere financiële middelen voor monitoring en het behoud van de biodiversiteit zijn echter even noodzakelijk.

BESCHERMD GEBIED

TREND

Auteur Toon Van Daele
(Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek)
Lector Maurice Hoffmann
(Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

In de kustregio is de druk op de resterende open ruimte zeer hoog. De juridische bescherming van natuurgebieden en landschappen is daarom een belangrijk en relatief krachtig instrument tegen ondoordachte veranderingen in het landgebruik.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator geeft de jaarlijkse evolutie van de totale oppervlakte beschermd gebied in de kustzone weer. Dit zijn de gebieden die door de volgende Europese of regionale statuten beschermd worden: Vlaamse en Erkende natuurreservaten, Vogelrichtlijngebieden, Habitatrichtlijngebieden, Ramsargebieden, gebieden beschermd door het duinendecreet en VEN-gebied (Vlaams ecologisch netwerk).

De beschermingsstatuten overlappen elkaar vaak. Zo is een Habitatrichtlijngebied vaak ook gedeeltelijk een Vogelrichtlijngebied en een natuurreservaat is vaak ook VEN-gebied. In de tweede figuur werd elke oppervlakte slechts eenmaal weergegeven en dit in volgorde van afnemende garanties voor natuur. Eerst worden de oppervlakten natuurreservaat en bosreservaat weergegeven, gevolgd door de oppervlakte militair domein met natuurprotocol. Vervolgens de bijkomende oppervlakte VEN-gebied, Vogel- en Habitatrichtlijngebied en Ramsargebied. Elke hogere categorie geeft dus aan hoeveel oppervlakte er bovenop de reeds aangeduide oppervlakte bijkomend beschermd wordt indien die categorie wordt meegerekend. Zo krijgt men een goed beeld van het totale percentage dat uiteindelijk in de beschermde categorieën valt.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Een belangrijke aanzet tot de internationale bescherming van waterrijke gebieden was het verdrag van Ramsar in 1971. Dit verdrag heeft tot doel soorten te beschermen die aan waterrijke gebieden gebonden zijn. In de kustzone werd 4.790 ha Ramsargebied afgebakend.

Op Europees niveau wordt de bescherming van fauna en flora o.a. geregeld door de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn. De doelstelling van de Vogelrichtlijn (1979) is de bescherming van de in het wild levende vogelsoorten en hun leefgebied. In de kustzone valt 17.932 ha onder de bescherming van deze richtlijn. De Habitatrichtlijn (1992) richt zich op de instandhouding van fauna en flora en hun habitat. De afbakening van de Habitatrichtlijngebieden werd enkele keren aangepast. Momenteel bevat de kustzone 8.667 ha Habitatrichtlijngebied. Ter hoogte van de IJzermonding zal het Habitatrichtlijngebied worden uitgebreid om het estuarium conform de richtlijnen van de Europese Commissie af te bakenen.

De oppervlakte VEN-gebied (Vlaams ecologisch netwerk) (5.120 ha) is sinds de eerste fase van de afbakening in 2003 slechts in beperkte mate toegenomen. Een aantal groene RUP's (ruimtelijke uitvoeringsplannen) worden voorbereid en zijn in openbaar onderzoek. Deze groene RUP's zullen bijdragen tot de verdere uitbreiding van het VEN.

De goede bescherming voor een natuurgebied is de aankoop door de overheid of natuurverenigingen en de erkenning als natuurreservaat. De eerste aankopen dateren van de periode 1956-1965 met de aankoop van het staatsnatuurreservaat De Westhoek in De Panne. In 1998 werd voor de verwerving in het maritiem duingebied een specifieke cel opgericht. Sindsdien is het aankoopritme aanzienlijk toegenomen. In augustus 2006 werd de Zwinvlakte (180 ha) aangekocht door het Agentschap voor Natuur en Bos (Vlaamse overheid). Voorheen was ze eigendom van de Compagnie het Zoute. Het vogelpark (18 ha) werd aangekocht door de provincie West-Vlaanderen.

Momenteel bedraagt de oppervlakte Vlaams natuurreservaat in de kustzone 1.353 ha. Natuurverenigingen beheren er 682 ha erkend natuurreservaat. In april 2005 werd een eerste bosreservaat erkend aan de kust. Het duinbos Jan De Schuyter is 63 ha groot en ligt in de gemeente De Haan.

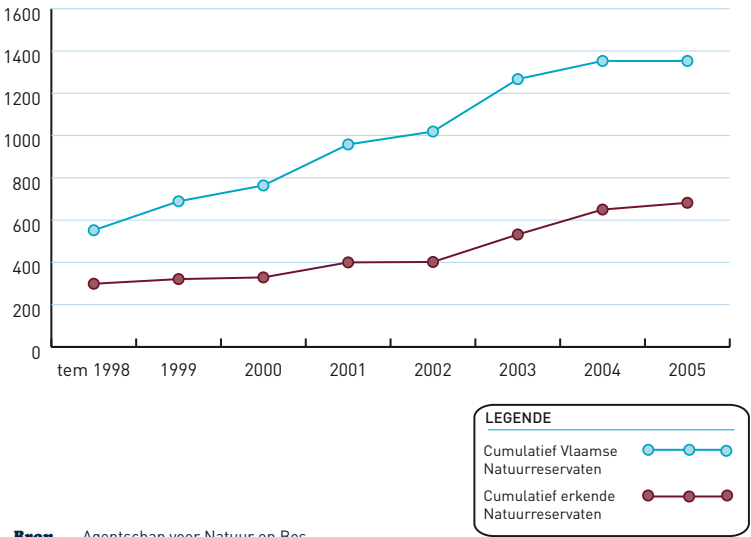
→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Naast de juridische bescherming van natuurgebieden is een aangepast beheer essentieel voor het behoud van de te beschermen habitats. Voor de Vlaamse en erkende natuurreservaten is meestal een gedetailleerd en intensief beheerplan opgesteld. Voor de gebieden die onder andere beschermstatuten vallen is dit veel minder het geval. Het is ook belangrijk dat de gebieden voldoende groot zijn en op elkaar aansluiten. In kleine en versnipperde natuurgebieden zijn de kansen op een duurzame natuurontwikkeling sterk beperkt.

Dankzij de verhoogde inspanningen voor verwerving is 1.347 ha van het duingebied nu eigendom van het agentschap voor Natuur en Bos. Voor het maritiem duingebied zijn de beschikbare percelen voor aankoop niet oneindig. Het plafond komt meer en meer in zicht. De resterende percelen betreffen moeilijker dossiers en kleinere percelen.

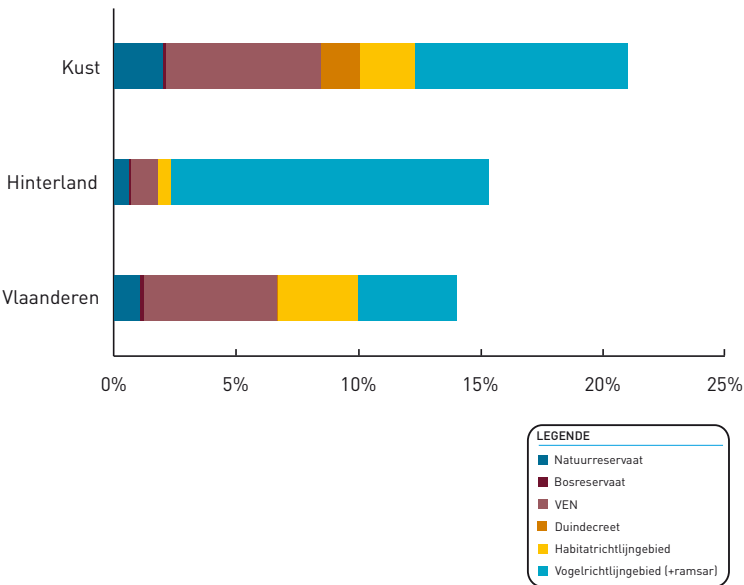
Erkende en Vlaamse aangewezen natuur- en mariene reservaten bieden momenteel de beste bescherming voor de ecosystemen van de kustregio. Van de totale oppervlakte van de kustgemeenten geniet 21 % een of andere vorm van bescherming met het oog op natuurbehoud. Voor de gemeenten van het hinterland bedraagt dit percentage 15,4 %. In augustus 2006 kocht het Agentschap voor Natuur en Bos (Vlaamse overheid) de Zwinvlakte aan, voorheen eigendom van de Compagnie het Zoute. In 2005 werd in Middelkerke een eerste bosreservaat van 63 hectare in het duingebied ingericht.

Grafiek 1 Oppervlakte erkende natuurreservaten (private organisaties) en Vlaamse natuurreservaten (Vlaamse overheid, ANB) in de kustzone

Bron Agentschap voor Natuur en Bos

Grafiek 2 Beschermende gebieden volgens statuut van met afnemende garanties voor het natuurbehoud voor de Kust, Hinterland en Vlaanderen.

Bron Agentschap voor Natuur en Bos, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek

KWALITEIT STRANDWATER

TREND

Auteur Martin Verdievel
(VMM)

Lector Koen Schoeters en Gerrit Tilborghs
(Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De beleving van de zee heeft, naast het visuele aspect, vooral te maken met de mogelijkheden tot zwemmen en pootjebaden. Het recreatieve gebruik van het strandwater is de laatste decennia sterk gegroeid. Naast de toename van het aantal recreanten is er bovendien een steeds verdergaande diversificatie van vormen en combinaties van strand- en waterrecreatie. Zeewater kan niet worden behandeld en is, wat de waterkwaliteit betreft, afhankelijk van de milieukwaliteit van de omgeving. De kwaliteit van het zeewater is van groot belang om de burger te beschermen tegen de gezondheidsrisico's van baden in vervuild water. Omdat wateren zich niet houden aan bestuurlijke en politieke grenzen en ook de effecten van verontreiniging op deze wateren dit niet doen, werd er op Europees niveau een richtlijn betreffende de zwemwaterkwaliteit uitgewerkt.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator 'strandwaterkwaliteit' wordt gedefinieerd als het percentage van de bemonsterde zwemzones aan de Vlaamse kust die voldoen aan de Europese normen betreffende de bacteriologische kwaliteit van zwemwater, zoals die opgenomen zijn in de Europese Zwemwaterrichtlijn (76/160/EEG). Deze richtlijn van 1976 omschrijft twee normen: een minimumnorm waaraan alle Europese zwemzones tegen 1986, tien jaar na kennisgeving van de richtlijn, dienden te voldoen, en een streef- of richtwaarde die aangeeft dat Europa streeft naar een verbeterde zwemwaterkwaliteit.

De indicator wordt gedefinieerd als het percentage van de zwemzones die voldoen aan de Europese streefwaarde betreffende de bacteriologische kwaliteit van zwemwater. Om deze indicator te bepalen, meet de Vlaamse Milieumaatschappij, in opdracht van het Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid, naast een aantal fysische en chemische parameters ook of er kiemen in het water aanwezig zijn die schadelijk kunnen zijn voor de gezondheid van de baders. Van april tot september worden de 40 badzones aan de kust eenmaal tot tweemaal per week bemonsterd. Wanneer de minimumnorm voor ten minste één van de gemeten parameters overschreden wordt, treedt een "verscherpt controleprogramma" in werking.

De normen zijn gebaseerd op een door de Wereldgezondheidsorganisatie aanvaarde ziektedruk van vijf tot tien maag-darmonsteking en twee tot vier luchtwegontstekingen per honderd recreanten.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In 2006 voldeed 22,5 % van de onderzochte meetplaatsen van de badzones aan de kust aan de Europese streefwaarde. Dit is een verbetering t.o.v. 2005: toen voldeed 17,5 % aan de streefwaarden. Toch ligt Vlaanderen nog een flink stuk onder het Europees gemiddelde van 88,4 %. Wat de Europese (verplichte) minimumnorm betreft, scoren alle badsteden dan weer zeer goed. In 2005 en ook in 2006 voldoet 95,0 % van de badzones aan deze norm.

Dat Vlaanderen de strengste Europese normen of streefwaarden moeilijk haalt, heeft veel te maken met de instroom van verontreinigd oppervlaktewater, o.a. via de IJzer, het kanaal Gent-Oostende, de Blankenbergse Vaart en het Leopoldkanaal. Daarbij komt dat de aanwezigheid van paarden, honden en vogels op het strand, het gebrek aan sanitaire voorzieningen en vooral de weersomstandigheden (felle neerslag) een negatieve rol kunnen spelen.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Op 15 februari 2006 werd de nieuwe zwemwaterrichtlijn boven de doopvont gehouden. Ze vormt de basis voor het toezicht op de zwemwaterkwaliteit in het binnenland en aan de kust.

De richtlijn bepaalt waar, hoe en wanneer:

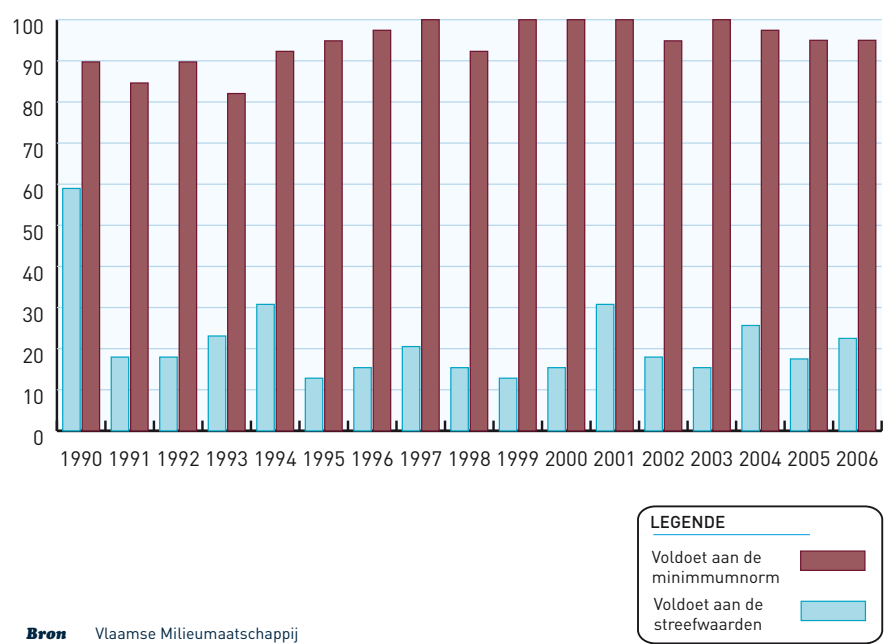
- de zwemwaterkwaliteit moet worden gecontroleerd en ingedeeld in nieuwe kwaliteitscategorieën;
- de zwemwaterkwaliteit moet worden beheerd;
- het publiek hierover moet worden geïnformeerd.

De uitvoering van de nieuwe richtlijn zal stapsgewijs gebeuren. Pas op 31 december 2014 wordt de oude richtlijn volledig ingetrokken.

De zwemwaterrichtlijn heeft twee doelstellingen: enerzijds streeft zij ernaar de kwaliteit van het milieu te behouden, te beschermen en te verbeteren, anderzijds wil zij de gezondheid van de baders beschermen. Ze draagt dus ook bij tot een positief imago op het vlak van milieu en toerisme.

In 2006 voldeed 22,5 % van de onderzochte meetplaatsen in de badzones aan de kust aan de Europese streefwaarde. Dit is een verbetering ten opzichte van 2005: toen voldeed slechts 17,5 % aan de streefwaarden. Wat de (verplichte) Europese minimumnorm betreft, scoren alle badsteden dan weer goed. Zowel in 2005 als in 2006 behaalden ze 95 %. Over de laatste tien jaar voldoet dus zo'n 20 % van de badzones aan de streefwaarde en 95 tot 100 % aan de minimumnormen.

Grafiek 1 Procentuele verdeling van de onderzochte meetplaatsen van de badzones: toetsing aan de minimumnormen en streefwaarden, 1990-2006

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Grote hoeveelheden restafval moeten worden opgehaald en verwerkt. De uiteindelijke verwijdering van deze afvalstoffen (verbranden of storten) heeft een grote impact op het milieu: verlies van grondstoffen en energie, emissies naar bodem, water en lucht, ruimtebeslag. Emissies worden sterk beperkt, maar vergen dan weer de inzet van extra grondstoffen en energie. Een van de doelstellingen van het afvalstoffenbeleid is de totale hoeveelheid te storten of te verbranden afval te beperken. Dit kan door zoveel mogelijk afval te voorkomen of selectief in te zamelen met het oog op het hergebruiken, composteren of recycleren. Het restafval dat toch ontstaat, wordt verwerkt met het oog op maximale energierecuperatie.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator drukt de hoeveelheid restafval uit die verbrand of gestort wordt per inwoner en is rechtstreeks gerelateerd aan de individuele productie van afval en aan het consumptiepatroon. Een verminderde hoeveelheid restafval is tevens een indicatie voor afvalpreventie en selectieve inzameling. Concreet wordt deze indicator gedefinieerd als de totale hoeveelheid terminal afval te verwijderen huishoudelijk afval (= huisvuil, grofvuil, gemeentevuil, sorteeresidu van PMD), ongeacht de inzamelwijze (huis-aan-huis, containerpark enz.), gedeeld door het aantal inwoners per gemeente.

Het "Uitvoeringsplan Huishoudelijke Afvalstoffen 2003-2007" stelt de volgende doelstellingen voorop voor het restafval:

- 165 kg/inw op Vlaams niveau met een maximum van 200 kg/inw op gemeenteniveau in 2005;
- 150 kg/inw op Vlaams niveau in 2007. Het maximum van 200 kg/inw op gemeenteniveau blijft behouden.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De gemeenten in de kustzone hebben al een lange weg afgelegd inzake de reductie van het restafval. In 1994 produceerden ze gemiddeld 462 kg restafval/inwoner tegenover 224 kg in 2006. Toch liggen deze cijfers nog ver boven het gemiddelde voor West-Vlaanderen (163 kg/inwoner) en het Vlaamse Gewest (155 kg/inwoner). Ook de streefwaarde van het Uitvoeringsplan, een maximum van 200 kg restafval in 2005, is voor de gemeenten in de kustzone nog veraf (Grafiek 1). Daarnaast blijkt ook de langetermijndoelstelling om het restafval te reduceren tot 150 kg/inw in 2007 ver buiten bereik. De gemeenten in het hinterland produceerden gemiddeld 163 kg restafval/inwoner in 2006. Tussen 2005 en 2006 daalde de hoeveelheid restafval in het merendeel van de hinterlandgemeenten.

Meer en meer gemeenten voeren dan ook een of andere vorm van diftar (de invoering van het principe "de vervuiler betaalt") in om hun burgers te stimuleren om afval te vermijden of selectief in te zamelen. De kustgemeenten hebben een verhoogde huisvuilproductie als gevolg van het toerisme. Dit heeft als gevolg dat deze gemeenten het moeilijk hebben om de doelstellingen inzake preventie, selectieve inzameling en eindverwerking te bereiken. Om de invloed van het toerisme op de afvalproductie enigszins in rekening te brengen, krijgen de kustgemeenten correctiefactoren toebedeeld. Deze correctiefactor is een raming van de toeristische impact. Ondanks de correctiefactoren voldoen voor het jaar 2006 vijf kustgemeenten niet aan de doelstelling van maximaal 200 kg/inwoner van 2005. Dit maximum komt echter meer en meer in bereik voor deze kustgemeenten. Naast de correctiefactoren splitsen meer en meer kustgemeenten de hoeveelheid vergelijkbaar bedrijfsafval af dat ze verzamelen bij kleine zelfstandigen en KMO's (cafés, restaurants, bakkers enz.). Hierdoor kunnen ze hun hoeveelheid restafval aanzienlijk doen dalen.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

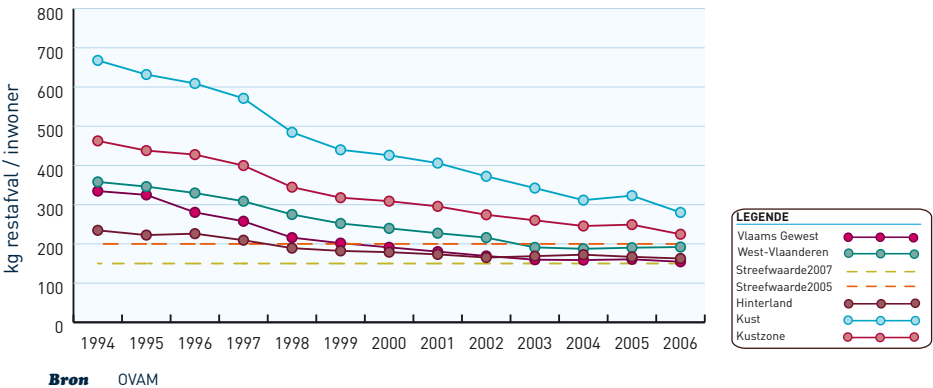
Om te voldoen aan de doelstellingen worden er van de gemeenten en intergemeentelijke samenwerkingsverbanden in de kustzone extra inspanningen verwacht om de hoeveelheid te verwijderen afval te doen dalen. In het kustactieplan worden concrete acties gebundeld die de kustgemeenten en -intercommunales in samenwerking met OVAM uitwerken om op die manier een voldoende daling van de afvalproductie te verkrijgen. Zo wordt onder meer de (selectieve) inzameling geoptimaliseerd en aangepast tijdens het toeristische seizoen. Een voorbeeld hiervan is het innovatieve project waarbij in samenwerking met FOST Plus een achttal maatregelen rond verpakkingsafval (frequenter ophaling papier en karton, kleinere PMD-zakken, afval-eilandjes, afvalgids enz.) worden uitgewerkt.

Door diftar worden de burgers gestimuleerd om afval te voorkomen en beter te selecteren (want dit is goedkoper). De diftar wordt berekend op basis van de verwerkingskosten van het restafval: 0,15 euro/kg restafval of 1,25 tot 1,5 euro per zak van 60 liter. Op deze manier worden de verwerkingskosten volledig doorgerekend aan de verbruiker. Er zijn dus een groot aantal beleidsmaatregelen voorhanden om de hoeveelheid terminal afval te verwijderen huishoudelijke afvalstoffen te reduceren. De gemeenten (en zeker de kustgemeenten) moeten dan ook streven naar een optimale instrumentenmix van sensibilisatie, informatie, het aanbieden van faciliteiten, tarifiering en handhaving. Er wordt in 2007 eveneens gewerkt aan een nieuw Uitvoeringsplan huishoudelijke afvalstoffen vanaf 2008. In het ontwerp-Uitvoeringsplan wordt de taakstelling voor restafval op gemeenteniveau vanaf 2010 verscherpt van 200 kg/inwoner tot 180 kg. Indien deze taakstelling bekrachtigd wordt in het definitieve Uitvoeringsplan, zullen zeker de kustgemeenten extra inspanningen moeten leveren. Anderzijds worden in het kader van de voorbereidingen voor het nieuwe Uitvoeringsplan de correctiefactoren van de (kust)gemeenten herbekeken. Deze gelden zodra dit nieuwe Uitvoeringsplan van kracht wordt. Ze zijn bovendien jaarlijks aanpasbaar indien nodig.

In 1994 produceerden de kustgemeenten gemiddeld 462 kg restafval/inwoner tegenover 224 kg in 2006. Toch liggen deze cijfers nog ver boven het West-Vlaamse en Vlaamse gemiddelde, met respectievelijk 163 en 155 kg per inwoner.

De verhoogde huisvuilproductie van de kustgemeenten is toe te schrijven aan het toerisme. Daardoor hebben ze het moeilijk om de doelstellingen inzake preventie, selectieve inzameling en eindverwerking te halen. Om de invloed van het toerisme op de afvalproductie enigszins in rekening te brengen, krijgen de kustgemeenten correctiefactoren toebedeeld. Ondanks de correctiefactoren voldoen voor het jaar 2006 vijf kustgemeenten niet aan de doelstelling van maximaal 200 kg/inwoner van 2005.

Grafiek 1 Evolutie van de restafvalcijfers, 1994- 2006

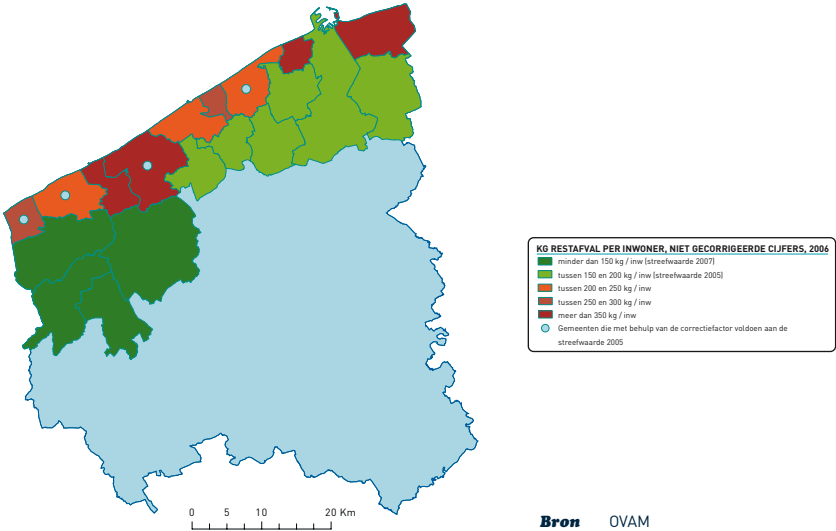
Tabel 1 Correctiefactoren voor het toerisme en de restafvalcijfers van de kustgemeenten

GEMEENTE	CORRECTIEFACTOR	KG RESTAFVAL/ INWONER IN 2006	GECORRIGEERDE KG RESTAFVAL/INW 2006
Blankenberge	1,46	308,09	211,02*
Bredene	1,25	264	211,20*
Brugge	1,1	196,97	179,06
De Haan	1,7	240,65	141,56
De Panne	1,6	278,5	174,06
Knokke-Heist	1,5	307,48	204,99*
Koksijde	1,63	239,71	147,06
Middelkerke	1,79	342,99	191,61
Nieuwpoort	1,67	362,63	217,14*
Oostende	1,14	237,12	1208,00*

* gemeenten die ondanks de correctiefactor niet voldoen aan de taakstelling van 200 kg/inw

Bron OVAM.

Kaart 1 Kg Restafval per inwoner 2006 *

* niet gecorrigeerde cijfers

OLIEVERVUILING OP ZEE

TREND

Auteurs Machteld Price, Jean-Pierre Vogt
(BMM)
Lector Gert Verreet
(Europese Commissie - DG Leefmilieu)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

België heeft een drukbevaren zeegebied met om en bij de 100.000 scheepsbewegingen elk jaar. Dit drukke verkeer zorgt voor een verhoogd risico voor olieverontreiniging omdat elk schip, ook als het geen olie als lading vervoert, een zekere hoeveelheid olie, zoals brandstof en machine-olie, aan boord heeft. Olieresten kunnen daarom moedwillig overboord gepompt worden, de zogenaamde 'operationele olielozingen'.

Naast operationele olieverontreinigingen zijn er ook accidentele olieverontreinigingen. De accidentele verontreiniging kan leiden tot een vervuilde kustlijn, besmeurd met olie en gestrande olievogels. Accidentele olieversuiling is echter niet in een monotone indicator te vatten.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Als gevolg van de wetgeving inzake olielozingen in zee trad in de tweede helft van 1991 een programma voor toezicht vanuit de lucht in werking. Een specifiek uitgerust toezichtvliegtuig van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) vliegt jaarlijks 250 uren boven het Belgische zeegebied op zoek naar olieverontreiniging. De olievlekken worden opgespoord door middel van sensoren waaronder een radar, een infrarood- en een ultraviolet-camera maar ook video- en fotoapparatuur. Het luchttoezicht werd in 2004 verder aangevuld met satellietbeelden. Deze beelden spelen een rol als eerste alarmering voor olievlekken. 2005 was een overgangsjaar met een volledige renovatie van het uitgeruste vliegtuig. Gegevens werden dan met andere private toestellen verzameld en er werd ook minder gevlogen. Midden 2006 werd het hernieuwde vliegtuig weer officieel in gebruik genomen.

Via het programma van observatie vanuit de lucht, uitgevoerd door de Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee (BMM, departement van het KBIN), is het mogelijk een indicatie van de graad van olieversuiling weer te geven. Een kwantitatief onderzoek naar de graad van olieversuiling in de Belgische wateren is echter zo goed als onmogelijk.

Voor elke olievlek die aan het zeeoppervlak geobserveerd wordt, schatten de operatoren van de BMM het volume. De berekening gebeurt door het olieoppervlak in kaart te brengen, de dekingsgraad vast te stellen en de dikte van de olielaag te schatten op basis van de kleur. Wanneer een schip op heterdaad betrapt wordt bij het illegaal lozen van olie, verzamelen de operatoren al het bewijsmateriaal en stellen zij een pv op voor een gerechtelijke vervolging.

Het opsporen van olieversuiling en het identificeren van vervuilers zijn een taak van de BMM, de oliebestrijdingsoperaties behoren tot de taken van FOD Leefmilieu.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

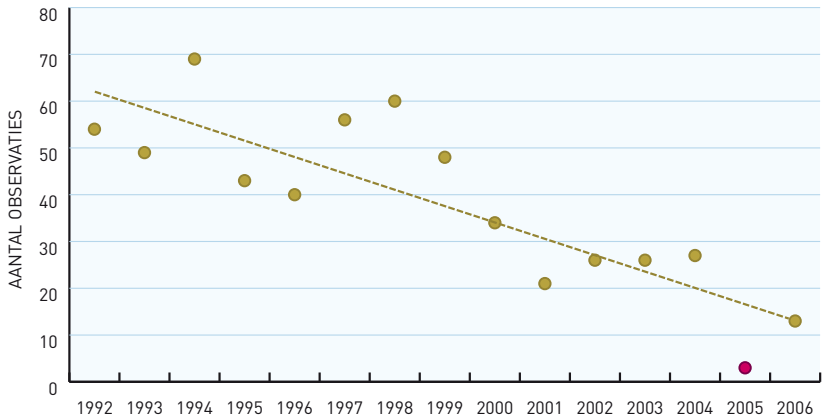
Buiten het overgangsjaar 2005 en ondanks de toename van het maritieme transport, tonen de resultaten van het luchttoezicht een duidelijke dalende tendens in het jaarlijkse aantal opgespoorde olieverontreinigingen in de Belgische zone. In 1992 werden nog 54 olielozingen vastgesteld, in 2006 slechts 13! Ook het jaarlijks geschatte olievolume vertoont een licht dalende tendens. Maar ook het aantal polluties per vlieguur bevestigt duidelijk de tendens sinds 2000. Het is duidelijk dat de strengere wetgeving en de verhoogde controles een afschrikkend effect hebben.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Sinds eind 2003 is er in België een 'nultolerantie'-beleid van kracht. Alle schepen die op olieverontreiniging betrapt werden, worden nu vervolgd, ook als het gaat om een uiterst kleine olievlek. Ook de scheepsbouw kende een steeds strengere regelgeving. Het bekendste voorbeeld hiervan is de overgang van enkelwandige naar dubbelwandige zeetankers. Hopelijk leiden deze en andere maatregelen ook in de toekomst tot een verdere daling van het aantal olieversuilingen op zee.

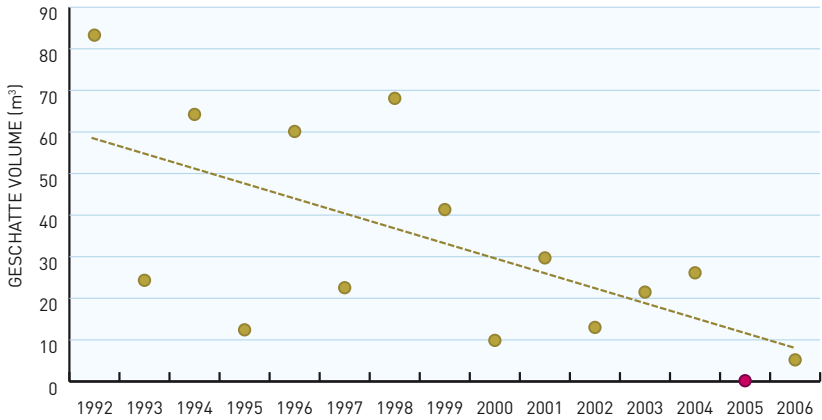
De Noordzee vormt een bijzonder gebied waar geen visueel waarneembare operationele olielozingen zijn toegestaan (wetgeving MARPOL 73/78). Toch werden er in 1992 54 olielozingen vastgesteld vanuit de lucht. In 2006 werden er maar 13 olielozingen vastgesteld in een half jaar tijd. Ook het jaarlijks geschatte olievolume toont een dalende tendens. Blijkbaar hebben de strengere maatregelen en het verhoogde toezicht een positief effect.

Grafiek 1 Aantal geobserveerde olieervuilingen, 1992-2006

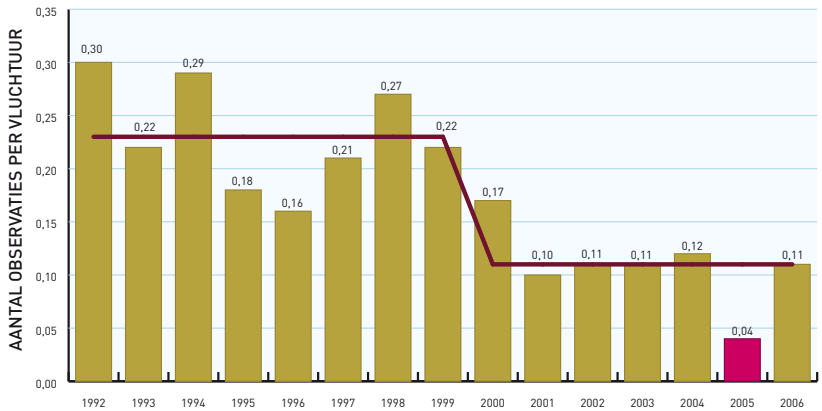
Bron Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee

Grafiek 2 Het jaarlijkse geschatte olievolume (m³) van illegale olielozingen binnen de Belgische zone, 1992-2006

Bron Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee

Grafiek 3 Aantal geobserveerde olielozingen per vliegtuig, 1992-2006

Bron Beheerseenheid van het Mathematisch Model van de Noordzee

COMMERCIËLE VISSTOCKS BINNEN VEILIGE REFERENTIEWAARDEN

TREND

Auteurs Frank Redant en Wim Demaré
(ILVO)

Lector Filip Volckaert
(KU Leuven)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De toenemende vraag naar vis en visserijproducten heeft geleid tot overbevissing, waardoor soorten achteruitgaan of zelfs dreigen te verdwijnen (bv. kabeljauw in de noordwestelijke Atlantische Oceaan en blauwvintonijn in de Middellandse Zee). De visserijactiviteiten hebben niet alleen een rechtstreekse invloed op de mariene biodiversiteit door overmatige bevissing van de doelsoorten, maar ook een onrechtstreekse, door verstoring van de zeebodem en het bodemleven (benthos, inclusief rifstructuren), door de ongewilde bijvangst van zeezoogdieren, niet-commerciële vissoorten en ongewervelden, door de wijziging van het voedselweb (o.a. toename van kleine predatoren) en door het wijzigen van het genetisch erfgoed (verlies aan diversiteit en wijziging van groei en fertiliteit).

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator wordt gedefinieerd als het aandeel van de commerciële visstocks in de (zuidelijke) Noordzee, waarvan de biomassa én de visserijsterfte zich binnen veilige referentiewaarden bevinden. De indicator is een uitdrukking van de toestand van de exploitatiebronnen van de zeevisserij in verhouding tot hun natuurlijke draagkracht. Hij geeft aldus een inzicht in de graad van duurzaamheid van de visserij. Concreet omvat de indicator de zeven belangrijkste commerciële visbestanden met epicentrum in de Noordzee, nl. haring, makreel, kabeljauw, schelvis, wijting, schol en tong.

Een visstock bevindt zich binnen veilige referentiewaarden als de visserijsterfte, F , kleiner is dan de voorzorgswaarde F_{pa} , en de totale biomassa van alle geslachtsrijpe vissen binnen de populatie, B , groter dan de voorzorgswaarde B_{pa} , dus wanneer $F < F_{pa}$ én $B > B_{pa}$. Stocks in de donkergroene zone zijn volledig "veilig". Streefdoel van het visserijbeheer is dat alle visstocks uit de oranje-rode zone weg komen en zich binnen de veilige grenzen, de donkergroene zone, bevinden.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Sinds 1980 bevindt de visserijsterfte voor de meeste visstocks in de Noordzee zich (ver) boven F_{pa} , terwijl de biomassa in meer dan de helft van de gevallen onder B_{pa} zit¹. Het aantal commerciële visbestanden binnen veilige referentiewaarden is laag (maximaal 2 op 7). Haring voldeed aan de criteria in 2002-2003; schelvis in 1997 en 2001-2006; schol in 1980-1981, 1984-1985 en 1990; en tong in 2004.

De toestand van de visbestanden in de Noordzee is vergelijkbaar met die in de aangrenzende zeegebieden. Ook in de Baltische Zee, de Ierse Zee, de Keltische Zee en de Golf van Biskaje vertoont een overgrote meerderheid van de visbestanden min of meer ernstige tekenen van overbevissing, ondanks pogingen van de Europese Commissie om de visserijdruk te verminderen. Symptomatisch hiervoor is het toenemende aantal visbestanden waarvoor de voorbije jaren beheers- en herstelplannen ingevoerd werden: kabeljauw in de Baltische Zee, de Noordzee en de Ierse Zee; heek in de westelijke wateren; schol en tong in de Noordzee; enz.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

De visserij in de open zee is een internationale aangelegenheid en het duurzame beheer van de visbestanden is een collectieve verantwoordelijkheid, waartoe alle betrokken visserijlanden solidair moeten bijdragen. Al te vaak echter moeten we vaststellen dat nationale kortetermijnbelangen primeren boven de langetermijnobjectieven van het Europees Gemeenschappelijk Visserijbeleid, ten nadele van het herstel van de visbestanden en dus ook van de toekomstperspectieven voor de visserij. Individuele visserijlanden kunnen weliswaar extra beschermende maatregelen nemen die verder gaan dan de Europese, in een poging om het herstel van de visstocks te bespoedigen, maar wanneer het land in kwestie slechts in zeer beperkte mate tot de internationale visserijdruk bijdraagt (zoals België), zal het effect onbeduidend zijn.

Overeenkomstig de Verklaring van Johannesburg², moeten alle visstocks in de Europese wateren uiterlijk tegen 2015 op het niveau van MSY (Maximum Sustainable Yield) bevestigd zijn. Om dit streefdoel te bereiken is een forse inkrimping (in de orde van 30 %) van de Europese vissersvlooten vereist. Bovendien wil de Europese Commissie de discussie opstarten over de invoering van een teruggooiverbod (zgn. "discard ban")³, teneinde het teruggooien in zee van (dode) ondermaatse vis en niet-commerciële bijvangsten tot een minimum terug te brengen. De uitkomst van deze discussie is moeilijk te voorspellen, maar het is duidelijk dat zelfs een afgezwakte versie van het voorgestelde verbod ernstige gevolgen zal hebben voor de Europese vissersvlooten.

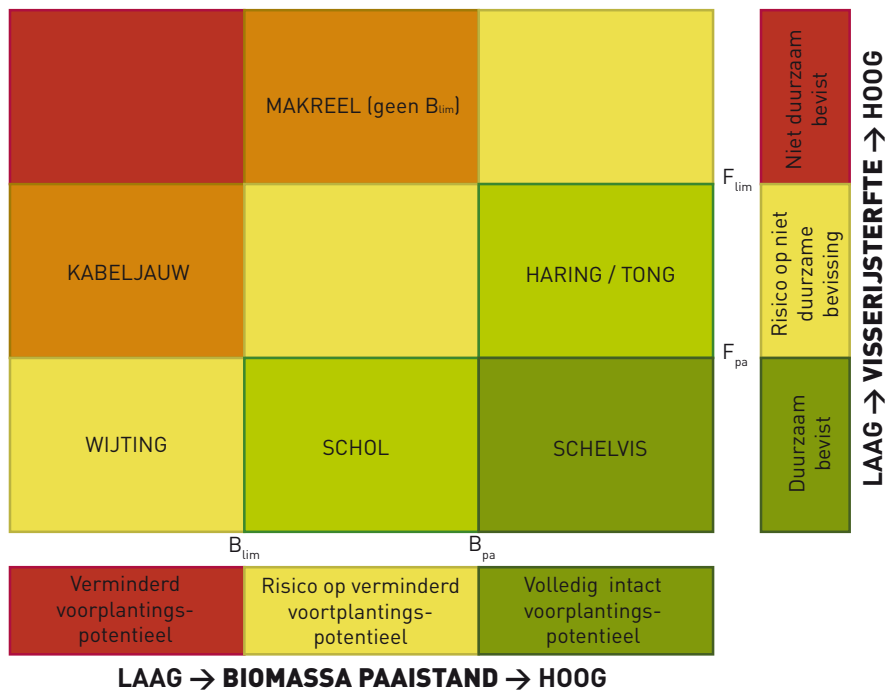
(1) Anon. 2006. Report of the Working Group on the Assessment of Demersal Stocks in the North Sea and Skagerrak (WGNSSK). ICES Advisory Committee on Fishery Management, Doc. ACFM:35, 1172 pp.

(2) Anon. 2002. Plan of Implementation of the World Summit on Sustainable Development. WSSD, Johannesburg, 2-4 September 2002. 62 pp.

(3) European Commission. 2007. A policy to reduce unwanted by-catches and eliminate discards in European fisheries. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, CPM (2007) 136 final, SEC (2007) 381, 34 pp.

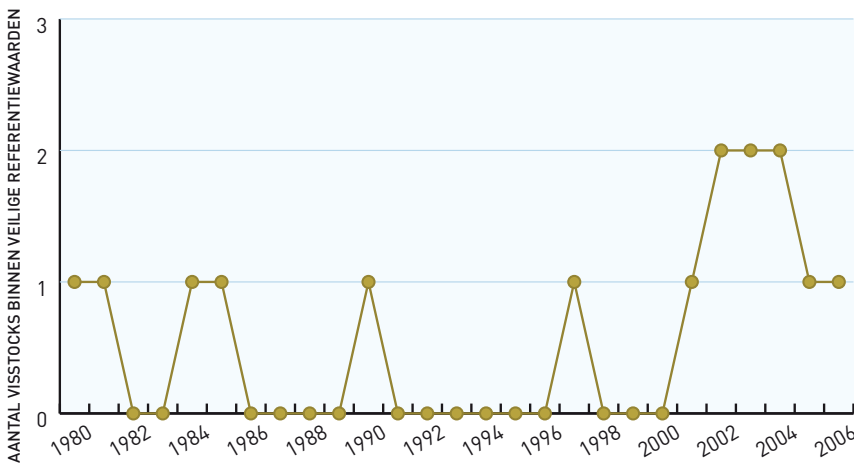
In de Noordzee is het aantal commerciële visbestanden binnen veilige referentiewaarden laag, met maximaal 2 op 7. In 2006 voldeed enkel schelvis aan de criteria. Bij haring, makreel, kabeljauw, wijting, schol en tong was ofwel de visserijdruk te hoog, ofwel de biomassa te laag om veilige referentiewaarden op te meten. De lage visbestanden schaden het mariene ecosysteem meetbaar en langdurig. Het duurzame beheer van de visbestanden is een collectieve verantwoordelijkheid, waartoe alle betrokken visserijlanden solidair moeten bijdragen.

Tabel 1 Commerciële visstocks binnen veilige referentiewaarden (Noordzee en aangrenzende gebieden, situatie 2006)

Bron Anon. 2006. Report of the Working Group on the Assessment of Demersal Stocks in the North Sea and Skagerrak (WGNSSK). ICES Advisory Committee on Fishery Management, Doc. ACFM:35, 1172 pp.

Grafiek 1 Aantal commerciële visstocks binnen veilige referentie waarden (Noordzee en aangrenzende gebieden, 1980-2006)

Bron Anon. 2006. Report of the Working Group on the Assessment of Demersal Stocks in the North Sea and Skagerrak (WGNSSK). ICES Advisory Committee on Fishery Management, Doc. ACFM:35, 1172 pp.

Het kustkompas

4. KWALITEITSVERBETERING VAN DE WOON- EN LEEFOMGEVING

- BEVOLKINGSSTRUCTUUR
- VERKEERSINTENSITEIT
- OPPERVLAKE KUSTEIGEN HABITAT
- TWEEDE VERBLIJVEN*
- OPPERVLAKE VAN HET BESCHERMDE GEBIED*
- AANDEEL VAN HET OPENBAAR VERVOER IN
DAGTOERISME NAAR DE KUST*

* Deze indicatoren worden in een ander hoofdstuk besproken.

KWALITEITSVERBETERING VAN DE WOON- EN LEEFOMGEVING

4

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

De kustregio wordt gekenmerkt door een specifieke sociale en omgevingsproblematiek. Het is niet evident om een goed evenwicht te vinden tussen de diverse sectoren. Toch moet een harmonische samenleving het streefdoel zijn: een omgeving waar het goed en aangenaam leven is voor iedereen, met aandacht voor de verschillende bevolkingsgroepen. **Een leefbare woonomgeving met voldoende ontmoetingsmogelijkheden en aangepaste woongelegenheden draagt bij tot een evenwichtige maatschappij.**

→ WAAR STAAN WE VANDAAG

Een strook van appartementsgebouwen aan de dijk. Dat is het typische beeld dat de vele bezoekers van de kust bijblijft. **Met haar hoge bebouwing langs de waterlijn kent de kust een sterke, lineaire verstedelijking met een hoge bevolkingsdichtheid.** Oorspronkelijke elementen van de kustlijn, zoals natuurlijke zeewering, duinen en strandcomplexen, werden reeds grotendeels in de bestaande bebouwing mee opgenomen.

Ook de resterende open ruimte staat onder druk. **Door de hoge woningprijzen aan de kust verschuift de druk op de woningmarkt naar het hinterland.** Diverse lokale overheden zijn dan ook vragende partij om de overblijvende open ruimte aan te snijden voor verschillende doeleinden, zoals verkavelingen of bedrijventerreinen.

De voorbije decennia ging de kwaliteit van de openbare ruimte, zoals het uitzicht van openbare plaatsen en het integreren van verschillende gebruikersmogelijkheden, sterk achteruit. Zo werd er bv. weinig rekening gehouden met elementen die de keuze van een woonplaats bij jonge gezinnen mee bepalen, zoals de inrichting van de openbare ruimte. **Door het gebrek aan aandacht voor de openbare ruimte verloren bepaalde wijken hun aantrekkelijkheid.** Er is echter een kentering merkbaar. Sommige openbare besturen hebben ondertussen reeds sterk geïnvesteerd in de kwaliteit van de omgeving. In diverse wijken gebeurden aanpassingen om de leefbaarheid te verhogen. Zo werd in de Sint-Pieterswijk in De Panne opnieuw ruimte gemaakt voor speel- en ontmoetingsfuncties. Deze trend zet zich verder.

Voor de lokale bevolking vormen verkeersleefbaarheid en verkeersveiligheid een belangrijk aspect van een kwaliteitsvolle leefomgeving. Al te vaak wordt de kust geconfronteerd met files, parkeerproblemen of sluipverkeer. Voor de kustbewoners doen deze verschijnselen afbreuk aan de aantrekkelijkheid van hun woonplaats.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Langs de kust zijn er nog steeds markante terreinovergangen aanwezig van de zee en het strand naar de duinen. Deze plaatsen moeten gevrijwaard worden, omdat de verbindingen tussen en rond de badplaatsen structuurbepalend zijn. Ook de open ruimte achter de verstedelijkte kustband moet bewaard blijven en verstedelijking van de polders moet vermeden worden. **De uitbouw van de stedelijke gebieden aan de kust kan verder selectief gebeuren. Een optimaal gebruik van de bestaande stedelijke structuren laat dit toe, met een gerichte bundeling van functies en voorzieningen.**

In veel kustgemeenten is de herwaardering van het openbare domein een belangrijk punt op de agenda van het ruimtelijke beleid. De uitvoering ervan is een werk van lange adem. De vernieuwing van het openbare domein is echter vaak nog te eenzijdig gericht op de aankleding van de openbare ruimte, en dan vooral van de commerciële delen ervan. **Verhoging van de ruimtelijke kwaliteit, om de leefbaarheid van de badplaatsen te verhogen, vergt evenwel een totaalbenadering, met aandacht voor de verschillende functies.**

Ook over verkeer en mobiliteit moet grondig en op een geïntegreerde manier nagedacht worden, bij de verdere ontwikkeling van de verschillende functies in de kustzone. Zowel het toeristische verkeer, de verplaatsingen naar en van het werk als het industriële transport moeten met gerichte acties aangepakt worden. De verdere promotie van de grote randparkings kan het drukke toeristische autoverkeer helpen opvangen. De kust wordt ook leefbaarder door intens verkeer uit de woonkernen te weren en zwakkere verkeersdeelnemers, zoals fietsers en voetgangers, extra aandacht te schenken.

BEVOLKINGSSTRUCTUUR

Auteur Stefanie Rammelaere
(Steunpunt Sociale Planning-
Provincie West-Vlaanderen)
Lector Piet Bracke
(UGent)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De verouderingsgraad is een demografische indicator die de verhouding weergeeft tussen het aantal inwoners ouder of gelijk aan 60 en het aantal inwoners jonger dan 20 jaar. Een verouderingsgraad boven de 100 betekent dat er meer 60-plussers dan <20-jarigen zijn in de desbetreffende regio. Omgekeerd wijst een waarde onder de 100 op een kleiner aantal 60-plussers dan <20-jarigen. Bedraagt deze indicator 100 dan zijn beide groepen even groot.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De verouderingsgraad verschaft inzicht in het demografisch evenwicht en de demografische dynamiek van een bepaald gebied. De bevolkingsstructuur oefent onmiskenbaar een invloed uit op het sociale, economische en politieke leven. Het aantal jongeren zal een weerslag hebben op onder meer de behoefte aan kinderopvang en schoolinfrastructuur. Het aantal ouderen bepaalt mee de nood aan aangepaste huisvesting en thuiszorg. Jongvolwassenen bepalen de instroom op de arbeidsmarkt terwijl ouderen de groep van gepensioneerden zullen vormen. De samenstelling van de bevolking heeft dus een weerslag op heel wat beleidsdomeinen; o.m. huisvesting, economie, zorg, werkgelegenheid en vrije tijd.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Tussen 1996 en 2006 nam de verouderingsgraad in elke in aanmerking genomen regio toe. De kustgemeenten kenden de grootste toename. Concreet betekent dit dat de populatie aan veroudering onderhevig is. Dit is het resultaat van twee demografische trends: enerzijds de ontgroening van de bevolking (jaarlijks neemt het aantal <20-jarigen af) en anderzijds de vergrijzing van de bevolking (jaarlijks neemt het aantal 60-plussers toe). Beide tendensen doen zich gelijktijdig voor.

Een tweede vaststelling betreft het verschil tussen de kustgemeenten en het hinterland. De kaart laat duidelijk zien dat de kustgemeenten een hogere verouderingsgraad kennen dan de hinterlandgemeenten. Sterker nog: daar waar het aantal 60-plussers het aantal <20-jarigen in de kustgemeenten aanzienlijk overstijgt (de gemiddelde verouderingsgraad bedraagt 141) hebben de hinterlandgemeenten nog steeds een jongere bevolkingsstructuur: de verouderingsgraad overstijgt de 100 niet.

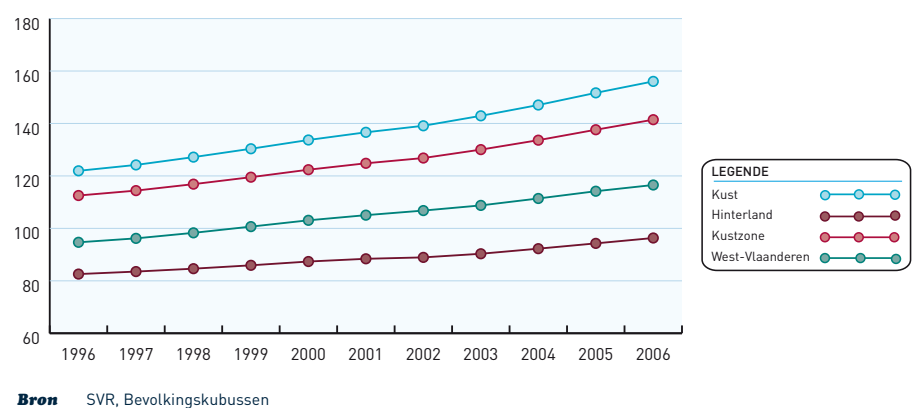
→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Volgens de prognoses van de Studiedienst Vlaamse Regering zal de verouderingsgraad de komende jaren blijven toenemen. Voor de kustgemeenten zal die in 2015 de 200 benaderen wat betekent dat er in deze gemeenten bijna tweemaal zoveel 60-plussers zullen zijn dan <20-jarigen. Ook voor de hinterlandgemeenten verwacht men in 2015 een verouderingsgraad boven de 100 (122,68) maar nog steeds hebben zij hiermee een jongere bevolking dan gemiddeld genomen voor West-Vlaanderen (181,69).

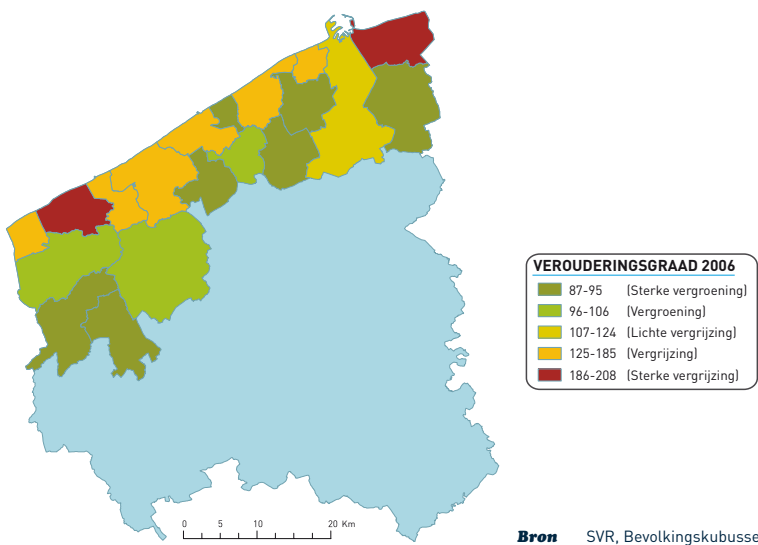
Bij deze prognoses dient wel de volgende kanttekening geplaatst te worden. Al enkele jaren stellen we vast dat de kust een grote aantrekkingskracht uitoefent op senioren. Er moet echter wel een onderscheid gemaakt worden tussen actieve en hulpbehoevende senioren. De leeftijds-specifieke migratiecijfers tonen immers een positief migratiesaldo voor de leeftijdsgroep 60-80-jarigen. Voor de 80-plussers is dit migratiecijfer negatief, er verlaten met andere woorden meer 80-plussers de kust dan er toekomen. Deze migratiepatronen tonen aan dat de actieve senioren naar de kust trekken, maar als ze zorgbehoevend worden verlaten ze die opnieuw. Welke oorzaken hiervoor aangehaald kunnen worden is een onderzoeksvraag op zich, die we tot op vandaag nog niet kunnen beantwoorden. Toch dient met bovenstaande vaststelling rekening te worden gehouden bij het uitwerken van een ouderbeleid aan de kust.

West-Vlaanderen wordt gekenmerkt door een toenemende vergrijzing. Jaar na jaar neemt het aantal ouderen (60-plussers) toe ten opzichte van het aantal jongeren (<20-jarigen). In 2006 telde West-Vlaanderen per 100 <20-jarigen 116 inwoners ouder dan 60 jaar. Dit fenomeen van vergrijzing doet zich echter niet in gelijke mate voor in alle West-Vlaamse gemeenten. Met een gemiddelde verouderingsgraad van 141 hebben de kustgemeenten een oudere bevolkingsstructuur dan de hinterlandgemeenten met 96. De typische bevolkingsstructuur van de kustgemeenten heeft ook invloed op andere domeinen, zoals huisvesting, economie, zorg, werkgelegenheid of vrije tijd.

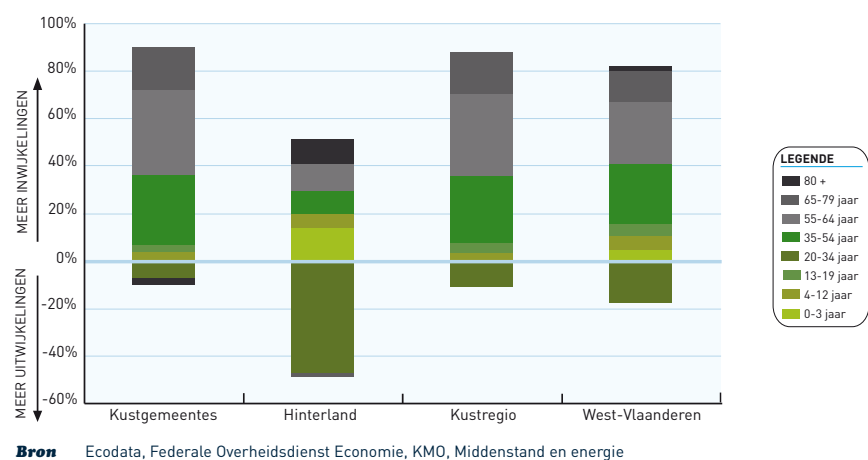
Grafiek 1 Evolutie van de verouderingsgraad, 1996-2006

Kaart 1 De verouderingsgraad in de kustregio, 2006

Grafiek 2 Migratiepatroon naar leeftijd, 2004

VERKEERSINTENSITEIT

TREND

Auteur *Stijn Goossens*

(MOW - Afdeling Verkeerskunde)

Lector *Eddy Klijnen*

(Vlaamse Stichting Verkeerskunde)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Het verkeer op de weg is zeer dynamisch en kan van tijdstip tot tijdstip en van locatie tot locatie sterk variëren. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de ervaring van verkeersdruk zeer subjectief is. Enkel op basis van eenduidige verkeersparameters kunnen er gefundeerde uitspraken worden gedaan. Het vakkundig gebruiken van de resultaten van monitoringssystemen, leidt dan ook tot een betere benutting van de infrastructuur. Het is onontbeerlijk dat de mobiliteitsparameters regelmatig worden opgemeten en ter beschikking worden gesteld van de beleidsverantwoordelijken.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator wordt gedefinieerd als het aantal voertuigen op een sluitende selectie van telpunten op autosnelwegen en gewestwegen in de kustzone, gebaseerd op weekgemiddelden van diverse types voertuigen. Hiertoe wordt de verkeersintensiteit elke dag van 6 tot 22 uur gemeten door detectielussen. Er moet wel rekening worden gehouden met de gemiddelden, die afvlakken over het beperkte aantal meetposten. Om een beter beeld van het wegverkeer te krijgen, zou een uitsplitsing in personenverkeer en vrachtverkeer nuttig zijn. Deze gegevens zijn echter nog niet voorhanden.

De gebruikte steekproef met de meeting van de gewest- en nationale wegen dekt echter niet alle wegen richting kust af. Dit kan een vertekend beeld geven. Vooral sinds de opkomst van GPS-navigatiesystemen gaat men bij grote drukte of file op zoek naar alternatieven via het onderliggend wegennet.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Er is een sterke groei op de autosnelwegen naar de kust (met uitz. Oostkamp-Brugge). Deze groei is gelijklopend met de groei van het autosnelwegengebruik in heel West-Vlaanderen (4,4 % op de autosnelwegen). In Vlaanderen bleef deze stijging beperkt tot gemiddeld 2,8 % (in uitsluiting van de beëindiging van de werken aan de ring rond Antwerpen). Een stijging die kan toegeschreven worden aan de sterke economische omstandigheden in zowel Vlaanderen, België als in de buurlanden en zelfs buiten Europa. Hierdoor gaan bedrijven expanderen en dus ook meer goederen gaan vervoeren. Het aandeel van de havens speelt hierin zeker mee daar zij een van hun beste jaren ooit hebben gekend.

Het gewestwegenverkeer naar de kust kende dit jaar een daling van 1,5 %. Dit in tegenstelling tot de nulgroei die de gehele provincie West-Vlaanderen kende. In Vlaanderen bedroeg deze evolutie +0,2 %, exclusief de regio rond de ring van Antwerpen.

De tegengestelde evolutie van het verkeer op de autosnelwegen en de gewestwegen kent meerdere oorzaken. Er is het verschillende karakter van de wegen. Autosnelwegen bevatten voornamelijk (economisch) noodzakelijke verplaatsingen en langeafstandsverkeer, terwijl op gewestwegen veel meer sociaal en recreatief verkeer aanwezig is. Door de evolutie van de brandstofprijzen zijn verplaatsingen duurder geworden. Dit resulteert in een veranderend bestedingspatroon, maar ook in een aangepast mobiliteitsgedrag. Kleinere verplaatsingen zullen vaker met de fiets of te voet gebeuren en het uitgebouwde, kwaliteitsvolle openbaar vervoer zal een deel van de verplaatsingen opeisen. Ook het combineren van activiteiten in één rit of het carpoolen spelen zeker een rol.

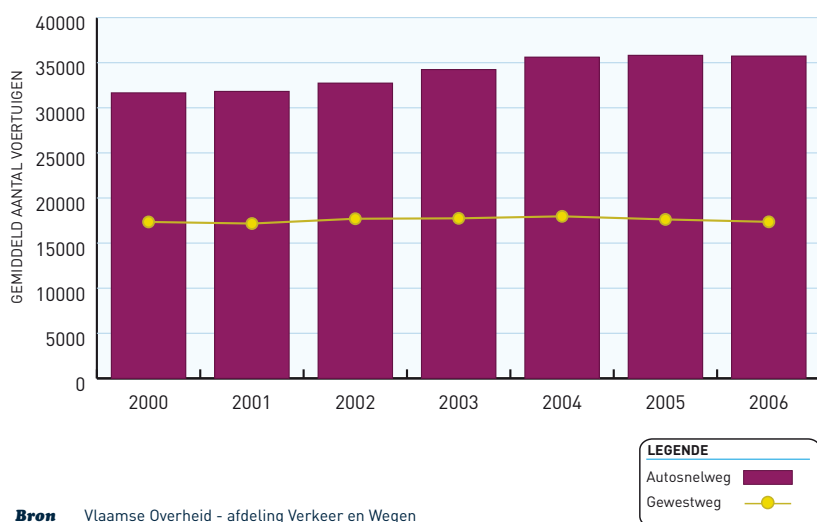
Een belangrijke factor voor de kustregio zijn de havens en het daarmee gerelateerde verkeer, zowel economisch als recreatief. Daar we een sterke stijging zien op de transitassen kunnen we aannemen dat een deel van die stijging ook op de wegen naar de havens terug te vinden is en zodoende eigenlijk een daling van het autoverkeer op gewestwegen heeft gecamoufleerd.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Als men de ontwikkeling van de kustzone wil blijven garanderen, is het van belang dat de grote verkeersassen hun verwerkingscapaciteit in de toekomst behouden of zelfs verhogen. Deze groei moet gedeeltelijk worden opgevangen door andere vervoermiddelen (trein, tram en bus) om een totale opstopping van het wegennet in de regio te vermijden. Ook via o.a. een realistisch snelheidsbeleid (snelheidsbeperkingen beïnvloeden de maximale capaciteit van de weg), blokrijden, betere infrastructuur, promoten van carpoolen, verplichten van “ritsen” enz. kan deze groei worden opgevangen. De introductie van de GPS zorgt voor een nieuwe evolutie. De GPS, samen met ingrepen in de capaciteit van een weg, zullen onherroepelijk verschuivingen naar kleinere wegen meebrengen.

Mobiliteit vormt een belangrijke pijler van de economie. Niet alleen het woonwerk- en transitverkeer, maar ook het recreatieverkeer speelt hierin een rol. Er is een sterke groei op de autosnelwegen naar de kust (met uitz. Oostkamp-Brugge). Deze groei is gelijklopend met de groei van het autosnelwegengebruik in heel West-Vlaanderen (4,4 %). In Vlaanderen bleef deze stijging beperkt tot gemiddeld 2,8 %. Het gewestwegenverkeer naar de kust kende dit jaar een daling van 1,5 %. Dit in tegenstelling tot de nultgroei die de gehele provincie West-Vlaanderen kende. In Vlaanderen bedroeg deze evolutie +0,2 %, exclusief de ring rond Antwerpen.

Grafiek 1 Evolutie van het aantal voertuigen op de gewestwegen en de autosnelwegen van en naar de kust op een gemiddelde jaardag, 2000-2006

Bron Vlaamse Overheid - afdeling Verkeer en Wegen

KUSTEIGEN HABITAT EN KUSTSPECIFIEKE SOORTEN

TREND

Auteur Sam Provoost
(Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek)
Lector Maurice Hoffmann
(Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De overgang tussen land en zee vormt een uitzonderlijk natuurlijk milieu en herbergt tal van specifieke levensgemeenschappen. De specificiteit heeft het gebied vooral te danken aan de dynamiek van zee en wind maar ook zout, zand en het warme microklimaat dragen hiertoe bij. Door het economische belang van de kustzone staan de natuurlijke landschappen er onder sterke druk. In Noordwest-Europa heeft de mens het kustlandschap al sedert de middeleeuwen grotendeels bedwongen en in cultuur gebracht en ook nu nog wordt de kustnatuur bedreigd door urbanisatie, recreatie en andere menselijke invloeden. Het behoud en waar mogelijk herstel van de kustspecifieke habitats en de bijbehorende levensgemeenschappen vormt dan ook een prioriteit voor het duurzaam kustbeheer.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Het bepalen van de toestand van habitats en soorten van een gebied is bijzonder complex. Biodiversiteit kan op verschillende schaalniveaus worden gemeten, gaande van genen over soorten tot ecosystemen. De hier voorgestelde indicator is tweeledig: enerzijds wordt de oppervlakte kusteigen habitat bepaald aan de hand van vegetatiekaarten en anderzijds wordt de trend binnen populaties van kustspecifieke soorten opgevolgd.

Kusteigen habitat werd in het Kustkompas editie 2005 besproken. Bij gebrek aan gegevens is geen update mogelijk. Ook voor het opvolgen van de kusteigen soorten ontbreekt de nodige veldmonitoring. In deze bijdrage wordt daarom een overzicht gegeven van de kustpreferente soorten en hun Rode lijst-status (RL) voor verschillende taxonomische groepen.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Kustpreferente soorten (die beduidend meer voorkomen aan de kust dan in de rest van Vlaanderen) omvatten gemiddeld ca. 11 % van de totale soorten aantallen per taxonomische groep in Vlaanderen. Globaal vinden we ongeveer de helft (40 tot 60 %) van de soorten in Vlaanderen ook terug aan de kust (Provoost & Bonte 2004). In verhouding tot de relatief geringe oppervlakte is dit een hoog aantal, wat het belang van de kust voor de minstens regionale biodiversiteit onderstreept.

De kustspecificiteit is sterk verschillend tussen de verschillende groepen. Binnen het duingebied worden de milieukarakteristieken duidelijk weerspiegeld. Zo is het hoge aandeel van de landslakken toe te schrijven aan de kalkrijkdom van het duinzand en is het warme microklimaat en de hoge structuurrijkdom van de vegetatie gunstig voor tal van invertebraten. De dynamische landschappen herbergen globaal meer kustspecifieke soorten dan de stabiele, beboste duinen. In grote lijnen geven de totale aantallen kustpreferenten en de RL-soorten eenzelfde beeld. Uitzonderingen zijn enerzijds loopkevers en broedvogels (waar de RL-soorten onder de kustpreferenten relatief goed vertegenwoordigd zijn) en anderzijds amfibieën en reptielen (RL-soorten minder vertegenwoordigd).

Het opvolgen van de kustspecifieke biodiversiteit vergt een weloverwogen selectie van soorten over de verschillende taxonomische groepen die aan de ene kant een hoge indicatiewaarde hebben en waarvan het aan de andere kant haalbaar is om de populaties en hun omvang op regelmatige basis in kaart te brengen.

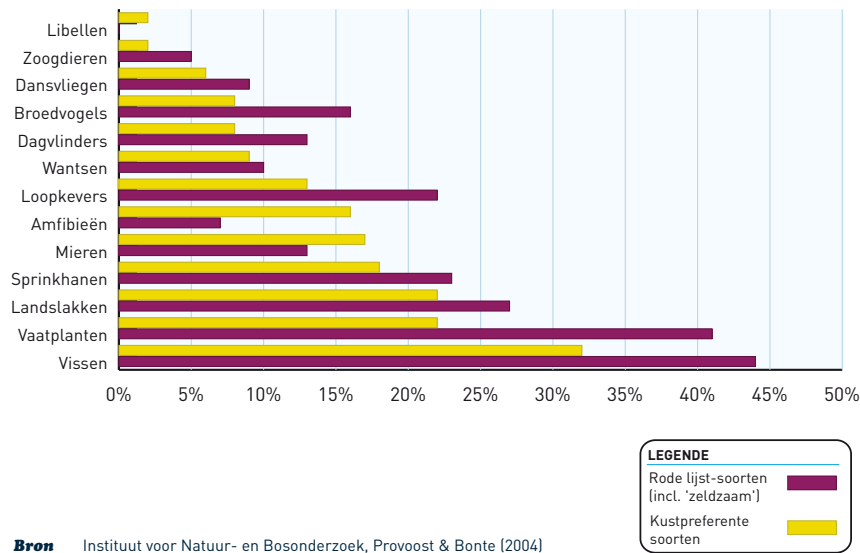
→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

In de editie 2005 van het Kustkompas werd reeds gewezen op het ontbreken van monitoringsgegevens voor het voeden van globale indicatoren voor natuurkwaliteit, ondanks de verschillende lopende onderzoeksprojecten. Het in 2007 opgestarte project 'Permanente Inventarisatie van de Natuurreservaten aan de Vlaamse Kust' (PINK), uitgevoerd door INBO in opdracht van ANB, zou hiervoor een goede basis kunnen vormen, althans voor het terrestrische deel van het ecosysteem. Daartoe dient het studiegebied te worden uitgebreid tot alle duingebieden aan de kust en moeten er garanties komen voor de continuïteit van de metingen.

Voor de mariene organismen (in de eerste plaats vissen en zeezoogdieren) moeten andere bronnen worden aangeboord.

De kust is van groot belang voor de biodiversiteit in Vlaanderen. Veel organismen komen beduidend meer aan de kust voor dan in het binnenland. Een belangrijk aantal ervan is zelfs helemaal op de kust aangewezen. De inventarisatie van fauna en flora aan de kust laat momenteel geen regelmatige actualisering van deze indicator toe, zowel voor de oppervlakte kusteigen habitat als voor de kust-specifieke soorten. Daarvoor is langlopende monitoring noodzakelijk.

Grafiek 1 Aantal kustpreferente soorten en kustpreferente Rode lijstsoorten binnen verschillende taxonomische groepen in verhouding tot het totaal aantal (Rode lijst-)soorten in Vlaanderen

Bron Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Provoost & Bonte (2004)

Het kustkompas

5. VERSTERKING VAN HET ECONOMISCHE WEEFSEL

- ECONOMISCHE WAARDE VAN DE ZEEHAVENS
- VERLOOP VAN DE ONDERNEMINGEN
- TOEGEVOEGDE WAARDE
- WERKGELEGENHEID IN TOERISME
- LOONTREKKENDE WERKGELEGENHEID
- WERKLOOSHEIDSGRAAD
- COMMERCIËLE VISSTOCKS BINNEN VEILIGE REFERENTIEWAARDEN*
- WELVAARTSINDEX*

* Deze indicatoren worden in een ander hoofdstuk besproken.

VERSTERKING VAN HET ECONOMISCH WEEFSEL

5

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Wil een kustzone zich duurzaam ontplooien, dan is een gediversifieerde en stabiele economische structuur met dynamische bedrijven onontbeerlijk. In deze economie, die bijdraagt tot de welvaart in de regio, moeten zowel grotere internationale bedrijven als kleine zelfstandige ondernemingen een plaats krijgen. De verdere ontplooiing van de regio moet evenwichtig gebeuren, rekening houdend met het ondernemerschap en met de leef- en omgevingsfactoren. Voldoende kwalitatieve werkgelegenheid schept een positief klimaat dat bijdraagt tot het algemene welzijn.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG?

De kust kent een bruisende economische activiteit. Economische sectoren als landbouw en zeevisserij zijn historisch met de kust verweven. Industrie en logistiek concentreren zich vooral in en rond de havens van Zeebrugge en Oostende. Ook handel en diensten zijn sterk vertegenwoordigd aan de kust.

Landbouw en visserij zijn van oudsher belangrijke economische sectoren. Ze staan momenteel sterk onder druk. De laatste decennia daalde hun belang ook sterk, ten voordele van de handel en diensten of de tertiaire en de quartaire sector¹.

De aanwezigheid van grote economische poorten zoals de zeehavens en de luchthavens verschaffen de regio een unieke dynamiek. Toonaangevend zijn de distributie en de logistieke functie van de havens. Samen met de havengerelateerde ondernemingen hebben ze echter niet enkel een lokaal, maar ook een groot subregionaal effect. Naast de economische poorten zorgen ook de regionale en lokale bedrijventerreinen voor een gediversifieerde economische activiteit en tewerkstellingskansen.

Ondanks de bestaande structuren wordt de kust gekenmerkt door een hogere werkloosheid in vergelijking met andere regio's. Veel ongeschoolde jongeren vinden moeilijk een vaste job. Seizoensgebonden werkgelegenheid, zoals in de toeristische sector, en een geringe industriële werkgelegenheid kunnen deze hoge werkloosheid deels verklaren. Vaak betreffen de aangeboden vacatures tijdelijk of op interim-basis en wordt bovendien van de werknemers een grote, flexibiliteit gevraagd.

Een andere tendens is dat gekwalificeerde jongeren de kustregio verlaten, omwille van te weinig kwalitatieve werkgelegenheid. Paradoxaal genoeg signaleert het bedrijfsleven in de kustregio een tekort aan inzetbare gekwalificeerde arbeidskrachten. Er is blijkbaar een *mismatch* tussen de knelpuntberoepen en de geschoolde jongeren.

(1) De tertiaire sector slaat op commerciële activiteiten, de quartaire sector omvat overheidsdiensten en non profitsectoren.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

De kust wordt gekenmerkt door een dynamische economische structuur, vnl veroorzaakt door de sterkere aanwezigheid van de horecasector. **Projecten die een grotere stabiliteit mogelijk maken, zoals seizoensverruimende en horecaondersteunende projecten moeten worden ondersteund.** Innovatieve en toekomstgerichte projecten zorgen dat de kustregio zich economisch veerkrachtiger kan ontwikkelen en dat ze haar mogelijkheden ten volle kan ontplooiën.

Door het toeristische economisch belang en de nabije ligging van industriële zones op regionale schaal worden bedrijventerreinen in de kustregio beperkt tot de stedelijke zones zoals Oostende, Veurne en Zeebrugge. **De beperkte ruimte voor bedrijventerreinen in de kustzone mag echter geen belemmering vormen voor het aantrekken van lokale bedrijven.** Ondersteuning van lokale, ambachtelijke bedrijven creëert een evenwichtige economische structuur en realiseert bijkomende lokale tewerkstelling.

Bij de verdere ontwikkeling van de haven moeten ook de kansen van en de relatie met de lokale en subregionale economieën afgewogen worden. Deze kansen kunnen echter pas ten volle benut worden, als naast de economische facetten ook ruimtelijke ordening, milieuzorg en welzijn in de strategische planning betrokken worden.

De hoge werkloosheid vormt een specifieke problematiek aan de kust. Voor de aanpak ervan kunnen de kustgemeenten echter een beroep doen op hun al even uitzonderlijk karakter. De veroudering van de bevolking schept kansen voor nieuwe werkgelegenheid. De stijgende zorgbehoefte zal immers de zorg- en wellnessseconomie stimuleren. Opdat de zorgconomie goed zou functioneren, is samenwerking met alle betrokken actoren uit de sector evenwel noodzakelijk. De vraag kan niet alleen ingevuld worden door omscholing, maar ook door andere benaderingswijzen of werkorganisatie in de social profit, met onder meer specifieke aandacht voor lichaamsverzorging, kinderopvang, dagverzorging of kort-verblijf voor ouderen.

Samenwerking tussen overheden, bedrijfsleven en onderwijs kan een stimulans betekenen om geschoolde jongeren in de regio te houden of aan te trekken en zo de regio te versterken. Aangepaste communicatie over troeven of mogelijkheden kan de perceptie van de regionale economie bij deze jongeren verbeteren, waardoor de aantrekkingskracht van de kust groter wordt.

De voortschrijdende verstedelijking, de verdere ontwikkeling van toeristische activiteiten en natuurontwikkeling houden een uitdaging in om nieuwe vormen van samenwerking te zoeken met de landbouwsector. Ruilverkavelings- en natuurinrichtingsprojecten, hoeve-toerisme en landschapsplannen zijn daar reeds mooie voorbeelden van.

Ook de overheid kan inspanningen leveren om duurzame oplossingen te helpen vinden, zoals de koppeling van mestverwerking aan serretteelt. Praktijkgericht onderzoek moet uitwijzen of nieuwe functies voor de landbouw overeenstemmen met de toekomstverwachtingen, beantwoorden aan maatschappelijke evoluties en passen binnen een eventuele reconversie van de sector. Ook landbouwverbreding in de polders (door samenwerking met de toeristische sector) met initiatieven als hoevetoeerisme, congres- en meetingfaciliteiten op de hoeve, een aanbod van teambuildingactiviteiten,... opent toekomstperspectieven.

Ook de visserijsector, die zich duidelijk bewust is van haar eigen problematiek, moet uitkijken naar nieuwe kansen. Duurzame visserij is enkel mogelijk wanneer alle belanghebbenden samenwerken.

ECONOMISCH BELANG VAN DE HAVENS

TREND

Auteur Hannelore Maelfait

Lector Paul Schroé (MBZ), Wout Dullaert (ITMMA),
Bert Vernimmen (PSAHNN and ITMMA),
Dirk Neyts (Secretariaat Vlaamse Havencommissie)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

De zeehavensector is geëvolueerd tot een volwaardige economische sector met een eigen dynamiek. Naast het aantrekken van de petrochemische en chemische industrie hebben havens vandaag de dag ook een belangrijke logistieke en distributiefunctie. De havens kennen een enorme rechtstreekse en onrechtstreekse bedrijvigheid: vervoer, overslag en opslag, distributie, handel, diensten, industrie enz. Elk van deze activiteiten zorgt voor tewerkstelling en toegevoegde waarde.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Het Vlaamse havenlandschap telt vier zeehavens: de kusthavens Zeebrugge en Oostende en Antwerpen en Gent in het binnenland. Het gaat om erg verschillende havens die elk specifieke karakteristieken hebben op het vlak van voorgeschiedenis, dimensie en specialisatie. Hoewel ze in commerciële zin onafhankelijk van elkaar opereren en een afzonderlijk havenbestuur hebben, zijn ze wel sterk verbonden in functionele zin.

De economische impact van de havens wordt o.a. bepaald aan de hand van de toegevoegde waarde van de zeehavens tot de nationale economie. Maar ook genereren deze havens directe en indirecte werkgelegenheid, die merkbaar is in de gehele kustzone. Havens en scheepvaart zijn sectoren die te maken krijgen met een uiterst scherpe internationale concurrentie, die ook in de toekomst nog zal toenemen. Deze toenemende concurrentie is bv. een gevolg van de ontwikkelingen van de internationale markt van het goederenverkeer, de vorming van internationale logistieke netwerken en de schaalvergroting in het maritiem vervoer. Wanneer er gekeken wordt naar het belang van de Vlaamse havens is het dan ook noodzakelijk die te bekijken in een ruimere context.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Het marktaandeel van de Vlaamse havens in de Le Havre-Hamburg range situeert zich sinds 2001 tussen de 23,5 % en 23,9 %. Het marktaandeel van de West-Vlaamse havens Oostende en Zeebrugge in de Le Havre-Hamburg range met betrekking tot maritiem verkeer bedroeg in 2006 respectievelijk 0,8 % en 3,9 %. Antwerpen en Gent staan in voor respectievelijk 16,6 % en 2,4 %. De haven van Zeebrugge behandelde in 2006 een totaal volume van 39,5 miljoen ton. Dit was een groei van meer dan 14,1 % ten opzichte van 2005. Zeebrugge was hiermee één van de sterkste groeiers binnen de Le Havre-Hamburg range. Dit is voornamelijk toe te schrijven aan een stijgende containertrafiek. Voor het vierde jaar op rij overtreft het volume containers dat van de roro-trafiek.

De Oostendse haven profileert zich als roro-haven. In de jaren negentig kampte de haven met een terugval in de trafiekcijfers door het gecombineerde effect van het wegvallen van de RMT en de concurrentiedruk van de Kanaaltunnel, maar dit tij is gekeerd. Sinds 1999 pakt de haven van Oostende elk jaar met groeicijfers uit. Ook in 2006 nam de behandelde tonnage toe in de haven, met 1,7 % t.o.v. 2005. Deze toename is voornamelijk het resultaat van een toename van de roro-trafiek.

De economische impact van deze havens wordt onder andere bepaald aan de hand van de toegevoegde waarde van de zeehavens tot de nationale economie. In de haven van Zeebrugge steeg de totale toegevoegde waarde van 520,40 miljoen euro in 1997 tot 799,60 miljoen euro in 2005 (+53,6 %) of gemiddeld 5,5 % per jaar. Oostende kende een groei van +87,1 % of van 223,70 miljoen euro tot 418,7 miljoen euro in de periode 1997-2005. Deze groei is voornamelijk te situeren bij de scheepsagenten, expediteurs en goederenbehandelaars en minder bij de rederijen en de handel in Zeebrugge. In Oostende situeert deze groei zich voornamelijk in een groei van de industrie.

De aanwezigheid van de havens creëert directe en indirecte werkgelegenheid. Oostende en Zeebrugge hadden een werkgelegenheid van respectievelijk 10.658 VTE (+ 10 % t.o.v. 1997) en 4.550 VTE in 2005 (-6,7 % t.o.v. 1997) waarbij VTE staat voor voltijdse equivalenten.

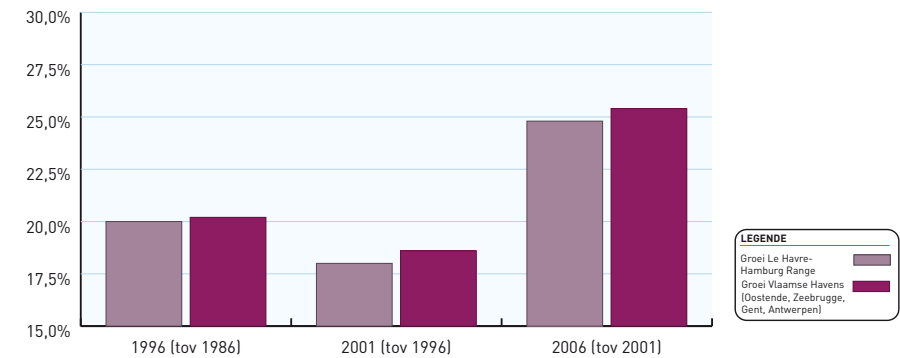
Beide havens zijn belangrijk voor Short Sea Shipping (SSS), waar vervoer via kustvaart gebruikt wordt als alternatief voor wegvervoer. Zeebrugge vervoerde in 2006 28 miljoen ton via SSS, bijna 18 miljoen ton meer dan in 1983. In Oostende is bijna het volledige scheepvaartverkeer te beschrijven als SSS.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

De economische waarde van de zeehavens zegt weinig over de duurzame wijze waarop een haven kan functioneren. De uitdaging hierin is naast de verdere economische ontplooiing ook rekening te houden met een aantal ecologische en sociale aspecten. Aandacht hierbij gaat uit naar bv. het ontwikkelen van een duurzame mobiliteit. Niet enkel door de verdere ontwikkeling van short sea shipping, maar ook door het verbeteren van de multimodale hinterlandontsluitingen en overslagfaciliteiten. Ook in verband met luchtverontreiniging geven bijkomende internationale maatregelen op gebied van scheepvaartermisies een verbetering van de leefomgeving rond de havens. Samen met o.a. de nieuwe ontvangstverplichtingen voor scheepsafval en ladingresiduen in havens zullen deze ontwikkelingen leiden tot een meer duurzame scheepvaart met respect voor zowel de ecologische als economische ontplooiing van de haven.

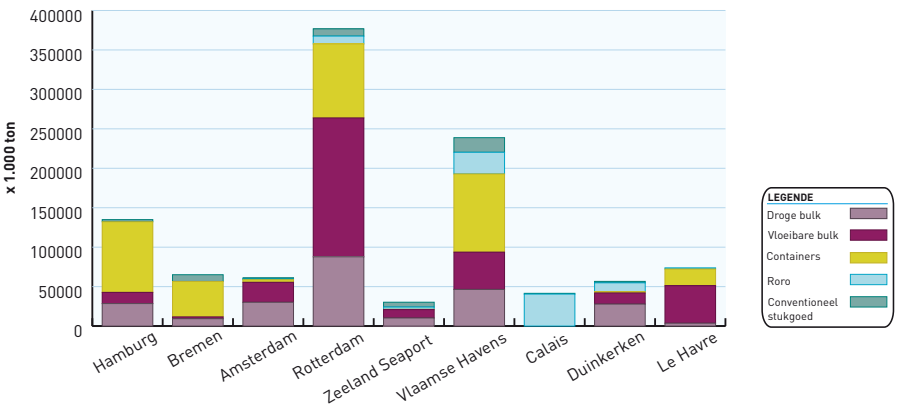
De zeehavens fungeren als poorten naar de rest van de wereld. Zo vormen ze een belangrijke bron van welvaart. Het marktaandeel van de West-Vlaamse havens Oostende en Zeebrugge in de Le Havre – Hamburg range met betrekking tot maritiem verkeer bedroeg in 2006 respectievelijk 0,8 % en 3,9 %. Meer nog dan in het verleden ligt de grote uitdaging voor de zeehavens in het ontwikkelen van een duurzame mobiliteit.

Grafiek 1 Gemiddelde groei van de Vlaamse Havens tegenover de groei van de Hamburg-Le Havre Range

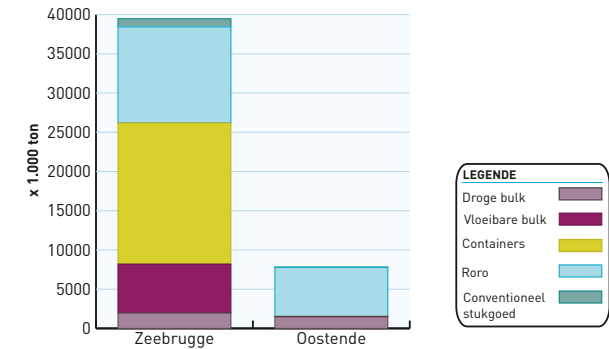
Bron Vlaamse Havencommissie

Grafiek 2 Maritieme overslag in Le Havre-Hamburg Range, 2006

Bron Vlaamse Havencommissie

Grafiek 3 Maritieme overslag in Zeebrugge en Oostende, 2006

Bron Vlaamse Havencommissie

VERLOOP VAN DE ONDERNEMINGEN

Auteur Nele Depestel
(Dienst Economie - Provincie West-Vlaanderen)
Lector Miguel Meuleman
(Vlerick Leuven Gent Management School)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Oprichtingen, stopzettingen en faillissementen maken deel uit van het proces van economische ontwikkeling en geven een beeld van de dynamiek van een regio. In een dynamische economie krijgen bedrijven de kans om te starten en zich te ontplooiën. Ze zorgen daarbij voor vernieuwing in het aanbod van diensten en producten. Ook mislukkingen horen bij dit proces van economische ontwikkeling. Mislukkingen hoeven niet noodzakelijk als negatief beschouwd te worden als uit die falen nieuwe activiteiten groeien, mogelijks in meer vraaggeoriënteerde sectoren.

→ WAT ZEGT DE INDICATOR?

De oprichtings- en uittredingsratio's beschrijven het proces van oprichten en verdwijnen van bedrijven. De oprichtingsratio is de verhouding van het aantal oprichtingen ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen (BTW-plichtigen). De uittredingsratio is de verhouding van het aantal stopzettingen en faillissementen ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen. Het verschil van beide indicatoren is de nettogroeiratio. De turbulentieratio is de som van de oprichtings- en uittredingsratio's. De turbulentieratio geeft aan in welke mate het economisch weefsel zich vernieuwt. Maar een te hoge ratio op zich is ook niet goed. Er moet een gezond evenwicht zijn tussen intrede en uittrede van bedrijven. Een te hoge uittrede gaat gepaard met het verlies van investeringen, banen enz. Dit brengt eveneens onzekerheid voor nieuwe bedrijven.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Op 1 januari 2005 telde de kust 24.531 actieve ondernemingen, het hinterland telde er 7.929. Binnen West-Vlaanderen betekent dit aandelen van respectievelijk 25,8 % en 8,3 %. De economische dynamiek aan de kust is relatief groot. Zowel de oprichtingsratio (8,5 %) als de uittredingsratio (6,4 %) waren in 2005 groter aan de kust dan in het hinterland of West-Vlaanderen als geheel. De turbulentieratio is bijgevolg aanzienlijk hoger (14,9 %) dan in het hinterland (12,1 %) of West-Vlaanderen als geheel (13,1 %). Het aantal actieve ondernemingen groeide aan de kust ook sterker (+2,1 %) dan in West-Vlaanderen (+1,8 %).

Stedelijke centra noteren meestal meer oprichtingen en ook stopzettingen. Dit is eigen aan de mogelijkheden die dergelijke centra bieden. Landelijke gebieden worden echter meer gekenmerkt door een groter aandeel bedrijven die verankerd zijn in de regio waardoor het vernieuwingsproces er zwakker is. De hogere turbulentie aan de kust kan ook voor een deel verklaard worden door de aard van de activiteiten. Bij de koplopers van de oprichtingen en faillissementen behoort immers de horeca, die in het kustgebied veel sterker vertegenwoordigd is dan gemiddeld in West-Vlaanderen.

We kunnen de "turbulentie" aan de kust ook als volgt illustreren. Binnen West-Vlaanderen was de kust in de periode 1998-2005 goed voor 29,2 % van het aantal oprichtingen en 30,3 % van het aantal stopzettingen en faillissementen, terwijl de kust 25,8 % van het totale aantal West-Vlaamse ondernemingen huisvestte op 1 januari 2005. Het hinterland heeft ongeveer een gelijk aandeel in West-Vlaanderen inzake aantal oprichtingen (7,7 %), aantal stopzettingen en faillissementen (7,4 %) als aantal actieve ondernemingen (7,4 %).

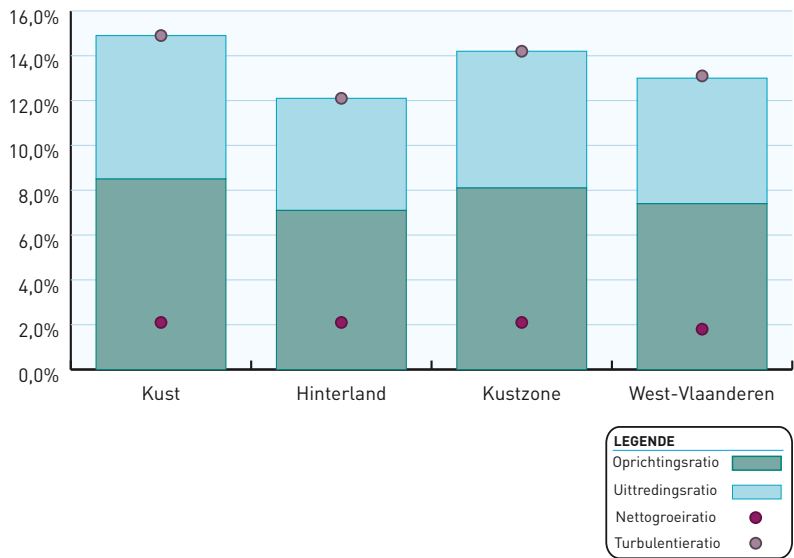
De horecasector was in de periode 1998-2005 verantwoordelijk voor 16,4 % van het aantal oprichtingen en 18,5 % van het aantal stopzettingen en faillissementen aan de kust. De horecasector stond op 1 januari 2005 ook in voor 14,9 % van het totale aantal actieve ondernemingen aan de kust, een lager percentage dus.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Door een ondersteunend beleid kan het ondernemerschap verder gestimuleerd worden. Als bedrijven bovendien rekening houden met bepaalde criteria rond duurzaamheid, ecologie en maatschappelijk verantwoord ondernemen, zou de overheid extra steunmaatregelen kunnen toekennen aan starters en groeiers. Verder moet het ondernemerschapsbeleid zich ook richten op het ontwikkelen van de juiste vaardigheden om succesvol een bedrijf op te starten en verder te managen.

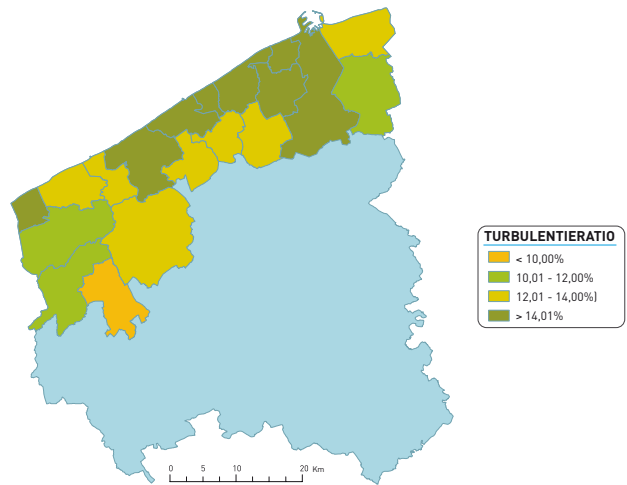
Het economische leven aan de kust wordt gekenmerkt door een hoge turbulentie. De verhouding van het aantal oprichtingen, stopzettingen en faillissementen ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen ligt aan de kust duidelijk hoger dan in West-Vlaanderen. In het hinterland is de economische dynamiek veel minder groot dan aan de kust, wat voor een belangrijk stuk toe te schrijven is aan de verschillende aard van de activiteiten aan de kust en in het hinterland.

Grafiek 1 Verloop van de ondernemingen, 2005

Bron FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie
Verwerking: Dienst Economie, Provincie West-Vlaanderen

Kaart 1 Turbulentieratio, 2005

Bron FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie Verwerking: Dienst Economie, Provincie West-Vlaanderen

TOEGEVOEGDE WAARDE

Auteur Nele Depestel
(Dienst Economie - Provincie West-Vlaanderen)
Lector Koen Debacker
(OEDC)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Het verzekeren van welvaart is een belangrijke beleidsdoelstelling. De bruto toegevoegde waarde kan worden gebruikt als globale maatstaf voor de geproduceerde welvaart in een regio, ongeacht waar de productiefactoren vandaan komen. Aan de andere kant dient het beschikbaar inkomen als indicator voor de verdiende welvaart van een regio. Het verschil tussen de geproduceerde en de verdiende welvaart van een regio wordt veroorzaakt door de in- en uitstroom van pendelaars. Deze groep draagt immers bij tot de welvaart van de regio waar ze werken, maar nemen hun inkomsten meer naar de plaats waar ze wonen. Daarnaast zijn er ook de inkomsten die niet afkomstig zijn uit arbeid.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Het bruto regionaal product wordt gedefinieerd als de som van de bruto toegevoegde waarden gerealiseerd door alle economische sectoren die gevestigd zijn binnen de regio. De totale bruto toegevoegde waarde is het bedrag dat de productiefactoren aan de waarde van de verbruikte goederen en diensten toevoegen en is gelijk aan het verschil tussen de waarde van de geproduceerde goederen en diensten en de waarde van de in het productieproces verbruikte goederen en diensten. Anders gezegd kan de bruto toegevoegde waarde ook beschouwd worden als de som van de vergoedingen voor de primaire productiefactoren die ingeschakeld zijn in het productieproces (lonen, wedden, kapitaalinkomen, winst enz.).

De regionale rekeningen die door de Nationale Bank van België worden opgemaakt, bevatten cijfers tot op het arrondissementeel niveau. Om de globale toegevoegde waarde van de kust en het hinterland te reconstrueren werd de toegevoegde waarde per arrondissement verdeeld over de gemeenten a rato van hun aandeel in de loontrekkende tewerkstelling van het arrondissement. Door te grote verschillen tussen de dataverzameling van loontrekkende en zelfstandige tewerkstelling, werd ervoor geopteerd de analyse te beperken tot de loontrekkende tewerkstelling. Gegeven dat dienstensectoren in het algemeen en horeca en toerisme in het bijzonder gekenmerkt worden door een hoge graad aan zelfstandigen, zouden de gerapporteerde resultaten enigszins vertekend kunnen zijn. Extra analyses geven echter aan dat deze vertekening minimaal is en de resultaten bijgevolg relatief robuust zijn. De verkregen toegevoegde waarde is een indicatief cijfer, dit omdat bij deze werkwijze uitgegaan wordt van een gelijke arbeidsproductiviteit in de verschillende gemeenten van hetzelfde arrondissement, terwijl dit niet het geval is. De arbeidsproductiviteit is namelijk afhankelijk van de economische structuur: er zijn verschillen tussen de productiviteit van sectoren enerzijds én ondernemingen anderzijds.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In de periode 1996-2005 groeide de economie – gemeten aan de hand van de evolutie van de toegevoegde waarde tegen basisprijzen in kettingeuro's (referentiejaar 2004) – aan de kust met 17,8% of gemiddeld 1,8 % per jaar en in het hinterland met 19,2 % of gemiddeld 2,0 % per jaar. De groei bleef in beide regio's onder het gemiddelde van West-Vlaanderen (+19,7 %) of het Vlaamse Gewest (+21,3 %).

Door de kleinere groei aan de kust en in het hinterland, daalde het aandeel van de kustzone van 36,4 % in 1996 naar 35,9 % in 2005. De tien kustgemeenten zijn goed voor 30,4 %, de negen hinterlandgemeenten voor 5,5 %.

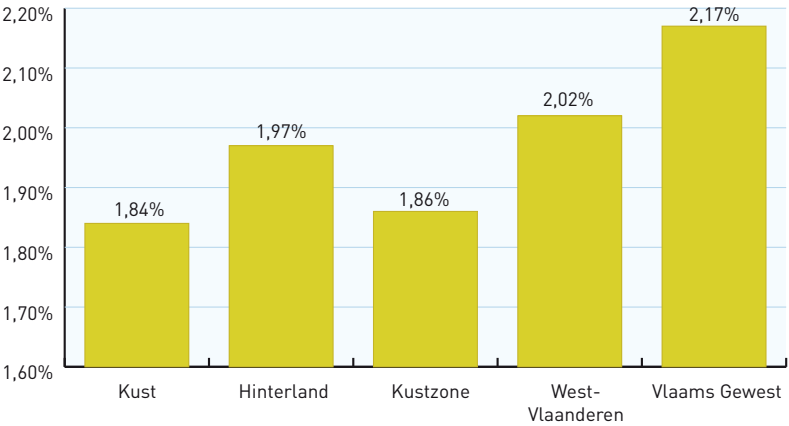
De steden Brugge en Oostende staan in voor bijna drie vierde van de gecreëerde bruto toegevoegde waarde aan de kust, met aandelen van 49,2 % en 24,5 %. Knokke-Heist volgt op de derde plaats met 7,4 %. De andere kustgemeenten hebben telkens aandelen die kleiner zijn dan 5 %. In het hinterland dragen de steden Veurne en Diksmuide het meeste bij met aandelen van 31,5 % en 22,0 % van de toegevoegde waarde van het hinterland. De nominale waarde van de bruto toegevoegde waarde blijft voor alle hinterlandgemeenten, op Diksmuide en Veurne na, onder de waarden van bijna alle kustgemeenten, op Bredene na.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Het zoeken naar nieuwe inkomensmogelijkheden heeft in de eerste plaats te maken met het zoeken naar een rendabeler aanwending van de ingezette productiefactoren. Een eerste mogelijkheid is schaalvergroting. Een andere mogelijkheid om meer toegevoegde waarde te creëren is het verhogen van de kwaliteit van de producten of samenwerking tussen sectoren voor het aanbieden van producten. Ten slotte kunnen sectoren hun toegevoegde waarde ook verhogen door verdieping of verbreding.

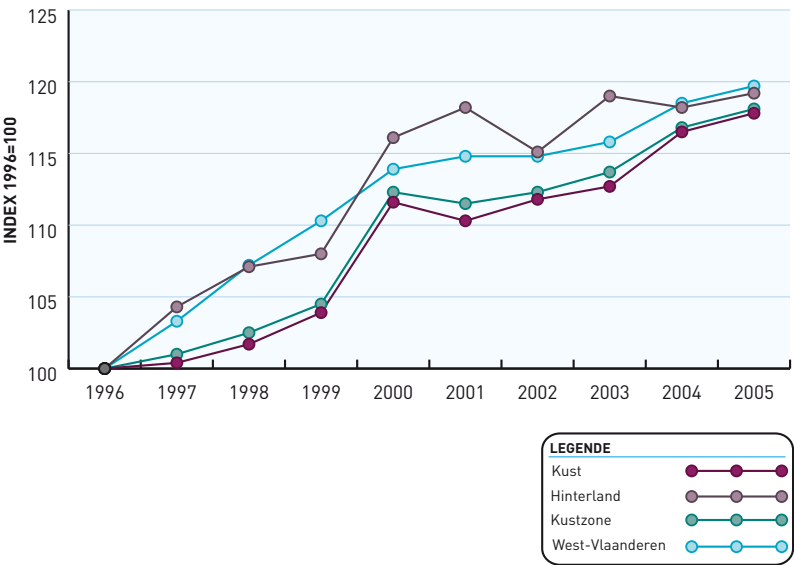
In de periode 1996 – 2005 groeide de bruto toegevoegde waarde minder snel aan de kust en in het hinterland dan in West-Vlaanderen als geheel. De hele kustzone is goed voor ruim één derde van de toegevoegde waarde die in West-Vlaanderen gecreëerd wordt. Door de regionale steden Brugge en Oostende hebben de tien kustgemeenten samen wel een aanzienlijk groter aandeel in de West-Vlaamse toegevoegde waarde dan de negen hinterlandgemeenten.

Grafiek 1 Gemiddelde jaarlijkse economische groei (a.h.v. de bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen in kettingeuro's - referentiejaar 2004), 1996-2005

Bron NBB, INR Verwerking: Dienst Economie, Provincie West-Vlaanderen

Grafiek 2 Evolutie van de bruto toegevoegde waarden tegen basisprijzen in kettingeuro's (referentiejaar 2004), 1996-2005 (index 1996 = 100)

Bron NBB, INR Verwerking: Dienst Economie, Provincie West-Vlaanderen

WERKGELEGENHEID IN TOERISME

TREND

Auteur Magda Monballyu
(Westtoer)
Lector Steven Valcke
(Toerisme Vlaanderen)
Peter Cabus
(Steunpunt Toerisme))

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Deze indicator drukt de sociaaleconomische betekenis van het toerisme uit. De toeristisch-recreatieve sector is van vitaal belang voor de economie en de werkgelegenheid in de kuststreek. Naarmate er in een streek voldoende werkgelegenheid is, verhoogt de kans op algemene welvaart en welzijn. Een stabiel economisch weefsel met het oog op een gezond bedrijfsklimaat is onontbeerlijk voor de duurzame ontwikkeling van de kust.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Deze indicator geeft een beeld van de werkgelegenheid in de sector toerisme en recreatie, uitgedrukt in het totaal aantal jobs dat door deze sector wordt gecreëerd. Deze werkgelegenheid is gespreid over een zeer groot aantal subsectoren. In deze indicator worden enkel de subsectoren opgenomen die rechtstreeks aan het receptief toerisme en de recreatie zijn toe te schrijven, bv. de accommodatieverstrekkende ondernemingen, de horeca en de ontspanningssector. De indicator omvat zowel de bezoldigde als de zelfstandige werkgelegenheid. De cijfers van de bezoldigden, afkomstig van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ), omvatten zowel voltijdse als deeltijdse en tijdelijke jobs op het moment van registratie in juni. Een belangrijk nadeel voor de kust is dat deze cijfers geen rekening houden met de jobstudenten en tijdelijk tewerkgestelden, die nadrukkelijk aanwezig zijn tijdens het hoogseizoen. Naast de bezoldigde werkgelegenheid is ook de zelfstandige werkgelegenheid zeer belangrijk voor het toerisme. Veel (kleine) zelfstandigen zijn immers in deze sector actief.

Er werd voor geopteerd alle zelfstandigen, zowel in hoofdberoep als in bijberoep, hun helpers, én de pensioengerechtigde zelfstandigen in de indicator op te nemen. Dit heeft als voordeel dat alle zelfstandige jobs binnen de sector worden meegeteld. Anderzijds zullen ook dubbeltellingen voorkomen, met name van personen die als loontrekkende in de toeristische sector actief zijn en daarnaast nog een zelfstandig bijberoep in dezelfde sector uitoefenen. Wegens de vele beperkingen waarmee rekening moet worden gehouden, geeft deze indicator de totale economische betekenis en de werkgelegenheid in het toerisme slechts bij benadering weer.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

In 1995 bood de sector plaats aan ongeveer 16.200 jobs in de hele kustzone (Grafiek 1). Na een lichte achteruitgang in 1997 steeg de werkgelegenheid continu tot ruim 18.400 arbeidsplaatsen in 2002. 84 % van dat totaal betrof loontrekkenden. Ruim 63 % van de jobs in 2002 situëren zich in de kustgemeenten. Brugge en de hinterlandgemeenten zijn goed voor respectievelijk 28 en 9 % van de aangeboden jobs. Sinds 1995 nam de werkgelegenheid in de kustzone toe met 13,8 % of ongeveer 2.200 arbeidsplaatsen. 1300 arbeidsplaatsen werden gecreëerd in Brugge in de periode 1995-2002. In diezelfde periode werden in de kustgemeenten 500 nieuwe arbeidsplaatsen in het toerisme gecreëerd. Dit betekent een relatieve stijging van 4,5 %. Ten slotte is er de evolutie in de werkgelegenheid in de hinterlandgemeenten: tussen 1995 en 2002 zijn daar 400 nieuwe jobs bijgekomen. Op een totaal van bijna 1.600 betekent dit een opmerkelijke stijging van 37,3 %. De evolutie in de werkgelegenheid in de kustgemeenten is een duidelijke weerspiegeling van het stijgende belang van de omzet in het dagtoerisme, het verblijfstoerisme in commerciële logies en het tweedeverblijfstoerisme. De evolutie in Brugge en de hinterlandgemeentes wordt veroorzaakt door de toenemende interesse in kunststedentoerisme en plattelandstoerisme.

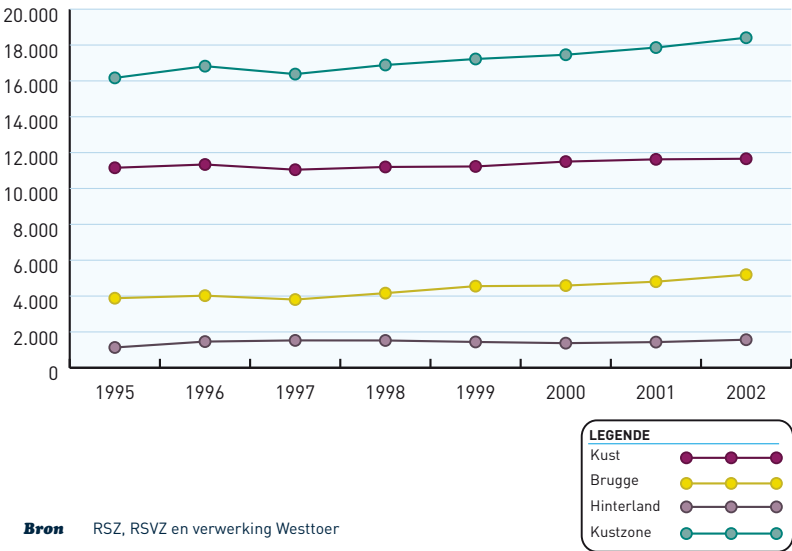
Meer recente cijfers met betrekking tot de werkgelegenheid in het toerisme aan de kust, zijn vooralsnog niet beschikbaar. Voor 2003 en 2004 zijn er geen vergelijkbare cijfers, terwijl de cijfers voor 2005 momenteel nog niet voorhanden zijn.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Voor een regio als de kust, die erg afhankelijk is van het toerisme, is het belangrijk om de werkgelegenheid in deze sector op duurzame wijze te handhaven en indien mogelijk te verhogen. Een betere spreiding van de werkgelegenheid over het jaar vormt hierbij een belangrijke doelstelling voor het beleid, omdat op deze manier een meer volwaardige werkgelegenheid wordt gecreëerd. Jammer genoeg is er wat de spreiding van de werkgelegenheid over het jaar betreft geen indicator voorhanden.

De toeristisch-recreatieve sector is van vitaal belang voor de economie en de werkgelegenheid in de kuststreek. Sinds 1995 groeide de werkgelegenheid in de toeristische sector in de kustzone met 13,8 % of ongeveer 2.200 arbeidsplaatsen. In diezelfde periode was er in de kustgemeenten een relatieve stijging van de werkgelegenheid met 4,5 %.

Grafiek 1 Evolutie van de totale werkgelegenheid in toerisme en recreatie, 1995-2002

LOONTREKKENDE WERKGELEGENHEID

Auteur Nele Depestel
(Dienst Economie - Provincie West-Vlaanderen)
Lector Koen Debacker
(OECD)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Tewerkstelling is belangrijk voor de persoonlijke welvaart en de sociale integratie van de bevolking. Bovendien is het belangrijk dat de werkgelegenheid gehandhaafd kan worden en indien mogelijk verhoogd.

De tewerkstellingsstructuur geeft een indicatie van de economische structuur. Welke sectoren zijn het sterkst vertegenwoordigd, welke zijn de groei- en krimpsectoren, hoe verhoudt de regio zich tot andere regio's, welke verschuivingen deden zich voor in de recentste periode?

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Door te grote verschillen tussen de dataverzameling van loontrekkende en zelfstandige tewerkstelling, werd ervoor geopteerd de analyse te beperken tot de loontrekkende tewerkstelling. Omdat de dienstensectoren in het algemeen (horeca en toerisme in het bijzonder) gekenmerkt worden door een hoge graad aan zelfstandigen, zouden de gerapporteerde resultaten enigszins vertekend kunnen zijn. Bijkomende analyses hebben echter aangegeven dat deze vertekening minimaal is en de resultaten bijgevolg relatief robuust zijn.

De loontrekkende tewerkstelling wordt verdeeld in volgende hoofdsectoren:

- primaire sector: land- en tuinbouw en visserij
- secundaire sector: opgesplitst in industrie en bouw
- tertiaire sector: commerciële diensten of handel
- quataire sector: niet-commerciële diensten of non-profitsector

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Eind 2004 waren aan de kust 113.435 loontrekkers en in het hinterland 19.370 loontrekkers tewerkgesteld. Hun aandeel in West-Vlaanderen bedroeg respectievelijk 29,7 % (zonder Brugge: 14,4 %) en 5,1 %. De aandelen van de regio's in de totale bevolking van West-Vlaanderen zijn respectievelijk 28,5 % (zonder Brugge: 18,2 %) en 7,3 %. Indien we geen rekening houden met tewerkstellingspool Brugge, is het aandeel van de loontrekkende tewerkstelling van beide regio's in West-Vlaanderen kleiner dan hun aandeel in de totale West-Vlaamse bevolking.

De kust wordt gekenmerkt door een heel zwakke industriële basis. Eind december 2004 had de industrie slechts een aandeel van 9,8 % in de totale loontrekkende tewerkstelling in tegenstelling tot een aandeel van 17,5 % in het hinterland. Dit aandeel is een stuk lager dan in West-Vlaanderen als geheel (24,9 %). De bouw is dan weer sterk aanwezig in het hinterland (11,1 %), maar heel zwak aan de kust (3,1 %), in vergelijking met West-Vlaanderen (6,3 %).

Aan de kust situeert maar liefst 86,6 % van de loontrekkende tewerkstelling zich in de handel en diensten, waar toerisme en horeca een belangrijk onderdeel vanuit maakt. In het hinterland is dit 69,6 % en in West-Vlaanderen 67,8 %.

De totale loontrekkende tewerkstelling steeg tussen 1998 en 2004 met 7,8 % aan de kust, met 3,3 % in het hinterland en met 5,4 % in West-Vlaanderen als geheel. De evolutie in de diverse hoofdsectoren is heel verschillend.

Tussen 1998 en 2004 nam de loontrekkende tewerkstelling in de West-Vlaamse industrie af met 6,5 %. Ook aan de kust was er een afname van de – al kleine – tewerkstelling met 4,5 % (ruim 500 jobs). In het hinterland was de situatie nog erger: daar daalde de tewerkstelling in de industrie met maar liefst 20,0 % (bijna 850 jobs).

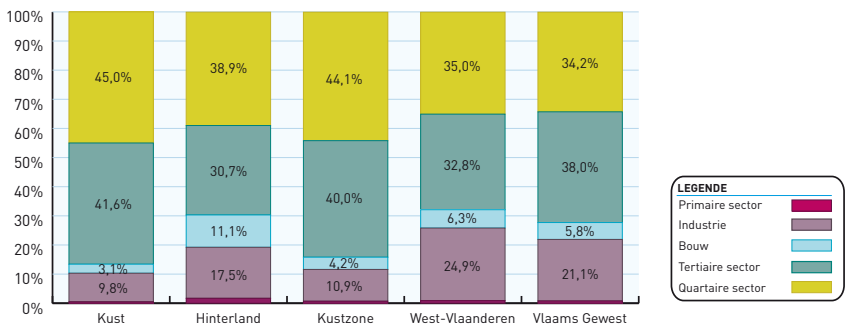
Tegenover de daling van de tewerkstelling in de industrie, staan wel belangrijke toenames van de tewerkstelling in de tertiaire en quataire sector. Aan de kust nam de tertiaire tewerkstelling tussen 1998 en 2004 toe met 13,8 %, de quataire tewerkstelling met 9,7 %. In het hinterland waren er toenames met respectievelijk 8,7 % en 10,1 %.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Door het verhogen van de innovatiecapaciteit enerzijds en het versterken van de competitiviteit anderzijds, kan er meer en hoogwaardige, kwalitatieve tewerkstelling gerealiseerd worden. Voorbeelden zijn sectoriële vernieuwing, aantrekken van kennisintensieve ondernemingen, valoriseren en stimuleren van het ondernemersinitiatief enz. Via een betere en sterkere uitbouw van de natuurlijke voordelen, zoals de ligging kan de kustregio zich verder ontwikkelen tot een regio met een evenwichtige en gediversifieerde economie met aandacht voor moeilijk plaatsbare groepen, duurzame ontwikkeling en het leef- en woonklimaat.

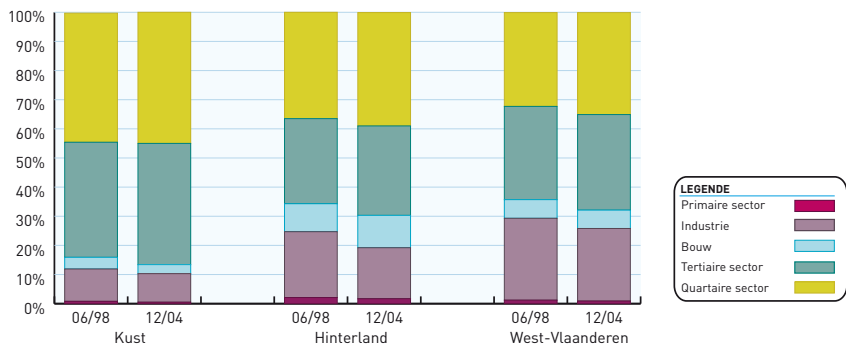
Eind 2004 telde de kustzone 132.805 loontrekkenden. Zij vertegenwoordigden 34,8 procent van het West-Vlaamse totaal. Ten opzichte van midden 1998 steeg de loontrekkende werkgelegenheid in de kustzone met 7,1 procent. In heel West-Vlaanderen bedroeg de toename slechts 5,4 procent. De kustzone wordt gekenmerkt door een zwakke industriële basis. Het aandeel van de industrie in de loontrekkende werkgelegenheid bedraagt slechts 9,8 procent aan de kust en 17,5 procent in het hinterland.

Grafiek 1 Loontrekkende tewerkstelling naar sector, 31 december 2004

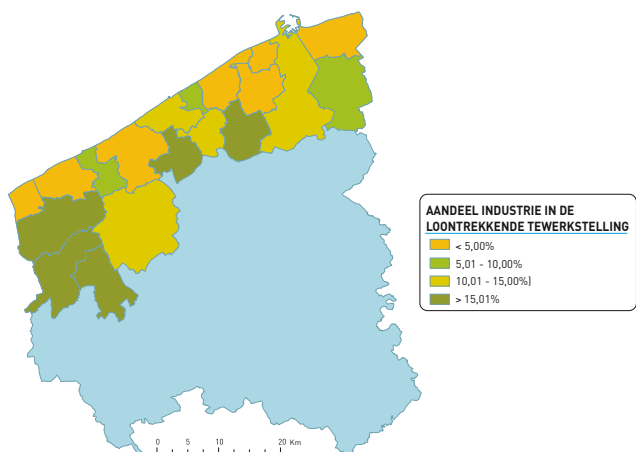
Bron RSZ, Verwerking: Dienst Economie, Provincie West-Vlaanderen

Grafiek 2 Evolutie van de loontrekkende tewerkstelling naar sector, 30 juni 1998 - 31 december 2004

Bron RSZ, Verwerking: Dienst Economie, Provincie West-Vlaanderen

Kaart 1 Aandeel van de industrie in de totale loontrekkende tewerkstelling, 31 december 2004

Bron RSZ, Verwerking: Dienst Economie, Provincie West-Vlaanderen

WERKLOOSHEIDSGRAAD

Auteur Stefanie Rammelaere
(Steunpunt Sociale Planning -
Provincie West-Vlaanderen)
Lector Ronny Misplon
(VDAB)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Het terugdringen van de werkloosheidsgraad is een van de prioriteiten voor een duurzaam kust-beheer. Een arbeidsinkomen is niet alleen belangrijk voor het verwerven van persoonlijke welvaart maar vergroot tevens de kans op sociale integratie. Naarmate de werkloosheidsduur toeneemt, neemt de kans op welvaart af en neemt het risico op sociaal isolement toe. Langdurige werkloosheid heeft ook onmiskenbaar een nefaste invloed op de gezondheid.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De werkloosheidsgraad geeft de verhouding aan van het aantal niet-werkende werkzoekenden ten opzichte van de totale beroepsbevolking. De totale beroepsbevolking omvat alle werkende of werkzoekende personen van 18 t.e.m. 64 jaar. Als niet-werkende werkzoekenden worden beschouwd:

- de uitkeringsgerechtigde volledig werklozen;
- de niet-werkende vrij ingeschreven werkzoekenden die geen uitkering ontvangen;
- de werkzoekende werklozen die zich verplicht moeten inschrijven om hun rechten op een uitkering te vrijwaren;
- werkzoekenden in hun wachttijd.

Deze indicator kan worden beschouwd als een maat voor het aantal personen dat tewerkgesteld zou kunnen worden maar niet actief ingezet wordt op de arbeidsmarkt. In deze zin is de werkloosheidsgraad ook een indicator voor de economische gezondheid van een bepaald gebied.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Door een verandering in de RSZ-statistieken zijn we genoodzaakt om vanaf 2003 een nieuwe tijdsreeks op te bouwen.

Aangezien het meest recente jaar waarvoor we over het aantal personen uit de beroepsbevolking beschikken 2005 is, kunnen we enkel de werkloosheidsgraad tussen 2003 en 2005 berekenen en vergelijken. De werkloosheidsgraad tussen 2003 en 2005 nam toe zowel aan de kust als in heel West-Vlaanderen. Het aantal niet-werkende werkzoekenden kende wel een daling vanaf 2005 in elke regio.

Het verschil tussen de kustgemeenten en het hinterland inzake werkloosheid blijft bestaan. De kustgemeenten (8,9%) worden door een grotere werkloosheidsgraad getroffen dan de hinterlandgemeenten (5,5%). De gemiddelde werkloosheidsgraad voor de gehele kustregio (8,2 %) ligt boven het West-Vlaams gemiddelde (6,9 %) wat volledig te wijten is aan de hoge werkloosheidsgraad van de kustgemeenten.

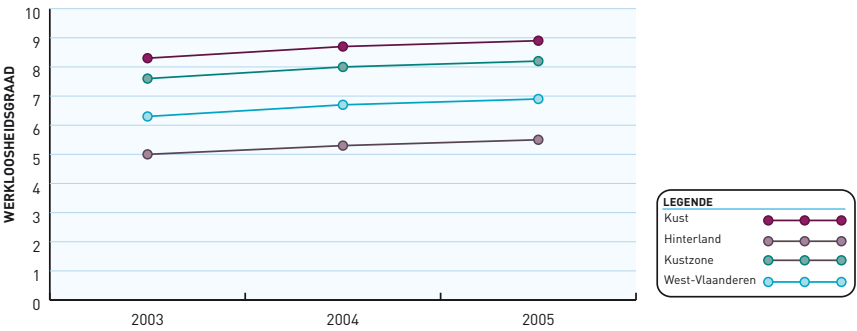
Als verklarende factoren voor deze hogere werkloosheidsgraad aan de kust kunnen onder andere enerzijds de zwakkere werkgelegenheidsstructuur en kwetsbare economie van de kust aangehaald worden. Anderzijds vertonen de kustgemeenten op veel vlakken veeleer verstedelijkte kenmerken in tegenstelling tot de hinterlandgemeenten, wat zich onder andere uit in de samenstelling van de werkzoekende populatie (meer allochtone werkzoekenden, meer langdurig werkzoekenden enz.). Dit zijn de zwakkere groepen op de arbeidsmarkt die moeilijker ingezet kunnen worden.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

De opvallend hogere werkloosheidsgraad voor de kustgemeenten vraagt om een regionale en specifieke aanpak. Een analyse van de werkgelegenheidsgraad toont aan dat de kustgemeenten niet per definitie minder arbeidsplaatsen hebben dan de hinterlandgemeenten. Dit betekent dat het creëren van nieuwe arbeidsplaatsen voor de kustgemeenten niet afdoende zal zijn om de werkloosheid aan te pakken. De oplossingen voor de werkloosheid dienen derhalve rekening te houden met het specifieke karakter van de kustgemeenten (toerisme, pensioenmigratie enz.) en de kenmerken van haar werkzoekende bevolking (o.a. meer allochtonen en langdurig werkzoekenden).

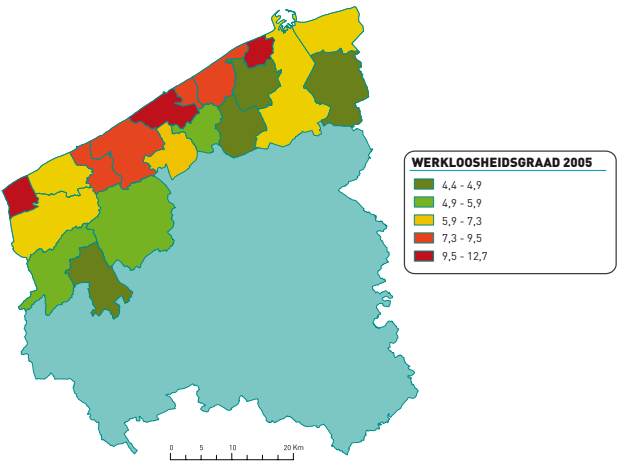
De werkloosheidsgraad in de kustgemeenten ligt hoger dan in het hinterland, respectievelijk 8,9 en 5,5 procent in 2005. In 2003, bedroeg de werkloosheidsgraad in beide regio's maar 8,3 en 5,0 procent. Het aantal niet werkende werkzoekenden daalde echter in 2007. In de periode 2005-2007, steeg de werkloosheidsgraad niet alleen aan de kust, maar ook in heel West-Vlaanderen. De toenemende werkloosheidsgraad is dus niet enkel een bekommernis voor de kustregio, maar moet op grote schaal aangepakt worden, wat regionale acties uiteraard niet uitsluit. De werkloosheidsproblematiek van de kustgemeenten onderscheidt zich immers duidelijk van die van de andere West-Vlaamse gemeenten. Tegelijk beschikt de kust over een aantal specifieke opportuniteiten om werkzoekenden aan een job te helpen.

Grafiek 1 De evolutie van de werkloosheidsgraad, 2003-2005

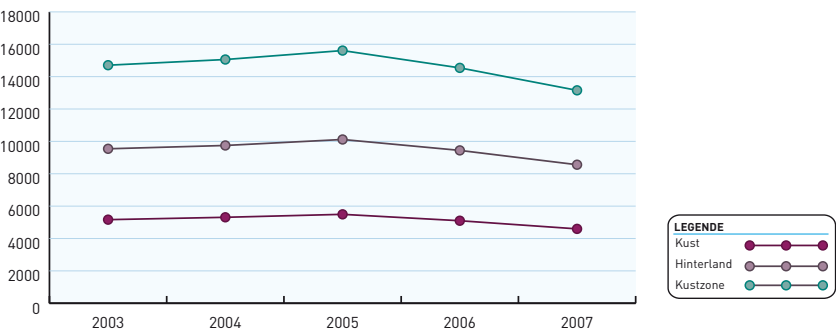
Bron Steunpunt WSE, verwerking Steunpunt Sociale Planning

Kaart 1 Werkloosheidsgraad, 2005

Bron Steunpunt WSE, verwerking Steunpunt Sociale Planning

Grafiek 2 Evolutie aantal niet-werkende werkzoekenden, 2003-2007

Bron Steunpunt WSE, verwerking Steunpunt Sociale Planning

Award

Duurzaam

Initiatieven als impuls v

www.dekustkijkt.nl

Het kustkompas

6. BESTUURLIJKE VERNIEUWING

→ INSPANNINGEN GEÏNTEGREERD
KUSTZONEBEHEER

6

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Overleggen, samen oplossingen zoeken, afstemmen. Het zijn termen die in vele toekomst(beleids)plannen voorkomen. Voor de kust is dit niet anders. **Een geïntegreerd en duurzaam beheer van de kust vraagt om een nieuwe bestuurlijke aanpak, die het sectorale denken achter zich laat.** Er moet een afweging gemaakt worden op basis van duurzaamheidsprincipes, met aandacht voor economische, ecologische en sociale belangen. Deze werkwijze wordt ook al toegepast bij structuurplanning of MER-procedures. Een gemakkelijke opgave is het echter niet. De bestuurlijke structuren en wetgevende instrumenten zijn immers van oudsher sectoraal georganiseerd en een omschakeling naar een sectoroverschrijdende organisatievorm vergt tijd.

De voorlopig meest haalbare vernieuwing op bestuurlijk vlak is dat alle bij de kust betrokken diensten zich de geïntegreerde werkwijze eigen maken en toepassen. Opdat geïntegreerd denken en handelen mogelijk zou zijn, zullen deze diensten zich op termijn echter ook organisatorisch moeten aanpassen. De evolutie naar de nieuwe manier van werken is een continu proces, waarbij evaluatie en bijsturing cruciaal zijn. De afstemming tussen de verschillende spelers zal bekomen worden door het opzetten van een gestructureerd overleg.

Andere belangrijke aandachtspunten bij de vernieuwing zijn: de betrokkenheid van relevante kustactoren, het uittekenen van een langetermijnstrategie voor de kust en een optimale afstemming en combinatie van de beschikbare instrumenten. Het uiteindelijke doel: een duurzaam kustbeheer.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG?

Aan de kust worden tal van bestuurlijke grenzen doorbroken. De federale en Vlaamse overheid beseften reeds vijftien jaar geleden dat de kust met complexe beleidsproblemen te maken heeft. Daarom besteden ze sinds het begin van de jaren 1990 bijzondere aandacht aan een sectoroverschrijdend overleg voor de kust. De oprichting van een interkabinettenstuurgroep met de ambtelijke taakgroep (1994), de ondertekening van een samenwerkingsakkoord voor de kustwacht (2006) en de ondertekening van een protocol inzake geïntegreerd duurzaam kustzonebeheer (2007) illustreren dit, naast de uitvoering van diverse geïntegreerde projecten.

De provincie speelt eveneens een prominente rol door, vanuit haar decretale opdracht gebiedsgericht te werken, ondersteuning te bieden aan het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer. **Door middel van verschillende initiatieven en projecten wordt geprobeerd om gemeenten actief te betrekken en de aandacht te vestigen op het belang van een geïntegreerd beheer.**

De Belgische benadering is uniek in Europa. Er worden duidelijk stappen ondernomen om op een vernieuwende manier met kustbeheer om te gaan. De projectmatige aanpak wordt stilaan verruimd naar een meer structurele werkwijze, om de ontwikkeling van kust en zee in een positieve richting te sturen. Zo is de geïntegreerde benadering ingeschreven in de missie van verschillende administraties, die een principiële verklaring inzake duurzaam kustbeheer ondertekenden. Deze benadering vond ook ingang in sectorale plannen en in onderzoeks- en wetenschappelijke programma's.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Bestuurlijke vernieuwing voor duurzaam kustbeheer blijft voorsnog een zoektocht.

Welke vernieuwde overheidsstructuur kan de complexe uitdagingen aan? Hoe kan er naar integratie gestreefd worden, zonder een grootschalige hervorming van alle bestaande structuren en instrumenten?

Bestuurlijke, administratieve en juridische integratie vergt een aanpak op meerdere fronten, met actie op verschillende bestuursniveaus.

Juridisch en instrumenteel moeten de verbanden tussen de beschikbare en nieuwe instrumenten versterkt worden. Op bestuurlijk vlak kan een gestructureerd en efficiënt overleg, vanuit een open geest, oplossingen aanreiken. De af te leggen weg blijft hoe dan ook een leerproces. Daarbij kan een concrete, actiegerichte afstemming van het sectorale beleid de weg naar integratie helpen effenen. De eerste stap is een toetsbare, geïntegreerde aanpak binnen de sectoren. Daarbij is een voortdurende evaluatie noodzakelijk. Vervolgens moet een formeel, institutioneel kader het overleg en de coördinatie structureren (1). Om vooruitgang te boeken, zullen ook een bestuurlijk draagvlak (politiek en ambtelijk) en financiële ondersteuning nodig zijn.

De specifieke kustproblematiek doet zich voor in de zone waar land en zee elkaar ontmoeten.

Voor de problemen die eerder in kaart gebracht werden, zullen de bevoegde overheden op een constructieve manier werkbare oplossingen moeten zoeken.

Het beheer van de zee zal in de toekomst trouwens steeds meer de aandacht opeisen. De vraag naar nieuwe ontwikkelingen op zee zal groeien, naarmate er zich nieuwe technische mogelijkheden aandienen en de conflicten rond de schaarser wordende ruimte op het land toenemen. Een langetermijnbeleid kan en mag dan ook niet uitblijven.

Geïntegreerd beheer veronderstelt ook een mentaliteits- en gedragsverandering bij alle kustactoren. Voorbeeldprojecten stimuleren kan een multiplicatoreffect hebben. Dit is de betrachting van de awards Duurzaam Kustproject (www.dekustkijktverder.be). Ze werden in 2006 voor het eerst uitgereikt door het Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer. Bovendien zijn publiek-private samenwerking en een verhoogde betrokkenheid en verantwoordelijkheid van de private sector wenselijk. Zo kunnen lokale besturen bv. meer betrokken worden bij het geïntegreerde beheer door de oprichting van een kustforum van actoren. Zij vormen de sleutel om een geïntegreerd beheer niet alleen bij burgers en bedrijven te stimuleren, maar ook binnen hun eigen diensten. Op die manier kunnen alle kustactoren de stap zetten naar een meer geïntegreerde benadering van de kust. **De inzet en betrokkenheid van de gemeentebesturen aan de kust activeren, blijft een uitdaging voor de toekomst.**

De zorg om zee en kust houdt evenwel niet op aan de landsgrenzen. Om te komen tot afstemming van beleid en ervaringsuitwisseling is internationale samenwerking nodig.

De aandacht voor kust en zee kwam de voorbije jaren in een stroomversnelling. Veel oplossingen steunen echter nog op een informele en onstabiele basis, waardoor garanties voor succes uitblijven. Bekrachtigde instrumenten, gesteund door politieke wil en beslissingen, kunnen de bestuurlijke vernieuwing verder vorm geven.

Referentie

(1) *Achtergrond # 03 - architect / Ontwerper / Onderzoeker? Casus Mare Meum: een oefening op de zee, Cahier Vlaams Architectuur Instituut, Brussel, 2007.*

INSPANNINGEN GEÏNTEGREERD KUSTZONEBEHEER

Auteur Kathy Belpaeme
(Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer)
Lector Dirk Bogaert
(Maritiem Instituut Universiteit Gent /
Arteveldehogeschool)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Een goed beleid, gericht op langetermijnoplossingen, vraagt om een geïntegreerde aanpak, waarbij sectoren en overheden op lokaal, regionaal, landelijk en internationaal vlak samenwerken. Deze indicator meet de mate van de implementatie van Geïntegreerd Kustzonebeheer door de overheid; ze wordt de voortgangsindicator genoemd.

Het is een algemene methode, uitgewerkt op Europees niveau, die een vergelijking met andere Europese landen mogelijk maakt.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De voortgangsindicator meet in welke mate het proces van geïntegreerd beheer van kustgebieden (GBKG) geïmplementeerd is. Het cyclisch proces onderscheidt vier fases:

Fase 1: Planning en beheer hebben plaats in de kustzone;

Fase 2: Er bestaat een kader om GBKG uit te voeren;

Fase 3: De meeste aspecten van een GBKG-benadering zijn er en functioneren redelijk goed;

Fase 4: Een efficiënt, aangepast en geïntegreerd proces is ingebed op alle overheidsniveaus en zorgt voor een grotere duurzaamheid van de kust.

Elk van de fasen wordt omschreven aan de hand van stellingen die het geïntegreerd proces typeren (zie technische fiche voor details). Deze fasen werden beoordeeld door een groep betrokkenen. Momenteel kunnen de resultaten enkel gebaseerd worden op een eenmalige meting in november 2005 waarbij 28 personen betrokken waren. Het is raadzaam deze test ten minste elke twee jaar te herhalen om tot een bruikbaar resultaat voor deze indicator te komen.

Hoe sterker de integratie, hoe meer positieve antwoorden zullen verschijnen in fase 3 en 4 van de cyclus van het GBKG-proces. Een volledige integratie is bereikt op het moment dat alle acties een positieve score krijgen.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De meting bracht enkele bruikbare conclusies aan het licht. Alle deelnemers zijn van oordeel dat er effectief planning en management plaatsvindt in de kustzone. Hiervoor zijn verschillende instrumenten beschikbaar zoals wetgeving, structuurplannen, overlegfora, monitoringsprogramma's en beschermingsstatuten. Let wel, het gaat hier niet over geïntegreerde planning en management.

De meeste deelnemers vinden dat er verschillende elementen aanwezig zijn om een kader te creëren voor een duurzaam beheer van de kust. Onder andere ad-hoc-acties, inventarisatie van problemen en de aanzet tot specifieke richtlijnen voor de kust wordt positief beoordeeld.

Hoewel er reeds aspecten aanwezig zijn voor een duurzaam kustzonebeheer, scoort het functioneren van het proces nog ondermaats. Volgens de deelnemers situeren de problemen zich bij de betrokkenheid van kustactoren, bij een open communicatie vanuit de verantwoordelijken, bij de implementatie van goede plannen, maar vooral ook bij het statuut van de opgemaakte plannen en strategieën.

Meer dan de helft van de personen zijn van oordeel dat ook voldoende budget en het ontbreken van een officiële overlegstructuur een probleem blijft.

De vierde fase van het proces peilt naar een inbedding van een geïntegreerd proces bij alle beleidsniveaus. Uit de test bleek duidelijk dat vooral hier nog veel ruimte voor verbetering is. Wel scoorde in deze fase de samenwerking over kust- en mariene grenzen heen goed, alsook de toegankelijkheid van kwalitatieve informatie die nodig is om tijdige, coherente en goede beslissingen te kunnen nemen.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

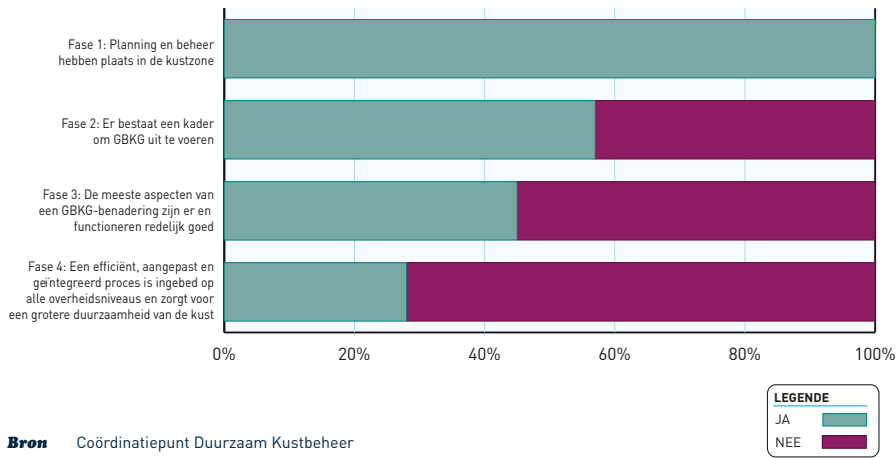
Een van de voornaamste verbeterpunten die tijdens de test werd aangehaald is de constante politieke ondersteuning die nodig is voor het GBKG-proces. Het oprichten van een stuurgroep GBKG kan hierop een antwoord bieden, op voorwaarde dat alle leden van de stuurgroep zich ook effectief inzetten om op een open en constructieve wijze kustdossiers te bespreken.

Ook het verder uitbouwen van monitoring- en evaluatie-instrumenten, zoals MER-procedures en structuurplannen vormen een aandachtspunt. Van een gestructureerde evaluatie en bijsturing-mechanismen is op vandaag nog geen sprake. Het vastleggen van deze mechanismen om de vorderingen van de implementatie van GBKG te herzien en te evalueren is noodzakelijk. Toch zijn er reeds duidelijk positieve trends waarneembaar, bijvoorbeeld door monitoringsverplichtingen in te schrijven in vergunningen.

De implementatie van GBKG staat niet stil. Tussen 2005 en vandaag zijn positieve evoluties merkbaar zoals de blijf van politieke betrokkenheid op verschillende niveaus door het ondertekenen van een principeverklaring inzake GBKG.

Geïntegreerd kustzonebeheer is een doorlopend proces. Om resultaat te boeken, is een bestuurlijk draagvlak, zowel politiek als ambtelijk, noodzakelijk. Twee randvoorwaarden voor succes zijn het betrekken van alle relevante kustactoren en het aanpassen van plannings- en wetgevende instrumenten in de richting van een geïntegreerde aanpak.

Grafiek 1 *Perceptie van implementatiegraad van duurzaam kustzonebeheer, 2005*

Het kustkompas

7. KUSTVERDEDIGING EN KLIMAATWIJZIGING

- ZEESPIEGELSTIJGING
- AANTAL DAGEN MET WINDSNELHEID BOVEN
7 BEAUFORT
- HOEVEELHEID ZANDSUPPLETIE

KUSTVERDEDIGING EN KLIMAATWIJZIGING

7

→ WAAR WILLEN WE NAAR TOE?

Een robuuste kustverdediging moet de veiligheid van de kustgemeenten garanderen en het hinterland beschermen tegen de kracht van heel zware stormen. Een afdoende bescherming van de hele kustlijn moet de kans op overstromingen vanuit zee tot een minimum beperken. Een veilige kust vormt de basis voor een duurzame ontwikkeling, waarin natuur, economie en recreatie een plaats kunnen vinden. Zonder voldoende bescherming van bevolking en patrimonium is een duurzame ontwikkeling niet mogelijk.

→ WAAR STAAN WE VANDAAG?

De kust werd van oudsher beschermd door dijken. Dijken vormen een harde en statische zeewering, die de natuurlijke dynamiek van een zandige kust verstoort. Sinds de jaren 1960 werden echter geen nieuwe zeedijken meer gebouwd. Om een de kust verder te beschermen werd voornamelijk gekozen voor zachte dynamische technieken. Een structurele verhoging en versterking van de zeewering, kan door vb. zandtoevoer op het strand en op de vooroever. Dit zijn maatregelen die heel wat minder complex en meer flexibel zijn dan de aanpassing van zeedijken.

Vandaag de dag is de kustlijn minstens beschermd tegen stormen die statistisch gezien éénmaal om de honderd jaar voorkomen. Zo een storm gaat gepaard met golven met golfhoogten tot 4,80 m en een stijging van het waterniveau tot 6,40 m TAW (dat is een niveau dat 1,70 m boven dat van gemiddeld springtij ligt). Grote delen van de kust kennen een hoger beschermingsniveau. Vaak gaat het hier over zones die door de natuurlijke zeewering, een strand en een duinengordel beschermd worden. Op een breed strand waar de diepte van de zeebodem geleidelijk vermindert, wordt de kracht van de zwaarste stormgolven immers gebroken. Zo een strand vangt niet alleen het geweld van de golven op, maar verhoogt bovendien de aantrekkelijkheid van de kust. Dit type zeewering kan men ook met de zee laten meegroeien, wat belangrijk is met het oog op de verwachte stijging van de zeespiegel. In de toekomst wordt er naar gestreefd de kust volledig te beschermen tegen een 1000 jarige storm.

In Vlaanderen ligt ongeveer 15 % van het oppervlak minder dan 5 meter boven het gemiddeld zeeniveau, vnl de kustzone en de Scheldepolders. Dat maakt de kustzone kwetsbaar. Veranderingen in het klimaat en de verwachte zeespiegelstijging kunnen verregaande en onomkeerbare gevolgen hebben voor zowel sociale economische als ecologische systemen. Zo kan de kustzone geconfronteerd worden met een toenemend risico op overstromingen en zelfs een direct verlies van land. Daarnaast zijn er ook indirecte gevolgen zoals versterkte erosie, het insijpelen van zoutwater in grondwaterwinningen, verstoorde werking van rioleringsystemen in steden gelegen langs de kust...Daarnaast komen ook de economische activiteiten langs de kust en de bewoning van kustzones onder druk te staan.

→ WAT KUNNEN WE DOEN?

Tegen 2100 zal de zeespiegel naar schatting met 60 cm stijgen. De Noordzeekust zal in de toekomst echter ook het toneel zijn van heviger stormen. Herstel van de natuurlijke zeewering staat voorop. Waar mogelijk wordt gekozen voor zachte maatregelen zoals zandsuppleties (ook genoemd opspuitingen) die de natuurlijke dynamiek van een zandige kust ondersteunen.

De systematische aanpak van de kustverdediging wordt voortgezet in het kader van het lopende kustveiligheidsplan om de volledige kustlijn op termijn op een zeer hoog niveau van veiligheid tegen overstroming te brengen. De evolutie van de kust moet verder nauwgezet opgevolgd worden. Technieken als teledetectie meten de erosie en de aangroei van strand en vooroever nauwkeurig op. Ze laten een continue opvolging van het veiligheidsniveau toe. Deze monitoring geeft aan waar ingrepen nodig zijn, vooral als grote delen van de natuurlijke zeewering na een zware storm zijn aangetast.

Een geïntegreerde aanpak van de kustverdediging is nodig om de veiligheid te garanderen tegen het geweld van de zee. Maar het verder ontwikkelen van die kustverdediging in balans met de ecologische en recreatieve waarden van de kustzone is een belangrijke evenwichtsoefening.

ZEESPIEGELSTIJGING

TREND

Auteur Guido Dumon*
(MDK-Vlaamse Hydrografie)
Lector Toon Verwaest
(Waterbouwkundig laboratorium)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Het zeespiegelniveau wordt beïnvloed door verschillende factoren. Oa door wijzigingen in het klimaat, is er een stijging van het zeeniveau. Een voldoende hoge en sterke zeewering aanleggen en onderhouden is de basis om de kust te verdedigen tegen het stijgende water. Langs onze kust zijn duinen de natuurlijke zeewering. In badplaatsen en havens is deze natuurlijke zeewering vervangen door constructies zoals zeedijken en kaaimuren. Het niveau van de zeespiegel gemeten t.o.v. het huidige landniveau is het zogenaamd relatieve zeeniveau. De hoogte van de relatieve zeespiegel is een bepalende factor bij het beoordelen van de overstromingsrisico's.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De dienst Vlaamse Hydrografie meet al bijna 200 jaar evolutie van het zeeniveau aan de hand van tijmetingen met behulp van speciale meetinstrumenten, maregrafen genaamd. Een maregraaf meet de relatieve verandering van de zeespiegel ten opzicht van constructies die deel uitmaken van de zeewering in de havens, zoals kaaimuren. De meetwaarden worden gefilterd en verwerkt tot een gemiddelde waarde voor de relatieve zeespiegel, representatief voor een bepaald jaar.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

De relatieve zeespiegel varieert voortdurend in de tijd ten gevolge van een waaier van fysische processen zoals golven, eb en vloed, platentektoniek, hoek van de zon tov de evenaar, springtij doodtij, toename van het volume water in de oceanen,... De vele verschillende processen met hun eigen tijds- en ruimte schalen en grootte werken door elkaar heen en bepalen samen het uiteindelijke gemeten zeeniveau.

Uit de analyse van de maregraaf gegevens te Oostende, blijkt het hoogwaterniveau de laatste 70 jaar een stijgende trend van 2 millimeter per jaar. Ook het gemiddelde zeewaterniveau als het laagwaterniveau zijn respectievelijk met 1.5 en 1 millimeter per jaar toegenomen. Deze drie stijgingen zijn alle relatief ten opzichte van het vasteland uitgezet. Tot nu toe is er nog geen versnelling van deze stijging vastgesteld. Dergelijke versnelling is, als die klein is, niet zo gemakkelijk te detecteren. Er zijn immers heel wat variabelen die ervoor zorgen dat de evolutie van het jaarlijks gemiddelde relatieve zeewaterniveau er niet als een vloeiende lijn uit ziet. Daardoor kunnen trends op korte termijn, bijvoorbeeld 10 jaar, moeilijk worden gedetecteerd.

Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) heeft in kaart gebracht dat de zeespiegelstijging in de 20ste eeuw gemiddeld ongeveer 1 à 2 mm per jaar bedroeg. Deze vaststellingen zijn gebaseerd op wereldwijde metingen m.b.v. maregrafen en zijn dus gelijklopend met de waarnemingen van de Vlaamse Hydrografie.

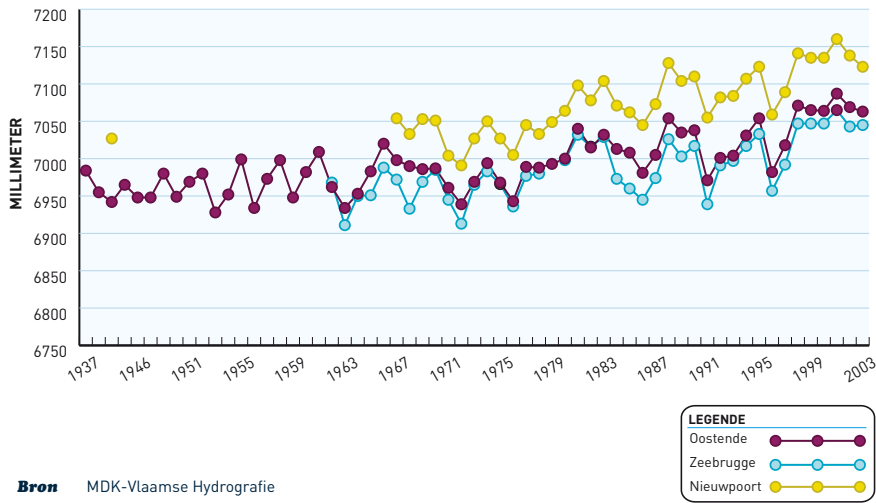
→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

De mate waarin de relatieve zeespiegelstijging zich in de 21 ste eeuw zal doorzetten heeft belangrijke gevolgen voor de kustverdediging. Een stijgende zeespiegel brengt een grotere waterdiepte met zich mee waardoor de hoogte van de golven in de kustzone verhoogt. De energie van de golven, die tegen de kust komen aanrollen, zal minder afnemen met een grotere golfimpact tot gevolg. Daarom voorziet het Vlaamse Gewest in het compenseren van een stijging van de zeespiegel met een structurele verhoging en versterking van de zeewering. Dit wordt onder meer uitgevoerd door zandsuppleties op het strand en op de voorreef.

* Toon Verwaest et al. De Zeespiegelstijging meten, begrijpen en afblokken - De Grote Rede, nummer 15, december 2005 - samengevat door Guido Dumon (Vlaamse Hydrografie)

Het niveau van de zeespiegel verandert onder invloed van de wereldwijde opwarming van het klimaat. Uit onderzoek blijkt dat het zeeniveau de afgelopen eeuw met een snelheid van 2 millimeter per jaar steeg. De evolutie wordt jaar na jaar opgevolgd. Naast de jaarlijkse opvolging van de evoluties is het ook belangrijk om de nodige maatregelen te treffen om de zeewering te versterken en de overstromingsrisico's te doen verminderen.

Grafiek 1 Zeespiegelstijging voor de drie meetstations aan de Belgische kust, 1937-2003

AANTAL DAGEN MET WINDSNELHEID BOVEN 7 BEAUFORT

TREND

Auteur Guido Duomon
(MDK - Vlaams Hydrografie)
Lector Jaak Monbaliu
(Hydraulics Laboratory K.U. Leuven)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Het gevaar van klimaatsverandering als een gevolg van hogere concentraties van broeikasgassen in de atmosfeer is een belangrijke kwestie geworden sinds de jaren tachtig. Een bekend gevolg van deze wereldwijde opwarming van het klimaat is de stijging van de zeespiegel. Niet enkel het zeespiegelniveau maar ook de temperatuur van de atmosfeer en van het zeewater ondervinden een effect van deze klimaatswijzigingen. Dit houdt in dat er een mogelijke verandering in stormfrequentie, -intensiteit (windsnelheid) en -patroon (windrichting) kan optreden. Zeker bij stijgende stormfrequentie en -intensiteit, groeit ook de kans op overstromingen, tenzij er gepaste beschermingsmaatregelen worden genomen.

De meeste schade aan de kust wordt toegebracht bij extreme waterstanden door noodweer. Vooral gebouwen en investeringen in en nabij de dijken zijn blootgesteld aan de impact van golven en hoge windsnelheden. Grote delen van de zuidelijke Noordzeekust zijn gelegen beneden het gemiddeld hoogwaterpeil, en extreme waterstanden kunnen zorgen voor aanzienlijke rampen, met zowel ecologische, economische en sociale gevolgen. Denk maar aan het menselijk leed bij overstromingen, de schade die veroorzaakt wordt in bedrijven door het wassende water als de schade aan het milieu door opstuwend rioolwater.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

Deze indicator toont het aantal dagen met windsnelheden van meer dan 61 km/uur, of meer dan 7 Beaufort. Meer dan 7 Beaufort op de Beaufort schaal wordt stormachtig genoemd. Vanaf deze windsnelheid wordt het lastig om tegen de wind in te lopen en beginnen gehele bomen te bewegen. De windsnelheid wordt opgemeten op verschillende plaatsen langs de kust en op zee in het kader van het meetnet Vlaamse banken. Dit meetnet werd opgezet voor het verzamelen van oceanografische en meteorologische gegevens langs de Belgische kust en op het Belgische continentaal plat. Uit de gegevens, opgemeten in het meteopark Zeebrugge, wordt het aantal dagen gefilterd.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

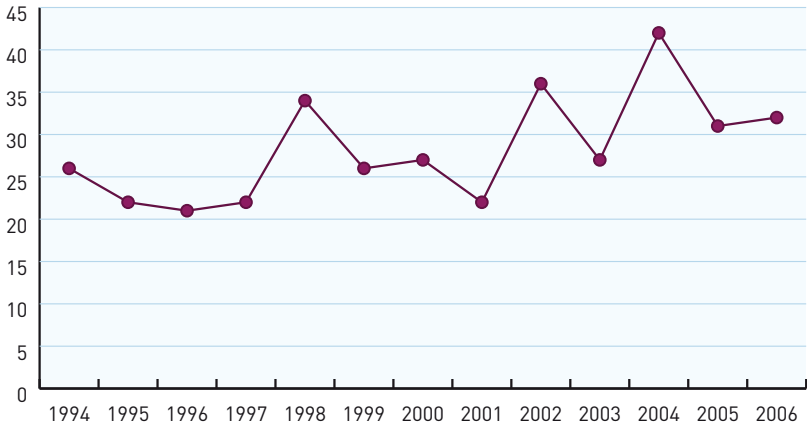
Het aantal dagen met windsnelheden van meer dan 7 Beaufort varieert sterk van jaar tot jaar. Het hoogste aantal dagen werd gemeten in 2002 en 2004. Gemiddeld zijn er 14 dagen per jaar met windsnelheden boven 7 Beaufort over de periode 1994-2006. De data tonen vooral het onvoorspelbare karakter van wind en stormen aan.

→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Het opvolgen van extreme weersomstandigheden, in combinatie met de gegevens over zeespiegelstijging, en een gedetailleerde analyse van de overstroombare gebieden geeft belangrijke informatie weer. Met deze gegevens kunnen er risico analyses worden uitgevoerd en beschermingsplannen worden opgemaakt. Op deze manier kan de zeewering op een geïntegreerde manier mee groeien met de veranderingen van de zeespiegel.

Een mogelijk effect van klimaatwijzigingen, is naast de verandering van het zeespiegelniveau ook een wijziging in de temperatuur van de atmosfeer en het zeewater. Dit zijn twee factoren die weerveranderingen in het werk kunnen stellen. Vooral stormen zijn belangrijk naar kustveiligheid toe. Gemiddeld zijn er 14 dagen met windsnelheden boven 7 Beaufort per jaar over de periode 1994-2006. Het opvolgen van stormomstandigheden, in combinatie met de gegevens over zeespiegelstijging en een gedetailleerde analyse van de overstroombare gebieden is belangrijk.

Grafiek 1 Evolutie aantal dagen met windsnelheid boven 7 Beaufort, 1994-2006 (locatie meteopark Zeebrugge)

Bron MDK-Vlaamse Hydrografie

ZANDSUPPLETIE

Auteur Miguel Berteloot
(MDK-Afdeling Kust)
Lector Peter Troch - Julien De Rouck
(UGENT - Coastal engineering department)

→ WAAROM DEZE INDICATOR?

Grote delen van onze zandkust zijn van nature netto erosief, d.w.z. dat er méér zand wegspoelt dan er wordt aangevoerd door de zee. Indien men een bepaald veiligheidsniveau wenst te bereiken of te behouden, zijn menselijke ingrepen onder dergelijke erosieve omstandigheden noodzakelijk. Dit bepaald veiligheidsniveau wordt bereikt door het verhogen van het strand zodat het achterliggende land beschermd wordt tegen golven en overstromingen. Badstrandverhogingen en strandsuppleties zijn aan de Belgische kust de meest toegepaste technieken voor het verhogen en op peil houden van een bepaald veiligheidsniveau. Bovendien worden dergelijke technieken beschouwd als ingrepen met de minste negatieve impact op het ecosysteem. Deze indicator is in ieder geval rechtstreeks gerelateerd aan de bescherming tegen overstroming door de zee.

→ WAT ZEGT DEZE INDICATOR?

De indicator wordt gedefinieerd als de totale jaarlijkse hoeveelheid door mensen aangebracht zand. De indicator wordt samengesteld uit enerzijds de hoeveelheid zand die via strandsuppleties wordt aangevoerd, en anderzijds uit de hoeveelheid zand die via badstrandverhogingen op het strand wordt gebracht. De indicator is met andere woorden een maat voor de inspanningen die worden geleverd in de strijd tegen overstromingen door de zee en ter bescherming van de kust en het hinterland.

Een toename van één of beide hoeveelheden kan wijzen op een verhoogde erosie langs de kust, maar kan ook een teken zijn dat de inspanningen voor het verhogen van het veiligheidsniveau worden opgedreven.

→ WAT ZIJN DE RESULTATEN?

Er dient eerst en vooral een onderscheid te worden gemaakt tussen strandsuppleties, waarbij het zand via baggerschepen op zee wordt gewonnen en vervolgens door middel van persleidingen of vrachtwagens op de stranden wordt opgespoten of aangevoerd, en badstrandverhogingen. Bij deze laatste techniek wordt het zand steeds via vrachtwagens op het strand gebracht. Het gaat meestal om relatief kleine hoeveelheden, verspreid langs de volledige kustlijn. Strandsuppleties zijn veel ingrijpender. In beide gevallen wordt het zand volgens een bepaald profiel aangelegd.

De grootte van de badstrandverhogingen blijft door de jaren heen in grote lijnen gelijk. Dit wijst op een constante inspanning om erosie van de badstranden tegen te gaan. Dergelijke badstrandverhogingen worden meestal uitgevoerd in stedelijk gebied. Badstrandverhogingen hebben bijgevolg evengoed een recreatieve waarde.

Men stelt vast dat strandsuppleties de laatste vier jaar elk jaar werden uitgevoerd. Dit wijst op toenemende inspanningen voor de kustveiligheid. Meer bepaald het noodstrand in Oostende, dat in 2004 werd aangelegd en het noodzakelijke jaarlijkse onderhoud ervan, zijn in belangrijke mate verantwoordelijk voor de recente toename van de strandsuppleties. Daarnaast werd in Knokke-Heist (2004) en in Oostende, zone Mariakerke-Wellington (2007), een grote strandsuppletie uitgevoerd.

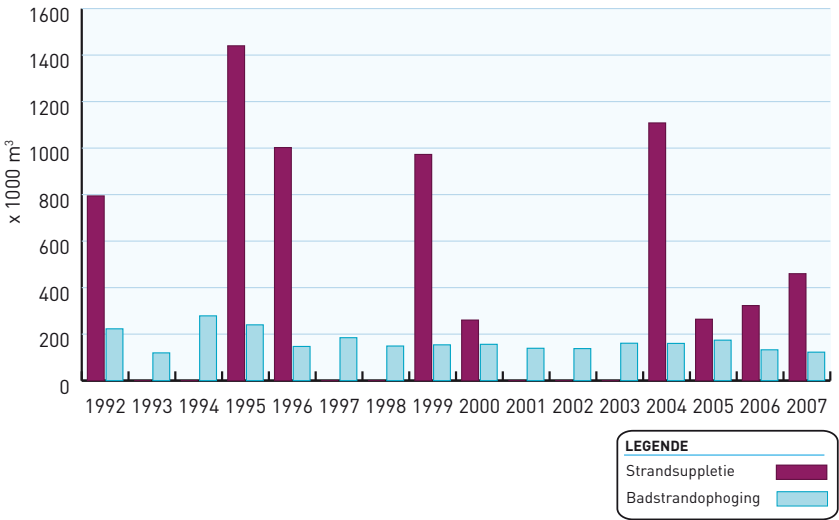
→ WAT VOOR DE TOEKOMST?

Het beleid is er op gericht om de komende jaren de inspanningen voor het in stand houden en waar mogelijk het verhogen van de veiligheid van de zeewering voort te zetten. Men kan dus verwachten dat de zandsuppleties in de toekomst ten minste gelijk zullen blijven of toenemen.

De hoeveelheid zand die via badstrandverhogingen wordt aangebracht, zal min of meer gelijk blijven.

Grootschalige strandsuppleties, die uitgevoerd worden om zwakke plaatsen in de zeewering door middel van één grootschalige ingreep op het gewenste veiligheidsniveau te brengen, vinden niet noodzakelijk elk jaar plaats. De laatste vier jaar zijn enkele recentere strandsuppleties uitgevoerd en onderhouden oa. in Oostende en Knokke-Heist. Badstrandverhogingen, bedoeld om de erosie op meer lokale schaal te bestrijden, worden uitgevoerd met ongeveer constante jaarlijkse zandvolumes. Ze zijn belangrijk voor het in stand houden van recreatieve stranden tijdens het badseizoen.

Grafiek 1 Evolutie van jaarlijkse volumes zand aangevoerd voor strandsuppleties en badstrandverhogingen, 1992-2007

Bron Agentschap voor Maritieme Dienstverlening en Kust - afdeling Kust

Het kustkompas

De toekomst van de indicatoren en de kust

→ WAT MET DE TOEKOMST VAN DE INDICATOREN?

Aan de realisatie van het Kustkompas werken zo'n 50 wetenschappers mee, als auteur of als lector van de teksten. Het uitgebreide proces dat aan deze nieuwe editie van het Kustkompas voorafging, was opnieuw een leerrijke ervaring. De specialisten die hun medewerking verleenden, wisselden meningen uit over de diverse thema's, waardoor de discussie erover opnieuw aangewakkerd werd. Uit de vele contacten met auteurs en lectoren bleek duidelijk dat de thema's die per indicator besproken worden, ook sterk leven. Een evaluatie van de lijst met indicatoren uit het eerste Kustkompas toonde aan dat ze niet allemaal even geschikt waren. In de tweede editie van het Kustkompas werden sommige definities daarom aangepast en werden bepaalde indicatoren zelfs vervangen. Een duurzaamheidsbarometer is immers geen statisch instrument. Hij wil de duurzame ontwikkeling van een dynamische omgeving meten en kan dit niet zonder zelf een aantal wijzigingen te ondergaan.

Indicatoren voor duurzame kustontwikkeling geven trends en fenomenen weer. Die kunnen verbonden worden met strategische visies op de duurzame ontwikkeling van het kustgebied, waarin alle betrokken actoren (overheid, privé, ngo's, ...) elkaar kunnen vinden. Door met indicatoren zo nauw mogelijk aan te sluiten bij het gevoerde beleid kunnen ze ook beter fungeren als beleidsondersteunend instrument. De indicatoren zijn een hulp bij de focus op de kust, als ze voortdurend actief onder de aandacht worden gebracht van een bredere groep.

→ WAT MET DE TOEKOMST VAN DE KUST?

De kust is uniek en deze eigenheid moet behouden blijven. Hoewel de kust reeds in vele plannen aandacht krijgt, is er geen afzonderlijke visie of strategie voor de kust. De uitdaging bestaat erin om de vele verschillende visies en plannen op zowel grote als kleine schaal op elkaar af te stemmen, om zo samen te werken aan een meer duurzaam beleid voor de kust. Dit moet gebeuren via overleg en samenwerking, in een toekomstgerichte zoektocht naar oplossingen op lange termijn, die voor iedereen aanvaardbaar zijn.

Het uiteindelijke, gemeenschappelijke doel is de duurzame ontwikkeling van de kust. Opdat nog vele toekomstige generaties zouden kunnen genieten van de kust met haar zee van mogelijkheden.

MEER LEZEN

- Belpaeme, K. (2001). *TERRA Coastal Zone Management: aanbevelingen voor een geïntegreerd beheer van het kustgebied in België. In opdracht van Afdeling Waterwegen Kust (Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap)* 194 pp.
- Coudenys, H. (2004). *Wonen in West-Vlaanderen. Bestendige Deputatie, Provincie West-Vlaanderen, België. D/2004/0248/16.* 64 pp.
- De Brabander, A. en Vandermeulen, A. (2000). *Socio-economische beleidsvisie & hefboomprojecten voor de westhoek: De virtuele cyclus tussen hernieuwde economische dynamiek, kwaliteit van woon-en leefomgeving en de doorbraak van de kenniseconomie. Streekplatform Westhoek: Diksmuide, België.* 410 pp.
- Depestel, N. (1998). *Socio-economische profielen van de arrondissementen in West-Vlaanderen. WES: Assebroek, België.* 148 pp.
- Doyen, G. en Bachus K., (2003). *Draagvlak duurzame ontwikkeling kuststreek: een kwantitatieve en kwalitatieve analyse. Provincie West-Vlaanderen, België.* 131 pp.
- Dumortier, M.; De Bruyn, L.; Peymen, J.; Schneiders, A.; Van Daele, T.; Weyembergh, G.; van Straaten, D.; Kuijken, E. (2003). *Natuurrapport 2003: toestand van de natuur in Vlaanderen: cijfers voor het beleid. Mededeling van het Instituut voor Natuurbehoud, 21. Instituut voor Natuurbehoud: Brussel, België. ISBN 90-403-0137-9.* 352 pp.
- Europees Parlement en Europese Raad, *Aanbevelingen betreffende de uitvoering van geïntegreerd beheer van kustgebieden in Europa, 30 mei 2002, doc 2002/413/EC.*
- Federaal Planbureau (2004). *Federaal Rapport inzake duurzame ontwikkeling 2004-2008. Brussel: België.* 103 pp.
- Federale Regering (2003). *Regeerakkoord 2003. Een creatief en solidair België. Federale Regering: Brussel, België. D/2003/9737/1.* 58 pp.
- GOM West-Vlaanderen (2005). *Jaarverslag 2004. GOM - West-Vlaanderen: Brugge, België. D/2005/2636/1.* 90 pp.
- Houthaeve, R. (2005). *Strategisch plan voor de haven Brugge-Zeebrugge. Facetten van West-Vlaanderen (52). WES: Brugge, België.* 66 pp.
- Meire, M. en Bracke, P. (2005). *Het leven zoals het is: de kust: samenvatting van het leefbaarheidsonderzoek voor de kust. Bestendige Deputatie, Provincie West-Vlaanderen: Brugge, België. D/2005/0248/07.* 192 pp.
- Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Departement LIN (2004). *PlanMer: strategisch plan voor de haven van Oostende: kennisgevingsnota. Arcadis: België.* 83 pp.
- Provincie West-Vlaanderen (2002). *Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan West-Vlaanderen: Ruimte voor verscheidenheid: Deel 1 tekst. Provincie West-Vlaanderen: Brugge, België. D/2002/024/16.* 318 pp.
- Sociaal-Economische Raad voor Vlaanderen (SERV) (2003). *Vlaamse Havencommissie. Jaarverslag 2002. SERV: Brussel, België. WD/2005/4665/10.* 158 pp.
- Van Liefveringe, J. (2004). *Jaarverslag 2004: Administratie land- en tuinbouw. D/2005/3241/155.* 107 pp.
- Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) (2004). *MIRA-T 2004, Milieu en natuurrapport Vlaanderen. VMM: Mechelen, België. D/2004/45/502.* 451 pp.
- Vlaamse Regering (2004). *Regeerakkoord 2004. Vertrouwen geven, verantwoordelijkheid nemen. Vlaamse Regering: Brussel, België.* 85 pp.

COLOFON

Redactieteam

Kathy Belpaeme

Elly Debever

Hans Desmyttere

Ann-Katrien Lescrauwaet

Bernard Maziin

Jan Mees

Magda Monballyu

Marleen Vansteertegem

Coördinatie en eindredactie

Hannelore Maelfait en Kathy Belpaeme

Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer

Concept en vormgeving

Magenta en Provincie West-Vlaanderen

Copywriting

Marc Dejonckheere

Ria Verweider, Provincie West-Vlaanderen

Drukwerk

Grafische dienst - Provincie West-Vlaanderen

Drukwerk en vormgeving werd gefinancierd door MDK, Afdeling Kust

Fotografie

Sylvia Theunynck

Dienst Communicatie - Grafische Dienst

Verantwoordelijke uitgever

Hilaire Ost, provinciegriffier

Depotnummer: D/2007/0248/28

Wijze van citeren: *Het kustkompas, indicatoren als wegwijzers voor een duurzaam kustbeheer* (2007). Hannelore Maelfait & Kathy Belpaeme (red.) Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer: Oostende, 80 pagina's.

De partners in het Coördinatiepunt:

Het Coördinatiepunt ontvangt steun van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling

Coördinatiepunt Duurzaam Kustbeheer
Provinciaal Ankerpunt Kust
Wandelaarskaai 7 - 8400 Oostende
Tel. 059-34 21 47 - [www.kustbeer.be](http://www.kustbeheer.be)
info@kustbeheer.be

